

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije januar 1992

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 1992

1

letnik XCII izhaja od leta 1895

vsebina

Marjan Raztresen	Kakovost ali količina v PZS	1
	Za Andoro večja Slovenija	2
M. R.	Plakete in priznanja zaslužnim	3
Pavle Šegula	Nevarnosti za nepripravljene	4
Davo Karničar	Očiščenje po prvenstvenem smuku	7
Aleksander Čičerov	Božji hram pod Triglavom	10
	Neznosno breme smrti	15
Dušan Novak	Z gore teče (tudi) umazanija	16
Matevž Lenarčič	Logarska dolina naj bo zelena	17
Štefan Lednik	Končno svobodna Peca	19
Dr. Miha Potočnik	Kvedrovci in gozdarji	21
Anton Omerza	Planinstvo v tržnem sistemu	22
Božo Jordan	Oprema za vsakdanjo rabo	23
	Simlerjeve Alpe	25
Mire Steinbuch	Bela noč okoli Srebrnega sedla	30
Drago Sedmak	Plavi križ s soške fronte	32
Tine Debeljak	Requiem za Tončka Pangerca	36
	Dopoldanski tek na vrh Evrope	37
France Bernot	Jesensko vreme na Kredarici	39
	Odmevi	39
	Iz planinske literature	42
	Društvene novice	44
	Drage najvišje gore	48a

Slika na naslovni strani: **Zelenica** Foto: Mirko Kunšič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvofakova ulica 9, p.p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za prvo trimesečje leta 1992 znaša 325 SLT, posamezna številka stane 110 SLT. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

KAKO BO VIŠINA ČLANARINE VPLIVALA NA ŠTEVILO ČLANSTVA

KAKOVOST ALI KOLIČINA V PZS?

MARJAN RAZTRESEN

Ali je v letošnjem letu mogoče pričakovati, da se bo število članov slovenske planinske organizacije bistveno zmanjšalo v primerjavi z lanskim letom? Da, vsekakor je mogoče pričakovati, med drugim (ali velik del) tudi zato, ker je letos priporočena članarina za planinsko društvo za odrasle 8, mladince 4 in otroke 2 nemški marki, preračunani na dan plačila v slovenske tolarje. Od tega bodo morala planinska društva odvajati v osrednjo blagajno Planinske zveze Slovenije tolarško protivrednost 4, 2 in 1 marko (za člane, mladince in otroke). Od društev je zdaj odvisno, kolikšno članarino bodo določila za svoje članstvo, čigar socialno in gmotno strukturo menda poznajo: ali bodo upokojencem zaračunala nižjo članarino, ali bodo upoštevala dolgoletni staž v planinskem društvu, ali bodo nemara uvedla družinske članarine in seveda dopustila tudi možnost, da bi premožnejši društveni člani postali društveni mecen.

O tem je lanskega 7. decembra na ljubljanskem Magistratu potekala zelo burna razprava na seji upravnega odbora Planinske zveze Slovenije. Predsedstvo PZS je namreč predlagalo upravnemu odboru, naj bi planinska društva pobirala po 12,50 marke letne članarine (seveda preračunane v tolarje), člani upravnega odbora pa so bili malone vsi po vrsti prepričani, da tolikšnega izdatka povprečna slovenska planinska družina ne bo zmogla in se bo število članov slovensko planinske organizacije zmanjšalo še bolj, kot je mogoče pričakovati.

ČETRTINA PLAČE ZA ČLANARINO

»V Zasavju je zdaj povprečna mesečna plača 8000 tolarjev,« je dejal član upravnega odbora iz Zasavja, »in ni mogoče pričakovati, da bi družina dala četrtno mesečne plače za planinsko članarino, pa čeprav bi se to zgodilo le enkrat v letu. Zaradi izrednega padca življenjskega standarda v zadnjem letu v Sloveniji zato tudi predlagamo članstvo B, morebiti za stare planince, ki ne hodijo več po hribih, člani planinske organizacije pa hočejo ostati.«

Delegat s Primorske pričakuje velik osip članstva, saj bi se po predlogu predsedstva PZS članarina za leto 1992 povečala za 400 odstotkov v primerjavi s članarino leta 1991. Menil je, naj bi društva sama določala članarino glede na gmotne razmere prebivalstva, »vendar izključno v tolarjih; zdaj imamo Slovenci svoj denar in moramo računati samo z njim; naši

sosedje Tržačani nas zaradi neprestanega do- ločanja cen v nemških markah gledajo že skoraj tako, kot da bi bili nemška kolonija.«

Pomurci so po mnenju svoje delegatke v upravnem odboru PZS prav tako prepričani, da je predlagana članarina previsoka: »Dolgo vrsto let smo govorili, da je letna članarina za planinsko organizacijo pri nas tolikšna, kot stane liter vina. Po sedanjem predlogu bi bila članarina vredna štiri litre vina.« – Članica upravnega odbora iz Pomurja se je na seji tudi vprašala, ali je cilj PZS veliko ali malo članov in je kar takoj sama odgovorila na svoje vprašanje: planinstvo je bilo vedno šport in prostočasovna dejavnost povprečnih državljanov, zato se je treba potruditi, da bi obdržali te številne planinske popotnike. – Ob tem je povedala nekaj velikih resnic: »Planinska društva sama določajo cene v planinskih postojankah, ki so take ali drugačne, visoke ali nižje,« je dejala. »Planinska društva so posebno zadnja leta modernizirala vrsto svojih planinskih koč, vse storitve v teh modernih kočah pa so drage. Kar prav je, da se je tudi slovenska planinska organizacija naposled – enako kot so se druge planinske organizacije v Alpah – odločila za vrnitev k skromnosti, a domačnosti v planinskih domovih. Kakršno je zdaj stanje, se članarina za planinsko organizacijo veča, člani pa imajo vedno manj ugodnosti in pravic. Tako so marsikje enake cene v planinskih kočah, do katerih vse pripelje tovornjak, in v tistih, ki se morajo oskrbovati z mnogo dražjim helikopterjem. Predvsem v upravnem odboru PZS se moramo natančno dogovoriti, kaj želimo v slovenski planinski organizaciji.«

ČLANSTVO A, B IN C

Po mnenju nekaterih članov upravnega odbora naj bi šlo v slovenski planinski organizaciji vendarle bolj za kvaliteto kot za kvantiteto: če se bo že zmanjšalo število članstva v PZS v letu 1992, se po mnenju teh razpravljalcev ne bo toliko zaradi višje članarine kot zaradi manj ugodnosti, ki jih bodo imeli člani; PZS bo slejko prej obdržala velik del svojih članov, če jim bo ponudila zanimive možnosti, kako naj izkoristijo svoj prosti čas za tak denar, kot ga bodo ljudje imeli na voljo v te namene.

Pomemben je bil očitek enega od članov upravnega odbora, da se tudi v tem forumu že nekaj let pogovarjajo o uvedbi članstva A, B in C, pač po zgledu nekaterih planinskih organizacij v Alpah, pa takšnega članstva ne bo še niti leta 1992. »V nekaterih planinskih organizacijah v

tujini, « je dejal, »ne plačuje več planinske članarine, kdor je star 70 let in je bil določena desetletja član planinske organizacije, ali kdor je 50 let član planinske organizacije. Sicer pa so članarine za različne kategorije članstva različno visoke.« (Članarina v Nemški planinski zvezi je letos od 70 do 7 mark: 70 mark plačajo člani, 7 mark otroci, vmes pa je še nekaj kategorij, med katerimi je tudi mladinska in tudi družinska članarina; op. ur.) »Leta 1992 bomo nujno morali za naprej pripraviti te kategorije članarine.«

Potem ko je eden od članov menil, naj bi na upravnem odboru pač sprejeli predlagano članarino in naročnino na Planinski vestnik (predlog je bil toarska protivrednost 8 nemških mark za četrtletje, s to ceno pa so se v vseh meddržavnih odborih PZS strinjali), ki je natančno preštudirana, je predsednik PZS **Andrej Brvar** v prid temu predlogu dejal, da bodo morale posamezne komisije zmanjšati aktivnosti ali podražiti tečaje, če bo prispevek članstva iz članarine manjši: če hočemo ohraniti dosedanje razmerje aktivnosti v PZS, moramo sprejeti takšno članarino oziroma prispevek za PZS iz te članarine.

Na koncu koncev se je izoblikovalo mnenje, da v sedanjih gmotno izredno težavnih časih za Slovenijo niti s članarino niti s cenami v planinskih postojankah ne bi kazalo pretiravati, da osip ne bi bil prevelik. Leta 1992 se bo vsekakor treba odločiti za več kategorij članstva, o čemer naj v planinskih društvih začnejo premišljevat in razpravljati že v začetku leta.

Razmeroma hitro je na lanski zadnji seji upravnega odbora PZS minila razprava o spremembi simbolov slovenske planinske organizacije. Predsednik Andrej Brvar je obvestil člane upravnega odbora, da je bil iz planinskih vrst velik odziv in veliko razprav o novih oznakah slovenske planinske organizacije. Vsi, ki so v razpravah sodelovali, so se strinjali s tem, naj namesto rdeče peterokrake zvezde pride v znak PZS bodisi planika bodisi Knafelčeva markacija, bodisi naj bo tam preprosto pentlja traku, v katerem je letnica ustanovitve Slovenskega planinskega društva 1893. Na seji upravnega odbora je naposled prevladalo mnenje, da je nemara najelegantneje pustiti dosednji povojni znak, v katerem bo namesto rdeče zvezde pentlja traku. Ob tem je predsednik založniško izdajateljskega sveta **Tomaž Banovec** poudaril, da bi bilo vendarle vredno premisliti o tem, da bi v znak vstavili še SPD (Slovensko planinsko društvo), saj leta 1893 (ta letnica slejkoprej ostane v znaku) ni bila ustanovljena Planinska zveza Slovenije, ampak Slovensko planinsko društvo, ki je predhodnik PZS.

Potem ko je že bil sprejet prenovljeni znak PZS, je nekatere delegate zanimalo, kaj naj storijo s planinskimi prapori, na trakovih katerih je vse polno rdečih zvezd – ali naj jih pustijo ali odstranijo. V razpravi je prevladalo mnenje, naj bi jih pač pustili na praporih, da ne bi spreminjali zgodovine in svoje preteklosti, kjer je bila rdeča peterokraka zvezda pač simbol neke ideologije, v katero je bila vključena tudi planinska organizacija.

namesto komentarja

ZA ANDORO VEČJA SLOVENIJA

Ali veste, da je od lanske jeseni Slovenija večja za okroglih 430 kvadratnih kilometrov? Seveda se ni povečala formalno, kajti zemljevid naše republike ostaja takšen, kot je bil. Prostornejša je »de facto«, če upoštevamo, kam zdaj lahko greste, prej pa niste smeli, in kje lahko kolovratite naokoli brez posebnih potrdil in brez tveganja, ki so ga do sredine lanskega leta predstavljali oboroženi vojaki – graničarji.

Seveda imamo v mislih svet vzdolž slovenske meje z Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Jugoslovanska vojska je odšla in tako ima

zdaj nadzor nad zemljo ob meddržavnih ločnicah slovenska policija. To pomeni, da smo prišli na evropski režim »svobodnega mejaštva«, ki črte, na katerih se konča ena dežela in začne druge, spreminja v geografske fikcije.

Slovenci smo torej na ta način pridobili kakšnih 430 kvadratnih kilometrov ozemlja. Za skoraj celo Andoro, veliko 453 kvadratnih kilometrov, ga je. In kako smo prišli do te številke?

Zelo preprosto! V Uradnem listu SFRJ številka 34, objavljenem davnega 20. julija 1979, smo poiskali Zakon o prehajanju čez državno mejo in gibanju v mejnem pasu. V njem je lepo po paragrafi in odstavkih razgrnjena vsa mešanica strahu tedanjega režima pred ilegalnim odhajanjem prebivalstva v tujino ter seveda pred nevarnostjo, da jo tujina nepovabljena primaha na našo stran. Zakon je imel v izvorni obliki takšen člen besedila, ki se je glasil: »Mejni pas obsega del ozemlja SFRJ na kopnem, rekah

PLANINSKA SLOVESNOST NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

PLAKETE IN PRIZNANJA ZASLUŽNIM

V banketnih prostorih ljubljanskega Magistrata je bila lanskega 7. decembra slovesnost, na kateri so nekaterim zaslužnim članom slovenske planinske organizacije podelili plakete PZS ob njihovih okroglih življenjskih jubilejih ter razglasili najprijetnejše planinske postojanke slovenskih gorá v letu 1991 in njihovim oskrbnikom podelili priznanja.

Spominske plakete Planinske zveze Slovenije so ob 80-letnici življenja prejeli **Franc Hvastja** iz PD Rašica, **Alfonz Huter** iz PD Prevalje in **Erna Meško** iz PD Ormož, ob 70-letnici življenja **Janko Salamun** iz PD Celje, **Miro Marušič** iz PD TAM Maribor, **Marko Kovačič** iz PD Mozirje, **Franc Kešpret** iz PD Prevalje, **Štefan Grahek** iz PD Brežice, **Tone Erman** iz PD Litostroj in **Marija Daugal** iz PD Bohor, ob 60-letnici življenja **Hedvika Pavčnik** iz PD Rimske Toplice, **Janko Koren** iz PD Tolmin, **Vinko Dobrila** iz PD TAM Maribor, **Blaž Črepinšek** iz PD Aero Celje, **Baldomir Bizjak** iz PD Kranj in **Ivko Bergant** iz PD Tržič, ob 50-letnem življenjskem jubileju pa **Metka Rutar-Piber** iz PD Radovljica.

Lani so praznovali okrogle življenjske jubileje tudi nekateri zaslužni slovenski planinci, ki so sicer že ob nižjih okroglih praznovanjih dobili spominsko plaketo PZS, vendar se jih je lani slovenska planinska organizacija spomnila, jih

povabila na decembrsko slavo v ljubljansko mestno hišo in izročila ličen šopek tistim, ki so se vabilu odzvali. Od teh zaslužnih slovenskih planincev so bili lani stari 70 let **Jože Dobnik** iz PD PTT Ljubljana, **Jože Jagodič** iz PD Tržič, **Tilka Kočar** iz PD PTT Maribor, **Slavko Koblar** iz PD Jesenice in **Albin Vengust** iz PD Ljubljana Matica, 80 let **Jaka Čop** iz PD Jesenice, **Ivan Debevc** iz PD PTT Ljubljana, **Krista Kraiger** iz PD TAM Maribor, **Franc Kreuzer** iz PD Javornik-Koroška Bela, **Jože Rozman** iz PD Kamnik, **Dušan Stupar** iz PD Lisca Sevnica in **Hinko Uršič** iz PD Tolmin, 85 let **Friderik Degen** iz PD Maribor Matica in 90 let **Drago Karolin** iz PD Ilirska Bistrica.

Lani je bilo najprijetnejše slovensko sredogorsko planinsko domovanje Mozirska koča na Golteh, ki jo upravlja PD Mozirje in v katerem je bila oskrbnica **Ljuba Zupan**. Tako so odločili obiskovalci slovenskih gorá v akciji »Iščemo najprijetnejše slovensko planinsko domovanje«, ki sta jo lani organizirala Planinska zveza Slovenije in dnevnik Delo. Na drugo mesto se je v tej kategoriji uvrstila Koča na planini Razor, ki jo upravlja PD Tolmin in katere oskrbnik je bil **Vlado Šorli**, na tretje mesto pa Poštarski dom na Vršiču, ki ga upravlja PD PTT Ljubljana in v katerem sta bila oskrbnika zakonca **Zinka** in **Geza Huber**.

Med visokogorskimi planinskimi postojankami v Sloveniji so planinci lani prisodili laskav naslov »najprijetnejše planinsko domovanje« Češki koči na Spodnjih Ravneh, ki jo upravlja PD Jezersko in katere oskrbnik je že dolgo vrsto let **Andrej Karničar**. V tej kategoriji je bila lani na drugem mestu Koča na Golici, ki jo upravlja PD Jesenice in katere oskrbnica je bila **Tonka Zadnikar**, na tretjem mestu pa je bil lani v tej razvrstitvi Pogačnikov dom na Kriških podih, ki ga upravlja PD Radovljica in kjer sta bila oskrbnika **Ivan Vnučec** in **Matej Praprotnik**.

V uvodnem nagovoru k temu slavlju, ki sta mu med drugimi prisostvovala predsednik predsedstva Republike Slovenije **Milan Kučan** in slovenski minister za vzgojo in izobraževanje **Peter Vencelj**, pa tudi oba častna predsednika Planinske zveze Slovenije, **dr. Miha Potočnik** in **Vlasto Kopač**, je predsednik PZS **Andrej Brvar** posebej poudaril, da se je »po dveh letošnjih izjemnih dogodkih za Slovenijo, po osamosvojitvi in vojni v naši republiki, gorski prostor naše države precej povečal« in da so se zaradi razmer posebno avgusta bistveno povečali obiski v slovenskih gorah. »červavno je zaradi padca življenjske ravni prebivalcev dobi-

in jezerih v globino 100 metrov vzdolž mejne črte.«

To pa se je nekaterim v Beogradu zdelo premalo in so od Zveznega izvršnega sveta zahtevali, da je treba zaščitno cono razširiti in jo na občutljivih odsekih še dodatno poglobiti. Že januarja 1980 je izšel Odlok o razširitvi mejnega pasu na posameznih delih državne meje, v katerem so mejni pas tudi ob stičišču Slovenije z Madžarsko, Avstrijo in Italijo pomaknili 200 do 2000 metrov v notranjost. Njegova debelina je v povprečju znašala 700 metrov, ki smo jo pomnožili s 614 kilometri, kolikor je skupna dolžina severnih in zahodnih kopenskih meja Slovenije (Avstrija 324, Italija 202, Madžarska 88 kilometrov). Rezultat je navrgel 429,8 kvadratnega kilometra.

Za planince je ta ugotovitev še toliko pomembnejša, ker je večidel tega ozemlja v gorskem ali vsaj hribovitem svetu, po katerem bomo odslej hodili – slovenski in vsi drugi planinci – brez strahu pred vojaki.

ček in iztržek v planinskih kočah manjši kot je bil lani«. Ni mogel mimo ugotovitve, da so bile leta 1991 planinske poti mnogo čistejše kot prejšnja leta, da so planinska društva, ki upravljajo planinske postojanke, tudi s postavljanjem suhih stranišč in uvajanjem alternativnih virov energije v gorski svet začela ekološko premissljevati in da so to leto v planinskih kočah stočili mnogo manj alkoholnih pijač, pa precej več brezalkoholnih in piva. »Takšno usmeritev,« je dejal Andrej Brvar, »bomo nadaljevali tudi prihodnje in prihodnja leta ter v planinskih kočah spodbujali predvsem domačnost in mnogo manj dolinsko udobje, pri tem pa se vseskozi zavedali, da je duša vsake planinske postojanke oskrb-

nik.« V skladu z zadnjo ugotovitvijo je PZS ob lanskem decembrskem slavlju na ljubljanskem Magistratu najboljšim oskrbnikom prvič podelila posebna lična priznanja.

Slovesnost je v mnogočem še polepšal **kvartet Spev** iz Škofje Loke, ki je med govornimi deli programa zapel več slovenskih pesmi, kot prvo pa seveda Oj, Triglav, moj dom – himno slovenskih planincev. Pevci so tako začeli kot končali uradni del slavnosti, zatem pa so se prisotni še več kot eno uro ob prigrizku in pijači pogovarjali o minulih in prihodnjih časih, dogodkih in prijateljih, predvsem pa o gorskih poteh, ki združujejo planinske tovariše.

M. R.

POSVET V KAPRUNU O PREVENTIVI V GORAH

NEVARNOSTI ZA NEPRIPRAVLJENE

PAVLE ŠEGULA

Potrebe po varnosti tujkega prometa in vrsta hudih nesreč v snežnih plazovih so v šestdesetih letih privedli do nastanka Avstrijskega kuratorija za varnost v gorah, ki je lanskega oktobra praznoval 25-letnico prizadevnega dela. Jubileja ni slavil s šampanjcem in odličji. Posvetil ga je pregledu preprečevanja gorskih in smučarskih nesreč, ki sicer ni dal velikih odkritij, bilo pa je slišati marsikaj, kar bo v prid pobornikom varnosti v gorah in bo zanimalo tudi širšo slovensko planinsko javnost.

V ta namen navajam kratek pregled referatov. Z **M. Salbergerjem** sva jih poslušala kot zastopnika Komisije za GRS pri PZS, ki se teh posvetov udeležuje že od vsega začetka (1967).

NESREČE KOT PODUK

O tehniki in vidikih vrednotenja podatkov o nesrečah v gorah je razpravljajal **dr. E. Rabofsky**. Povedal je, da planinska združenja Avstrije, Nemčije in Švice že prek sto let spremljajo nesreče v gorah in o njih poročajo. In vendar jih v Avstriji šele od leta 1971 naprej zbirajo po enotnem žandarmerijskem vprašalniku. Pri tem poleg žandarmerije sodelujejo še Ministrstvo za notranje zadeve, Avstrijsko planinsko združenje, Gorska reševalna služba in Avstrijska smučarska zveza. Rezultat tega dela je obilica podatkov, ki pa so pogosto pomanjkljivi in neposredno sami po sebi še ne predstavljajo že tudi preventive.

Težave se začnejo že pri zbiranju podatkov. Že tu bi morali izhajati iz točno opredeljenih izhodišč oziroma kriterijev: medicinskih, tehničnih, psiholoških, geografskih, pedagoških, izkustvenih in drugih.

Tudi pretirano razčlenjeni vprašalniki in obrazci ne obetajo uspeha. Ob neverjetni raznolikosti sicer marsikdaj navidez zelo podobnih nesreč otežkočajo presojo in poročevalce nehote zavajajo k netočnim opredelitvam in ocenam.

Statistična obdelava nesreč je posredno prav gotovo zelo dobra sestavina preventive; če nič drugega opozarja, da nesreča ne počiva.

Za preventivo niso toliko pomembni tehnični podatki o reševanju kot resničen prikaz vzroka in poteka nesreče. To je bistvena sestavina dobrega poročanja. S tem, da spodbujajo podživljanje nesreče, deluje izrazito preventivno.

GORNIŠKO PRAVO

Z vidika in z izkušnjami pravnika je preventivo obdelal **dr. J. Pichler**. Povedal je, da ustava v Avstriji pred zakonodajalca ni postavila posebnih predpisov glede varstva pred nesrečami v gorskem svetu. Zaradi tega so se v praktičnem življenju uveljavila različna pravila obnašanja. Med temi so po vsem svetu znane norme FIS, ki so precej prispevale k redu na smučiščih in se izkazale z velikim preventivnim učinkom. Velika škoda je, da tega statistično ni mogoče prikazati.

Tudi ob nesrečah v gorah in pri smučanju je delo pravnika med drugim usmerjeno k sodni obravnavi prekrškov in storilcev, h kaznim, globam in odškodninam. Prvenstveni motiv tega početja ni represija, marveč težnja, da bi bilo škodnih dogodkov čim manj – torej preventiva. Iz Pichlerjevih izjavanj sledi zlasti tele misli:

- Kazen in strah pred kaznijo za primer, da povzročimo nesrečo v gorah ali na smučišču, nimata takega učinka, kot bi morda pričakovali.

Prekrški v glavnem niso zlonamerni; dogajajo se, ne da bi se jih storilci sploh zavedali. Povzročitelj pred in med kritičnim dogodkom na nesrečo in njene kazenskopravne posledice sploh ne misli. Kaznivi so izjemni primeri: tako groba malomarnost, brezobzirnost in hujši prekrški. Odgovornost za povračilo škode je seveda druga stvar in ostaja v vsakem primeru.

- Sodna obravnava nesreče je v preventivnem smislu koristna zato, ker prek rekonstrukcije vodi do podrobne razčlenitve njenega ozadja, poteka in posledic. Tako se prebijamo do vzrokov in napak, ki so jo povzročile in bi sicer morda za vselej ostale nepojasnjene.
- Koristna je tudi pravna znanost, saj prispeva k razvoju gorniškega in smučarskega prava. Pravo tudi z jasnimi stališči v vsakovrstnih sredstvih obveščanja vpliva na varnostno zavest občanov, na njihovo obnašanje in preventivo.

IZKUŠNJE IZ PREVENTIVNIH UKREPOV

O vlogi športne pedagogike pri preprečevanju nesreč je razpravljal **Stefan Groessing**. Izhodišče njegove zanimive in obširne razprave je bilo opozorilo, da človek ni gospodar, temveč samo souporabnik narave. V tem smislu tudi športne dejavnosti ne bi smel oblikovati in izvajati zunaj tega razmišljanja.

- Vzgoja s pomočjo športa je zapleten proces. S časom se spreminja kultura gibanja, pojavlja se veliko novega, posebno pri dejavnostih v naravi. Hoja v gore je premagovanje ovir, nasprotij, presenečenj, je tveganje – taka naj bi tudi ostala. Da pa bi postala varnejša, mora preventiva postati tudi predmet na prakso oprte športne vzgoje.
- Svetovanje je med bistvenimi sestavinami vzgojnega procesa v športu, vendar z vidika preventive še nepopolno in omejeno pretežno na nasvete o uporabi tehničnih pripomočkov, čeprav bi moralo zajeti še marsikaj drugega.
- Kar zadeva izkušnje, gre predvsem za to, da jih moramo stalno utrjevati in poskrbeti, da preidejo v navado. Veliko izkušenj dobimo s treningom preventivnih ukrepov, ki nam na zelo stvaren način in učinkovito dajo najpotrebnejše izkušnje (padci na smučišču, padec v vrvi, zaustavljanje po zdrsu na snežišču, izogibanje pred padajočim kamenjem ipd.).
- Učni načrt za vse vrste in stopnje šol v Avstriji predvideva tudi vzgojo za planince in smučarje. V okviru zdravstvene vzgoje so zajeti tudi vidiki preventive.
- Če upoštevamo nauke izhodiščne misli, da je človek samo sestanovalec na planetu Zemlji, se bomo morali v preventivne namene odreči marsičemu, kar je teoretično dosegljivo, za naravo in ljudi pa škodljivo.

NEPREDVIDLJIVI PLAZOVI

Dr. Horst Schaffhauser je s prispevkom Preprečevanje nesreč v plazovih obdelal številna zanimiva vprašanja.

- Število nesreč se je bistveno povečalo z nastankom smučišč v visokogorju, z begom smučarjev s preobremenjenih in nezanimivih urejenih smučišč na njihova obrobja in z razmahom turnega smučanja. Hkrati se je po zaslugi odločnih varnostnih ukrepov močno povečala varnost na organiziranih smučiščih.
- Ocena stopnje nevarnosti plazov je prvorazreden preventivni ukrep. Tu so važna nekatera nova odkritja švicarskih raziskovalcev. Gre za ugotavljanje stabilnosti snežne odeje s snežnim klinom,¹ po katerem so lokalni rezultati tega preprostega, četudi nekoliko zamudnega posega pri količkah normalnih snežnih razmerah smiselno uporabni tudi za oceno varnosti v ožjem zaledju kraja, kjer smo opravili meritev trdnosti.
- »Žepi« majhne strižne trdnosti oziroma predeli »superšibkih« plasti snežne odeje se na terenu menjajo s predeli visoke trdnosti, kjer je snežna odeja stabilna.
- Kar zadeva preventivno vzgojo, moramo dati izrazito prednost praksi; preveč teorije ljudi tudi odbija. Tem izhodiščem se že prilagajajo novejši priročniki o plazovih, ki so naravnani na skupinsko delo na terenu (**Seifert**: Lawinenkunde lebendig lernen).
- Avstrijski Institut za plazove v Innsbrucku je pred dvema letoma opravil obsežno anketo, da bi ugotovil, kakšno je znanje planinske in smučarske publike o snegu, plazovih in samozasčiti. Odgovori so včasih dobri, pogosto pa se med seboj izključujejo.

PRIPRAVLJENI PREPREČUJEMO NESREČE

O medicini kot dejavniku preventive zoper nesreče v plazovih je razpravljajal **dr. Franz Berghold**. Plaz je najbolj zahrbtna nevarnost v gorah, težko je predvideti, kdaj se bo utrgal, pa tudi marsičesa drugega o plazovih še ne vemo. Vemo pa že, da večina zasutih umre takoj po nesreči.

Referent si je zastavil vprašanja: Ali medicina lahko poveča možnosti za preživetje? Ali iz dognanj lavinske medicine lahko izluščimo kake napotke za uspešnejše preprečevanje nesreč?

Problemi, o katerih je govoril Berghold, niso nikakršna odkritja; njihova vrednost je v tem, da je brez ovinkarjenja povedal, kaj misli o nekaterih vprašanjih, ki bi lahko bila velikega splošnega pomena za varstvo pred plazovi.

- V plazovih premine največ izkušenih ljudi, ljudi z znanjem in izkušnjami, prekaljenih alpini-

¹ Glej: Sneg, led, plazovi, stran 205.

stov, turnih smučarjev, gorskih vodnikov, reševalcev in članov odprav, ki kljub svojemu znanju zagreše usodne napake. Kaže, da več znanja in boljša oprema spodbujata podzavest ljudi k zahtevnejšim in bolj tveganim turam. Pač kompetenca tveganja!

To misel potrjuje dejstvo, da je sicer med žrtvami drugih gorskih nesreč mnogo več neizkušenih, neorganiziranih ljudi kot organiziranih planincev.

- Kar zadeva medicinske razloge smrti v plazju, je o njih kaj težko dajati dokončne odgovore, saj žrtve le redko obducirajo. Trditev, da se večina žrtev zaduši, je sicer resnična, ne pove pa, da do zadušitve ne pride prvenstveno zaradi pomanjkanja kisika, temveč zaradi tega, ker plazna gmota stisne prsni koš zasutega in s tem onemogoči dihanje, nakar v nekaj minutah sledi smrt. To pojasnjuje, zakaj so poskusi oživiljanja tako pogosto neuspešni, čeprav zasutega najdejo in rešijo iz plazju takoj po nesreči.

- Ali bo zasuti preživel oziroma kdaj bo premnil, odloča predvsem njegovo stanje: v kolikšni mjeri je poškodovan, ali ima zadosti kisika, ali sploh lahko diha?

- Pojavi se vprašanje: »Mar elektronskih naprav in vseh drugih pripomočkov za hitro odkrivanje zasutega ne kujemo previsoko v zvezde? Je lavinska žolna sploh še potrebna, če večina zasutih izdihne že po nekaj minutah?«

Referent se zaveda nevarne možnosti, da spričo takega razglabljanja nekdo zaradi nesporednosti nepremišljeno postavi na glavo vsa načela medsebojne in organizirane pomoči. Zato tudi sam ugotovi, da medsebojna pomoč in lavinska žolna kljub navedenim dejstvom v celoti ohranjata svoj pomen. Zaradi hitre najdbe zasutega so njegove možnosti, da preživi, mnogo večje, seveda če to omogoča tudi njegovo siceršnje zdravstveno in splošno stanje. Če pa je že mrtev, mu tudi lavinska žolna ne bo pomagala. Po drugi strani uporaba lavinskih žoln lahko pospeši organizirano reševanje in zmanjša tveganje reševalcev.

- Vemo, da nesrečo v plazju kljub prizadevanjem zdravnika preživi le malokateri podhlajen ponesrečenec, medtem ko se brez posledic izmaže pretežna večina ponesrečencev, ki so jih v močno podhlajenem stanju potegnili iz ledeniških razpok. V plazju je ta možnost zelo, zelo majhna, ker zasuti umre zaradi poškodb ali pomanjkanja zraka, še preden zapade v stanje podhlajenosti, ki upočasnjuje življenjske funkcije in močno zniža potrebo po kisiku. In zaključek?

Nesrečo preprečujemo z dobro pripravo! Ukrepajmo, dokler je čas, tedaj, ko se pripravljamo na turo, preden nas zasuje plaz! Ne dajmo nevarnosti priložnosti, da udari!

VIŠINE POTENCIRAJO NEVARNOSTI

Dr. Ludwig Prokop je razpravljal o medicini in preprečevanju gorskih nesreč.

Njegova uvodna misel je bila, da mora človek svoje obnašanje urediti po meri, ki velja za vso naravo in upoštevati biološke omejitve. Medicina lahko veliko pripomore k preventivi, pa vendar nesreč v gorah in na smučiščih nikdar ne bomo mogli v celoti preprečiti. Vprašamo se celo: »Mar ni prav tveganje tisto, kar nas vleče v gore in nevarnosti?« Čedalje bolj je jasno, da je pravi vzrok številnih nesreč zdravstveno stanje prizadetega, domnevni (navidezni) vzrok gorske nesreče pa praviloma njegova posledica. Omahnemo lahko zaradi previsokega krvnega tlaka, zaradi angine pectoris ali infarkta, zaradi krča, vrtoglavice in še česa. Mrtvi tega, žal, ne morejo povedati; če ni avtopsije, ostane brez odgovora. Kadar ponesrečenci preživijo, pa z njimi o tem malo ali nič ne govorimo in ponavadi ne preverjamo njihovega zdravstvenega stanja.

Možnosti pa je veliko:

- Žrtve so ponavadi gorniki, ki bi radi sebi in drugim pokazali, kaj vse zmorejo. Večinoma gre za nedeljske turiste, marsikdaj pa rutina zapelje v tveganje in podcenjevanje nevarnosti tudi dobrega alpinista.

- Veliko ljudi zmore zahtevne stvari in pri normalni obremenitvi sploh ne čutijo težav; to pa jih zavede, da se lotijo naporov, o katerih nimajo predstave. Določena zmogljivost v normalnih razmerah nikakor ne pomeni, da je naše telesno stanje brezhibno.

- Nekateri pomanjkljivosti se pokažejo šele na večji višini. Starost je tu še posebno ranljiva; že v mirujočem stanju se število utripov srca na višini 3000 metrov poveča za okroglo dvajset, krvni tlak pa naraste za 20 do 30 mmHg. Telo nas sicer pravočasno opozarja, žal pa opozorila pogosto ne dojamemo ali pa ga spregledamo.

- Najboljši zaščitni ukrep je pregled pri zdravniku, po potrebi specialistu in v obremenjenem stanju.

- Bolezni in telesne hibe, ki so resna ovira za hojo v gore in smučanje, so predvsem bolezni koronarnih žil, srčne napake, zvišan krvni tlak, močne motnje regulacije, astma, nabreklost pljuč, kronične bolezni jeter in ledvic, slabokrvnost, sladkorna bolezen, stanje po kapi, močno povečana telesna teža, duševna neuravnovešenost.

- Pogosto bi se tveganju, zlasti tistemu, ki povzroča predčasno utrujenost, izčrpanost in stanja, pri katerih ponesrečenec psihično odpove, lahko izognili. Med dejavnike tveganja sodijo med drugim pomanjkanje treninga, manjkajoča aklimatizacija, pomanjkljive predpriprave, nepačna ali nezadostna oprema in obleka, nezadostna tehnika, pomanjkljivo poznavanje gore,

napake pri prehranjevanju, prekomerno kajenje, alkohol, jemanje poživil, lahkomišelnost, nezadostna inteligenca.

- Večinoma ne vpliva samo en dejavnik, pač pa več dejavnikov hkrati. To še posebej velja za trekinge v visokogorju, če se jih udeležujejo neprilavjeni in zdravstveno nepreverjeni posamezniki, ki jih privlačijo vrhovi nad 5000 metri.

PLANINEC MORA POZNATI SAMEGA SEBE

- Morda nam bo obremenitev zaradi višine bolj jasna, če pomislimo, da moramo na nadmorski višini 0 metrov vdihniti 48 litrov zraka, da bi organizem pridobil 2 litra kisika (O₂). Za isto količino kisika potrebujemo malo pod vrhom Triglavu že 69, slabih 100 metrov pod vrhom Mont Blanca pa kar 111 litrov zraka. Če bolehamo za astmo ali nabreklostjo pljuč in če imamo zaradi visoke lege trebušne prepone zmanjšano vitalno kapaciteto, bo to lahko povzročilo utrujenost, slabost, vrtoglavico s stanji omotičnosti, halucinacije, onemogočalo bo zdravo presojno in kaj lahko privedlo do nenadnega zloma telesnih sil zaradi vpliva višine (kolaps – možgani, pljuča).
- Medicina pozna neugodne posledice »dela do poslednjega trenutka« pred dopustom. Če si ne vzamemo časa in se tako rekoč iz službe

podamo na dopust v gore, lahko tam po pretiranem naporu utrpimo srčni infarkt.

- Več pozornosti velja posvetiti tudi znamenitemu »tretjemu dnevu« v gorah. Ta je znan kot dan kriz, telesnih in duševnih problemov. Če se tega dne izogibamo pretiranim naporom, bo to imelo blagodejen preventivni učinek.
- Jemanje poživil v športu preganjamo, ker je škodljivo. V gorah nas poživila lahko vodijo v stanje nekritične vznesenosti, nepristevnosti, podcenjevanja nevarnosti ali pa povzročijo prezgodnjo izčrpanost. Neugodni so lahko tudi učinki nekaterih zdravil, še posebej psihofarmakoloških preparatov, zdravil za preprečevanje visokega krvnega tlaka, krčev in še drugih.
- Kdor v gore odhaja bolan, tvega, da se mu bo zdravstveno stanje poslabšalo. Pomislimo na vnetje zob, prehlade in še kaj!
- Medicinska znanost lahko veliko prispeva k preprečevanju nesreč v gorah. Po eni strani odkriva tiste lastnosti, ki bodo ljudem omogočile, da čim bolj izkoristijo svoje zmogljivosti. Po drugi plati medicina svetuje in opozarja na omejitve. Človek mora vedeti, da sam odgovarja za svojo varnost. Upoštevati mora svoje telesne in duševne lastnosti kot celoto – tako dobre kot slabe.

ALPINISTIČNO SMUČANJE PO SEVEROVZHODNI STENI EIGERJA

OČIŠČENJE PO PRVENSTVENEM SMUKU

DAVO KARNIČAR

Zvrhan koš želja, ki ga po dobri, stari navadi napolnimo na Silvestrovo, tokrat ni ostal prazen. V mojem je dno več kot pokrito, na njem pa piše: Ski Extrem Alpin 91. »Parola« ustreza, letnica pa mi sedaj glede na potek dogodkov pomeni leto odločitve.

Pretekla zima se je začela nadvse obetajoče. Obilno sneženje že v novembru in decembru, mraz in močni južni vetrovi, skoraj timske priprave v družinskem krogu. Ob spremljanju ekipe naših najboljših alpskih smučarjev se je tudi v meni pojavil nemir, želja po akciji, tako da sem jih ob lepem vremenu že kar nadležno opozarjal na pravljico tam zgoraj in na to, da bodo kakšno uro morali pretolči brez mene. Doma pa z Drejcem nekajkrat »špricneva« na preizkus tehničnih izboljšav – in že je bila pred vrati sezona alpinističnega smučanja.

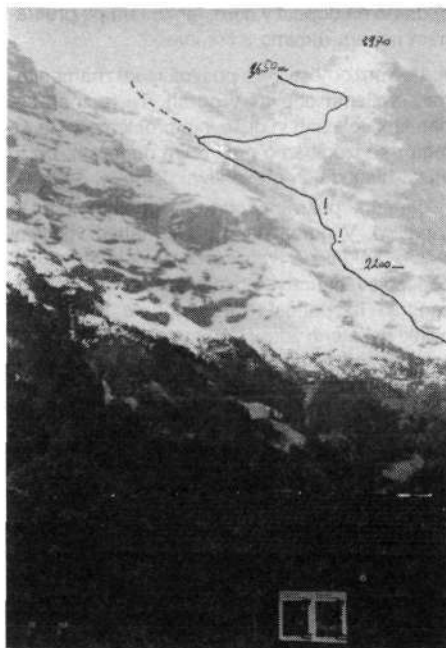
Skupaj sva opravila obvezno turo za odpihovanje strahu, ki ima sicer malo skupnega z velikimi stenami, navda pa naju s potrebnim samozaupanjem. Ko sem ob vznožju Sinjega slapu Drejcu stisnil roko, sem se veselil družbe, čeprav še danes ne vem, za koga me je bilo bolj

strah. Po samotnih vijuganjih v steni Dolgega hrbita, Kočne in nekaterih krajših težkih vesinah je bilo končno vse pripravljeno.

V ŠVICI ČAKAJO TRI STENE

Pogosto sem vrtel telefon. Na drugem koncu me je o razmerah v švicarskih gorah obveščal gorski vodnik Peter, doma pod Matterhornom, ki smo ga spoznali pod Nanga Parbatom, na mojih potovanjih z belim cirkusom pa sva se nato še videla in delala načrte pod tamkajšnjimi gorami.

Odpravil sem se na pot. April je čas prvih sanj o vročih plažah in obdobje, ko se snežna odeja stabilizira. Ta čas je v strmih vesinah še dovolj snega, da smučiči predrsijo žlebove, plati, ozke prehode med skalnimi štrclji, preden se gora začne razgaljati vse toplejšim sončnim žarkom. Ob prehodu italijansko-švicarske meje na prehodu Simplon mi močan veter dobesedno iztrga iz rok avtomobilska vrata. Po obrazložitvi name na potovanja v Švico carinik nekaj mrmra o slabi vremenski napovedi, pa ga nočem slišati. Že naslednji dan pa sem pričal točnosti vreme-

Severovzhodna stena Eigerja: črtkano je označeno prvenstveno smučanje Tonija Waleruza, s polno črto pa smučanje Dava Karničarja lanskega 30. maja

noslovcev. Sneženje narekuje potrpežljivost, načanja denarnico, dnevi se vlečejo kot deževniki po novo zapadlem snegu. Vsaka zaplata modrega neba daje upanje.

Vendar je treba preveriti nastalo situacijo. Že z višine 3200 metrov se po še »položnem« svetlu in zelo globokem snegu s težavo rešim Domo-vih zahrbtnih nakan, še težje pa je nato 1500 metrov nižje poslušati radio o ponovnem dolgotrajnem poslabšanju vremena. In to poslabšanje je trajalo – trajalo je s kratkotrajnimi prekinitvami mesec in pol.

Po vrnitvi pod prijazno Kočno sem se odločil, da maja ne odpotujem na Alasko, kajti ko se bo vreme ustalilo, me v Švici čakajo tri stene. Nekoliko prizanesljivejše razmere v domačih gorah so omogočale vzdrževanje forme, opravil sem celo nekaj prvenstvenih smučanj. Šele v drugi polovici maja mi Peter »dovoli« ponovno potovanje v Švico. Karmen le z malo besedami izrazi to, kar ji berem v očeh. Od otrok izvem bolj neposredna mnenja. Prisrčno se poslovimo in vožnja me zaziblje v pričakovanja. Začutim prehajanje v stanje, ki človeka napolni z darovi, potrebnimi za dejanja.

NA VRHU 1500-METRSKE STENE – SMUČIŠČA

Ogromne količine južnega snega so v minulem mesecu ob neprestanem plazenju dodobra počistile stene. Pojavili so se skoki: kopna skala

na strmih odstavkih tam, kjer se mora sneg nalepiti na steno, da jo je možno presmučati. Vzhodni steni Doma in Matterhorna sta bili tako kopni, da so bili še domačini presenečeni.

Zaradi svoje severovzhodne lege in precejšnjih zalog strmega ledu, ki sem ga okušal ob plezanju poleti, je samo še Eiger ponujal zeleno. Grindelwald so okupirali turni smučarji. Zrnat sneg, lesketajoče se strmine, zadovoljni obrazi, vrvež na vodniškem uradu – obetavno vzdušje. Tokrat sem se pripeljal brez spremljevalcev, ki bi bili v tiho podporo in ki bi jim morda uspelo vsaj od daleč posneti smučanje. Na uradu razložim svojo nameru, prosim za opazovanje in jim pustim domačo telefonsko številko. Odsvetujejo mi tveganje; preveč nevarnosti je, že črn led v zgornjem delu stene, padajoči projektili; sploh pa niso prepričani, da je takšno smučanje že kdo opravil. No, vsaj srečo mi zaželim, preden se odpravim na postajo »zobaca«.

Sončno pripeko preživim ob kavi in dobri knjigi, popoldne pa se odpravim do Alpiglena. Dobro uro in pol tacam po zmešanem snegu do pod stene. Objame me skrivnost samote.

Končno! Skala spominov – za vse, ki so ostali tam zgoraj – po svoje učinkuje na razpoloženje. Odkopavam: rebro s še od snega poležanimi lanskimi travami ponudi prijazno prenočišče. Večer je vse drugačen od dneva. Čez sedlo Kleine Scheidegg opazujem prihajajočo nevihto. Kmalu drobne kapljice zaigrajo svojo melodijo po bivak vreči. Sprehajanje različnih misli umiri šele spanec.

S preobrazbo snega iz razmočene godlje v trd sren na tej višini ni nič, pač pa se že nekaj sto metrov višje ob prebujajočem se jutru pokažejo dobra znamenja. Skorjast sneg omogoča dokaj normalno napredovanje; zaskrbljuje le dejstvo, da bo ta dvomljiva podlaga ob smučanju že zelo krhka. Posamezni prehodi zahtevajo precej plezanju podobne iznajdljivosti. Ustavljanje pod takimi sicer trdimi odstavki bo na skorjastem snegu kočljivo. Po križanju z Lauperjevo smerjo sledi 300 metrov prečenja v levo. Lomljenje snega pojenjuje. Še pod polovico stene se cepina in dereze razvnamejo v lepem plesu. Idealne razmere me spremljajo ob vračanju v osrednji del stene in še daleč navzgor. Iskanje najboljših prehodov in študiranje »proge« je v teh urah vsa dejavnost mojih sivih celic. Kljub konstantni naklonini okrog 50° se ponujajo zadovoljivi prehodi; cepina se vse pogosteje odbijata od ledu, ki se je tu in tam že povsem otreles še zadnjih centimetrov zmrznjenega snega.

Veliko ledišče vršnje piramide brez sramu kaže široke lise črnega, obupno trdega snega, pomešanega z drobnim kamenjem. Vožnja po njem bi za vsakih nekaj metrov zahtevala ponovno urejanje robnikov.

Po vsaj še delno zasneženi rampi v levo dose-

žem greben Mittelegi nekje na višini med 3600 in 3700 metrov. Pod menoj je 1500 metrov stene-smučišča, kjer se ni bati gneče.

SMUČANJE ČEZ STENO

Po napornem petinpolurnem vzponu previdno odložim nahrbtnik. Nekaj časa smešno pomešana alpinistična in smučarska oprema zopet najde svoje mesto. Po zamenjavi opreme je nahrbtnik še vedno vse prej kot lahek. Podplati so podaljšani na 180 centimetrov, v rokah so smučarske palice, v prsih razbijajoče srce, v očeh kratka snežna vesina, pod njo praznina in globoko spodaj Grindelwald. Navkljub nujnosti, da začnem smučati, še preden se od pristopa razgreto telo shladi, postojim nekaj trenutkov na varnih tleh skopane poličice.

Tišina – le tlesk markerja naznani start. Previdno, v ravnatežu, zavedajoč se skromnega stika robnikov in stene, oddrsim prve metre. Premišljen nastavek in poskusna zaustavitev. Hrbtišče roke, v kateri držim palico, boža zmrznjeno strmino.

Po 150 metrih pridem v orientacijsko zahteven odstavek, ki ga povrhu sem in tja pokriva le črn led. Ob prehodu čezenj za trenutek izgubim nadzor nad drsenjem. Brez panike! Že pregroba nastavitev robnikov na zrnatem snegu pod takimi mesti bi pomenila padec, ki bi se končal v večnosti. Koleno ne sme preveč proti strmini, zato je treba obremenitev kompenzirati z odklo-

Dve smučarski smeri v Elgerju, katerih težavnosti ni mogoče primerjati, ker so bile snežne razmere različne; oboje pa je bilo vsekakor nadvse tvegano

nom v bokih. Toda previdno, saj je na hrbtu težak tovor, ki lahko poruši ravnatežje! Z vsakim metrom sem bliže boljši podlagi. Pozorno sledim drobnim pikam, ki so jih ob vzponu naredile dereze in cepina, da me napačen prehod ne pripelje nad odsekan skok. Oddahnem si po vsakem prehodu vpadnice ob zavoju, ko ponovno vzpostavim pravi položaj in popolno kontrolo nad hitrostjo.

Končno prismočam na sneg, ki ga je zgodnje dopoldansko sonce že toliko načelo, da se opazijo sledi, da ob zavoju odprši izpod smučí vedno več lesketajočih se kristalčkov. Osrednji del stene z naklonino le nekaj nad 40°, z idealnim snegom in s še vedno spoštljivim razgledom omogoča sanjsko vijuganje. Ozki žlebovi, po katerih sem in tja prileti tudi kakšen kos ledu, prekinjajo dolgo prečenje nazaj do Lauperjeve smeri. Le malenkost višine smem izgubiti, zato si pomagam s paralelnim prestopom, kar v tem svetu sploh ni enostavno. Leva smučka drsi ob kolenu desne noge, odrvati pa ne upam premočno, ker skorja tega najbrž ne bi vzdržala. Nenehno obremenjena desna noga me zapeče od napora.

Nad ključnim mestom si odpočijem in zaenkrat s še varne razdalje opazujem 50-metrski žleb naklonine okrog 70°. Poleg lomljive skorje osuplja strmina, ki se kaže v vse drugačni luči kot ob plezanju. Po njej leti veliko okruškov, zbranih v zgornjih dveh tretjinah stene. Izkušnje iz Sinjega slapa pod Češko kočjo so rešitev problema, le krhke skorje me je obupno strah.

Ko se znajdem v vpadnici izstrelkov, ni časa za razmišljanje. Sprožijo se avtomatizmi. Čelada

dobro služi namenu. Kontrola hitrosti je zadovoljiva, skorja vzdrži. Na srečo je dovolj prostora, da se v dolgem loku s previdnim bočnim drsenjem ustavim. Malo zatem prav tako strm, a vsaj pol krajši skok odpeljem že z rahlim občutkom varnosti. Samo še zoprn prehod iz stene na široko snežišče – in že smuči potonejo v razmočeno brozgo.

45 MINUT SMUČANJA

Sedaj je vseeno, če padem, če se odpnejo vezi, če hoče nahrbtnik v svojo smer. Naenkrat se zavem utrujenosti. Le mučno preskakovanje in dolge vožnje v levo in desno krajšajo razdaljo do mesta bivakiranja.

Raztopljen sneg na vreči ponuja v tem trenutku najboljše pijačo na svetu. Šele nato odpnem smuči in ugotovim, da je spust trajal 45 minut.

Sesedem se in kar pustim, da duša izstopi iz telesa. Polglasno si prigovarjam, da je vse to res. Nekaj trenutkov sem tiho, tiho, nato pa zajodlam in se derem kot obseden. Po dolgem zleknjen v snegu čakam na še kakšen notranji vzgib, pa božanska utrujenost opravi vse drugo.

Na vodniškem uradu dežujejo vprašanja in čestitke. Vedo povedati, da je spodnji dve tretjini mojega smučanja, prav tako z začetkom na grebenu Mittelegi, že opravil **Toni Waleruz**. Vendar: kjer je sneg, je tisoč spremenjivk in vsako dejanje je samosvoje.

Na poti domov sem pod vtisom uspeha dosegel v sebi že dolgo izgubljenjo – očiščenje. V teh trenutkih sem še vedel, kaj, kdo, kam... Veselil sem se te dragocenosti.

Gore so strup, zdravilo iz njega pa se mora naučiti izdelovati vsak sam.

SKUPŠČINSKE RAZPRAVE O KAPELI NA KREDARICI

BOŽJI HRAM POD TRIGLAVOM

ALEKSANDER ČIČEROV

Lansko pozno jesen, ko je bilo za to leto že prepozno, da bi poleg Triglavskega doma na Kredarici začeli zidati najvišjo kapelo pri nas, so se zidave lotili v klopek slovenske skupščine.

Na kar dolgotrajnih razpravah v vseh treh zborih slovenskega parlamenta so se lomila kopja o tem, ali naj na Kredarici bo kapelica in kakšna naj bo, če že bo. Planinski vestnik je podrobno prislusnil tem razpravam.

NAMESTO UVODA

Leta 1896 je **Jakob Aljaž** ob planinski koči na Kredarici postavil kapelico, ki je bila velika 1,70 × 3,20 metra in visoka približno 3 metre.

Kapelico so leta 1954 porušili. Planinska koča je bila od postavitve do danes večkrat prezidana, zadnja povečava planinskega doma na Kredarici v začetku osemdesetih let pa je segla tudi čez temelje prvotne kapelice. Zato želje investitorja po postavitvi nove kapelice na istem mestu ni več možno uresničiti in je tako predlagana nova lokacija, s katero bi hkrati uredili razkopen prostor severovzhodno od planinskega doma. Investitor ob pobudi predlaga tudi spremembo velikosti: namesto kapelice naj bi zrastle kapela. Po osnutku je njena velikost 9,70 × 6,50 do 15 metrov (čelni zidovi), višina 6,40 metra in s križem 9,20 metra, s čimer se razmerje med planinskim domom in kapelo ohranja približno enako, kot je bilo med prvotno planinsko kočo in kapelico. Tudi uporaba materialov je prilagojena tipiki prostora, hkrati pa

materialom obstoječih novih objektov in vremenskim razmeram.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je sprejel pobudo Planinskega društva Ljubljana-Matica in predlagal, da Skupščina Republike Slovenije v skladu s 14. členom zakona o Triglavskem narodnem parku soglaša z gradnjo kapele na Kredarici. Ta člen pa določa: »Graditev objektov ali drugi posegi v prostor, ki so prepovedani z 12. in 13. členom tega zakona, se lahko izjemoma dovolijo s soglasjem Skupščine Slovenije.«

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je mnenje o pobudi Planinskega društva Ljubljana-Matica, ki se nanaša na ponovno zgraditev kapelice na Kredarici, obravnaval in sprejel na 118. seji 20. septembra 1991.

POBUDA V SKUPŠČINSKIH KLOPEH

Pobudo za ponovno zgraditev kapelice na Kredarici je obravnavala Komisija Skupščine za varstvo okolja in naravne dediščine kot matično telo 23. septembra 1991.

V razpravi so vsi prisotni člani komisije načelno podprli izgradnjo kapelice na Kredarici. Izraženi pa so bili nekateri pomisleki na konkretno predlagano rešitev, še zlasti predlagano velikost kapele, ki je bistveno večja od prvotno postavljene. Opozorjeno je bilo, da bi se moral ta objekt – kot tudi vsi drugi objekti – primerno vključiti v prostor Triglavskega narodnega parka. Glede na to, da v tej jesenski sezoni ne bo več možno izvajati gradbenih del v večjem obsegu, je bil podan predlog, naj se opravi strokovno nevtralna krajinska, urbanistična in

Aljaževa kapelica ob prvem Triglavskem templju na Kredarici

arhitektonska presoja predlaganega projekta ter gradnjo intenzivira v prihodnjem letu.

Člani Komisije za varstvo okolja in naravne dediščine so predlagali zborom Skupščine Republike Slovenije, da v skladu s 14. členom zakona o Triglavskem narodnem parku soglašajo z gradnjo kapele na Kredarici. Večina prisotnih članov komisije je podprla gradnjo kapele v predlagani velikosti in izvedbi ter na lokaciji, ki je bila na seji predstavljena z grafičnimi in slikovnimi prilogami ter maketo. Izraženo pa je bilo tudi mnenje, da je pred dokončno odločitvijo potrebno pridobiti krajinsko presojo.

Pobuda je bila uvrščena na dnevne rede vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije. Preden pa si ogledamo razprave v skupščinskih zborih, je potrebno opozoriti na zakonsko podlago, ki je omogočila, da je pobuda sploh prišla do republiške skupščine.

ZAKON O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Zakon o Triglavskem narodnem parku (TNP) je razglasilo za ukazom Predsedstvo Socialistične republike Slovenije 27. maja 1981.

Zakon je nastal na podlagi zakona o naravni in kulturni dediščini z namenom, da se ohranijo izjemne naravne in kulturne vrednote, zavaruje naravni ekosistem ter značilnosti živega in neživega sveta narodnega parka pred vse nasilnejšim človekovim poseganjem. Posege v prostor zakon obravnava v 12. in 13. členu. Ob tem zakon taksativno navaja in prepoveduje tiste

posege, katerih pritisk je bil najmočnejši (npr. počitniške in stanovanjske hiše posameznikov), v naštevanju pa izpušča vrsto drugih, ki so kot posegi v prostor vsaj enako obremenjujoči. V času nastanka zakona je bilo očitno za potrebe taksativnega naštevanja popolnoma iluzorno pričakovati, da bi kdo hotel v območju parka npr. postaviti ali tovarno ali kapelico ter pomisliti, da je lahko agromelioracija ali izvedba gozdnih cest ekološko sporna. Vendar pa je za vsak primer vse druge morebitne posege previdno strnil pod drugo alineo 13. člena: »Prepovedano je tudi spreminjanje oblikovitosti in sestave površja z zemeljskimi deli razen v tlorisu objektov in za potrebe pašništva.« Za katerikoli poseg, vključno z gradnjo, je namreč nujno poseči v konfiguracijo terena. S takšno dikcijo je bila splošna varovalka postavljena kriterialno, na najširši možen način.

Ne glede na navedeno pa 14. člen zakona o Triglavskem narodnem parku določa, da »se graditev objektov ali drugi posegi v prostor, ki so prepovedani z 12. in 13. členom tega zakona, lahko izjemoma dovolijo s soglasjem Skupščine Republike Slovenije.«

In tako so skupščinski delegati začeli odločati.

HITRA ODLOČITEV DVEH ZBOROV

Razprava v zboru občin Skupščine Republike Slovenije je bila pravzaprav razmeroma hitro končana, saj so razpravljali v glavnem le trije delegati. Delegat zelenih iz Maribora **Matjaž Jež** sicer ni nasprotoval zidavi kapele na Kredarici, pomisleke pa je imel glede njenega oblikovanja, ki da je »preveč odmaknjeno od sloven-

Kapelica je še vedno stala ob Triglavskem domu, ko so ga prvič povečali

skega ljudskega stavbarstva«, zato bi želel več osnutkov, na podlagi katerih bi se bilo mogoče odločiti za najprimernejšega. Odgovoril mu je predsednik zbora **Ivan Bizjak**, ki je menil, da »skupščine vendarle ne moremo degradirati v občinski upravni organ, pristojen za gradbene in komunalne zadeve. Mislim, da so takšne stvari v pristojnosti tega organa, pa še Triglavski narodni park ima določene pristojnosti, pač v skladu z zakonom. Zakon nalaga Skupščini Republike Slovenije, da dá soglasje pri vsakršnem takem posegu – in samo za to gre«.

Ker je že kazalo, da je s tem razprava končana, je predsednik zbora predlagal sklep, kakršnega naj bi zbor sprejel: »Skupščina Republike Slovenije soglaša z gradnjo kapele na Kredarici na zemljišču s parcelno številko 1484/7 k. o. Dovje, zemljiško knjižni vložek št. 1337, po idejni zasnovi **dr. Jožeta Marinka**, dipl. inž. arhitekture.«

Takšnemu predlogu je nasprotoval minister za varstvo okolja in urejanje prostora **Miha Jazbinšek**, kajti »v sklepu, ki naj bi ga sprejela Skupščina Republike Slovenije, naj bi bilo samo soglasje za gradnjo in nič več«. Potem je bil tudi poslanec **Fedja Klavora** enakega mnenja. Oglasil se je še poslanec **Ervin Schwarzbartl**, ki je dejal, naj sklep kar ostane tak, kot je bil predlagan, ker bi sicer »lahko začeli ponovno razpravljati o nekakšnih natečajih, iskati arhitek- te in bi se nazadnje lahko zgodilo še to, da te

kapelice ne bodo niti gradili in jo bomo torej izgubili«. – Na koncu koncev so delegati zbora občin sprejeli predlagani sklep, v katerem pa arhitekt ni omenjen.

Še krajša je bila razprava v zboru združenega dela slovenske skupščine. Razpravi v zboru je dal začetno intonacijo njegov predsednik **Jože Zupančič**, ki je poslanecem sporočil, da so ga klicali iz Planinske zveze Slovenije in nekaterih planinskih društev ter mu sporočili, da so navdušeni in podpirajo gradnjo kapelice na Kredarici. »Mislim,« je dejal predsednik, »da pobudo lahko podpremo tudi v Zboru združenega dela.«

Delegat **Jaša Zlobec** je ob tem menil, da »se mi zdi precej bizarna zadeva graditi cerkev na Kredarici; zakaj se niso odločili, da preprosto naredijo tako stvar, kot jo je Aljaž postavil, ker sodi v tak kulturnozgodovinski okvir. Neprimer- no in nerazumno je sredi kraja, kjer nikoli ni bilo nobene cerkve, graditi cerkev. Kolega Jazbinšek sedi še vedno tam in bi ga prosil, da malo bolj razloži, v čem je poanta. To govorim, ker ne vidim nobene povezave med Aljaževo zgradbo in to novo cerkvijo.«

Francija Gradišarja je zanimalo, kdo je investitor in kdo bo to plačal, ali bo to plačala država Slovenija ali cerkev.

Miha Jazbinšek je obema odgovoril: »Če hočete čisto strokoven odgovor, potem moram pač povedati, da je arhitektonska kompozicija ponavadi na nek način izbalansirana mas. Nelogična je majhna pika ob ogromnem sistemu, reci- mo kapelica ob avtocesti. Do majčkene cerkvice

se ne moreta pripeljati po avtocesti, do ogromnega sistema pa ne morete priti po poljski poti. To je osnovno razmerje. Reči moram, da nisem kvalificiran govoriti o tem, kdo je investitor, enostavno zato, ker mi nismo, družba pa verjetno tudi ne. (V pobudi PD Ljubljana-Matica je jasno zapisano, da je investitor Rimokatoliško župništvo, ki na podlagi brezplačnega prenosa lastninske pravice že od 13. 3. 1990 razpolaga s stavbnim zemljiščem za novo kapelico; op. avtorja.) Ali pa bom rekel tako: družba je plastovita. Ima kup svojih asociacij, ena od teh pa je očitno slovenska katoliška cerkev in verjetno ta asociacija zna nastopati tudi kot investitor. Si pač predstavljam, da to ne gre iz proračuna. – Ne bi bilo nič narobe, če bi za kakšen meter zmanjšali gabarit, ampak to vzemite kot dodaten, majčken predlog.«

Zbor združenega dela je z večino glasov prisotnih sprejel sklep o soglasju za gradnjo kapele na Kredarici. Za sklep je glasovalo 35, osem je bilo vzdržanih, proti pa ni bil nihče.

ČRNA GRADNJA?

Izredno dolga pa je bila razprava v družbenopolitičnem zboru slovenske skupščine, v kateri je bilo slišati zelo nasprotujoča si mnenja. Pobudo je predstavil minister Jazbinšek: »Po zakonu o Triglavskem narodnem parku je za posege, ki tam niso eksplicitno predvideni, zahtevano soglasje republiške skupščine. Vsebinsko gledano gre v bistvu za nadomestni objekt sakralne funkcije. Gledano arhitektonsko je šlo svojčas za manjši objekt, vendar je tudi Kredarica bila takrat manjša. Glede vklopljenosti v ta mikroambient moram povedati, da gre tu za naravni amfiteater, ki je dejansko od zunaj neviden. Moram povedati, da gre tudi za neko rano v grebenu, ki je bila narejena ob zidavi doma. Tako gre v bistvu tudi za sanacijo grobega posega v prostor z objektom, ki tja sodi vsebinsko, oblikovno in dimenzijsko.

Smatram torej, da je iz teh razlogov soglasje s strani te skupščine primerno.«

Dr. Hubert Požarnik je zatem dejal, da je Komisija za varstvo okolja o tem razpravljala in priporoča Skupščini, da dá soglasje za gradnjo kapele na Triglavu. Ali je predloženi načrt ustrezen ali ni, pa je bila komisija različnega mnenja. »Sedaj se vključujem kot posameznik in tudi kot posameznik priporočam, da damo soglasje za gradnjo te kapele. Ob tem pa želim opozoriti, da investitor do danes ni pridobil niti lokacijskega, niti gradbenega dovoljenja, niti soglasja spomeniškega varstva, niti mnenja Triglavskega narodnega parka. Skratka, niti najosnovnejše obvezne dokumentacije, kljub temu pa je že začel graditi.«

Investitorju se je postavil v bran **Ignac Polajnar**, ki je dejal, da »je investitor vse te papirje skušal

dobiti, iskal jih je že leto dni, in sicer od lanskega meseca maja, morda nekoliko pozneje, seveda v upanju, da jih bo v teh novih časih, novih razmerah, tudi čimhitreje dobil. Res je pa tudi, da je Triglavski narodni park žogico dal naprej. Triglavski narodni park se sam ni upal ali hotel odločiti in je žogico podal naprej, to pa je storil tudi občinski upravni organ. In tako je stvar prišla do ministra za urejanje prostora in tako je stvar zdaj v parlamentu.

Kar se tiče objekta, je potrebno povedati, da bo res večji, kot je bil nekoč, in da bo na drugem mestu, kot je bil nekoč, kajti tam, kjer je stal nekoč, zdaj stoji razširjeni Triglavski dom na Kredarici. Če gledate ta Triglavski dom na Kredarici z Bovškega Gamsovca, je to – po mojih merilih – tujek v naravi. Ampak, recimo, da je Triglav slovenska božja pot in božja pot mora imeti tudi vso ustrezno infrastrukturo. Dom se je povečal že tudi potem, ko je bil zakon o TNP sprejet. Če je na Kredarici že poskrbljeno za telo, naj bo tudi po stari slovenski šegi še za duha. Če je ta kapelica večja, kot je bila nekoč, bo večja skladno s povečanim Triglavskim domom. Meni se stvar ne zdi sporna.

Kapelica bo stala v kotanji in ker je bilo veliko besed, češ da bo križ iz kotanje močno štrlel ven, moram reči, da to ni res; križ bo zelo malo gledal ven, iz nekaterih zornih kotov pa sploh ne bo viden, ker je teren toliko poglobljen. Kapelica bo večja tudi zato, da bo zagotovljen verski obred, ki ne bo motil planincev, ki k takemu obredu ne bodo šli in da bodo tudi ti, ki bodo pri obredih, nemoten. Prepričan sem, da bo kapelica na Kredarici požlahntila ta konec Triglavskega narodnega parka, čeprav zame osebno to ni posebno žlahten del Triglavskega narodnega parka.«

RAZLIČNI POGLEDI NA KAPELICO

Za popestritev razprave je nato poskrbel **Jože Smole**: »Do razprave kolega Ignaca Polajnarja se mi je zdelo, da razpravljamo o soglasju za izdajo dovoljenja za gradnjo kapele na Kredarici. On je zdaj govoril o tem, da je pot na Triglav »božja pot«. Proti temu protestiram. Lahko da nekateri tudi to pot smatrajo za »božjo pot«, samo zdaj ne recite nam vsem, ki gremo na Triglav, da hodimo po »božji poti«. Zato prosim: če je Polajnar napako naredil, naj se tu opraviči.«

Minister **Jazbinšek** je ob tem menil, da je Nace Polajnar ta termin uporabil kot metaforo.

Za ministrom sta se k razpravi oglasila delegata **Franci Pivec** in **dr. Stanko Busar**. Prvi je dejal, da »bi bil pravzaprav za dejansko rekonstrukcijo, obnovo kapele v njeni izvorni obliki«, kajti »to bi bilo najučinkovitejše protestiranje proti temu, da so objekt v nekem obdobju brez

razumljivih razlogov podri!«. Drugi je najprej povedal Jožetu Smoletu, da planinci hoji na Triglav iz več vzrokov pač rečemo »božja pot«, s čimer ni nikoli mišljena kakršnakoli verska opredelitev. Zatem je dejal, da »je Triglav kar precej onečaščen pod Kredarico. Jamo« (v kateri bo stala kapela; op. ur.) »so tam skopali gradbeniki, da so dobili material deloma za beton in deloma za nasip kar velikega doma; takrat zaradi tega ni nihče dvignil nikakršnega hrupa, kaj delajo pod Triglavom. Kot geolog mislim, da je prav, da to luknjo, ki jo je pred kratkim naredil človek, zapolnimo, in sicer s takšnim objektom, ki ima v kulturnem svetu vsekakor posebne vrednote«. Poudaril je, da ne bo razpravljal o velikosti objekta, toda ko je bil model na ogled za Komisijo za varstvo okolja, se je kapela prav lepo vključevala v tisto okolje.

»Nenavadno bi bilo, da gremo postaviti majhno kapelico ob takšnem ogromnem domu, ki vsekakor kazi tisto okolje. Toda če smo že dom razširili, ni prav nič hudega, da je za velike slovesnosti, kamor pride veliko Slovencev, tudi večji objekt, kjer so lahko nekako tudi njihove duše bližje Bogu tamkaj pod Triglavom. Gospod Smole se smeje, oba pa sva istega mnenja, ali ne!«

Ko je že kazalo, da bi razprava šla v to smer, se je oglasil delegat **Jožef Školč**, ki je odločno nasprotoval zidavi tako velike kapele, »ki bi jo v naši vasi imenovali cerkev, v kakšnem večjem kraju pa cerkvice, nikakor pa ne kapelica, ker je to kar velika hiša«. Ko se je skliceval na informaciji Huberta Požarnika in Mihe Jazbinška, da pod Triglavom gradijo brez ustreznih dovoljenj, je zaradi tega ostro protestiral in dejal, da je v tem primeru to navadna črna gradnja, ki jo je treba odločno preganjati in jo onemogočiti. Strinjal bi se kvečjemu z zidavo tako velike kapelice, kot jo je zidal Aljaž, proti odgovornim za začetek črne gradnje na Kredarici pa bi bilo treba po njegovem mnenju najostreje ukrepati.

Delegata **Viktorja Žaklja**, kot je dejal, predvsem moti to, da so odločitev o gradnji na Kredarici v parlamentu nekako spolitizirali, ko del poslancev zidavo zagovarja, drugi, ateistični del pa ji nasprotuje, čeprav bi morali vsi skupaj odločati le v skladu z veljavno zakonodajo o tem, kakšen objekt naj bi postavili (če naj bi ga sploh) v tisti občutljivi gorski prostor. »Če sem prav obveščen,« je dejal, »je zamisel o gradnji kapelice na Kredarici stara že več let, zdaj pa bo, upam, končno le stala.« Ko je kritiziral metodo, da so skupščinskimi delegatom hoteli zamolčati začetek pravzaprav črne gradnje na Kredarici, je za to velik del okrivil ministra Jazbinška, ki je takoj reagiral:

»Niso postopali čisto tako, kot bi bilo treba,« je dejal. »Niso pravi čas šli na prave naslove. Ko

pa so že prišli na pravi naslov – to sta dve ministrstvi, za kulturo in naše –, moram reči, da so bile s strani Ministrstva za kulturo definicije dvoumne: ne gre za nadomestno gradnjo na isti lokaciji, ker je tam danes dnevna soba planinske kočice. Reči moram, da se je v tem procesu, odkar so prosili za to soglasje, vendarle zgodila projektna transformacija iz večjega objekta v manjši. Tudi tipologija se je popravila v tem času. Pot je sedaj tu zakonita. Vendar kapelica, velika dva krat tri metre, v tistem prostoru ne zdrži. V tistem prostoru bi bil to tujeek.«

PODAJANJE ŽOGIC DO ODLOČITVE

Vnovič se je oglasil Jožef Školč, ki je dejal, da je zdaj, pozno jeseni, čas za gradnjo na Kredarici za to leto zamujen. »Zato bi bil moj predlog,« je dejal, »da je skupščina tista, ki zadnja odloča o soglasju za gradnjo te kapelice šele potem, ko se pridobi vsa druga ustrežna dovoljenja, ne pa da se potem morebiti s tem skupščinskim soglasjem druge izsiljuje, da dajo dovoljenja.«

Temu predlogu je sledil krajši ping-pong: dr. Požarnik se s predlogom delegatskega kolege Školča ni strinjal in se je zavzemal za obrnjen vrstni red, **Darja Lavtižar-Bebler** je popolnoma soglašala z mnenjem Jožefa Školča in predlagala, naj bi skupščinsko odločitev o tem odložili, dokler ne bo pripravljena popolna strokovna podlaga, Jože Smole (»da ne bo nesporazuma: jaz sem za gradnjo kapelice«, kot je dejal) pa je postavil »zelo načelno vprašanje: investitor je začel delati, preden je ta skupščina karkoli odločila. Če bomo šli preko tega, to pomeni, da bomo legalizirali vse oblike črnih gradenj. Ne vem, kako si je investitor to dovolil, toda po vsem, kar sem slišal, so tam že nekaj delali, zdaj pa od nas zahtevajo soglasje.«

Piko na i je na koncu koncev vendarle postavil minister Miha Jazbinšek, ki je dejal, da »je za kakršnokoli aktivnost na Kredarici od zdaj dalje pogoj skupščinska odločitev.« Omenil je, da delegati vendarle imajo nekakšno predstavo, kako bi se načrtovani objekt vključil v okolje in torej nikakor ne gre za nekakšno kukavičje jajce. »Mislim,« je dejal, »da bi bilo treba iti v smer generalnosti sklepa. Kdor pa hoče odpirati vprašanja črnih gradenj in podobnih stvari, naj jih odpira posebej. Predlagam, da brez tega dodatka sprejmete sklep o tem, da je gradnja takega objekta na tej lokaciji primerna namembnostno in tudi glede vklopitve v prostor.«

Družbenopolitični zbor je po takšni razpravi sprejel sklep: »Skupščina Republike Slovenije soglašajo z gradnjo kapele na Kredarici na zemljišču s parc. št. 1484/7, k.o. Dovje, zemljiškoknjižni vložek št. 1337.« Za tak sklep je glasovalo 26 poslancev, 2 sta bila proti, 15 pa se jih je vzdržalo.

PREDAVANJE O SLOVENSKI ODPRAVI NA KANČ V CANKARJEVEM DOMU

NEZNOSNO BREME SMRTI

V srednji dvorani ljubljanskega Cankarjevega doma je bilo lanskega 4. decembra predavanje o slovenski himalajski odpravi »Kanč '91«, na katerem so člani te uspešne odprave, ki še vedno močno odmeva v alpinističnem svetu, predstavili življenje slovenske ekspedicije na tretji najvišji gori na svetu ter dosežene cilje in začrtane smeri slovenskih plezalcev (in še Dalmatinca Stipeta Božića zraven) na tem osem-tisočaku lanskega aprila in maja. Vodja odprave Tone Škarja je imel ob začetku predavanja takle nagovor:

Kako govoriti, kako predstaviti odpravo, ki je bila med vsemi stopetdesetimi – ne alpinisti, odpravami! –, ki so letos plezale v nepalski Himalaji, najbolj uspešna, a tudi ena najbolj tragičnih? Kako uskladiti navidezni nasprotji? Kako dogajanje osmysliti? Zelo lahko je govoriti samo o uspehih, lahko je govoriti tudi samo o nesreči, o obojem skupaj pa je veliko težje. In vendar sta sad istega semena, iste želje, istega hotenja – vmes je le korak, celo zelo majhen korak.

Kangčendzenga – na kratko Kanč – je tretja gora sveta po višini, po obsegu pa celo pogorje s štirimi osem-tisočaki v sredini in nekaj sedem-tisočaki v grebenih, ki se razvejajo na vse štiri strani. Cilji, ki smo si jih zarisali v to veličastno prizorišče, so bili vredni našega alpinizma: vzponi na tri osem-tisočake in prvenstvena smer na južni vrh Kanča, prvi vzpon na vzhodni vrh Džanuja, prvi ženski vzpon na Kanč, Grošljev deveti osem-tisočak. Klasično, torej postopno in s tabori, bi vzpon potekal le na glavni vrh, na vse druge pa alpsko. Naveze in alpinisti naj bi delovali samostojno in odprava je bila predvsem organizacijski in gospodarski okvir, vsaj toliko pa tudi jedro življenja, otok sredi sovražne divjine, oporišče, baza, nekakšen nadomestek doma. Kraj torej, kamor se vedno lahko vrneš.

Vreme nam ni bilo naklonjeno, bilo je celo zelo nevarno, in gora je dajala vtis, da nas ne mara. A ni bilo naperjeno na nas; cikloni so divjali po vsej južni Aziji in pobirali na deset-tisoče življenj. Vendar človek goro posebej v nasprotnika in tako v sebi vzbudi sile, ki so potrebne za zmago; sile, ki so ga že v davnini naredile človeka, a so v lagodju civilizacije navadno prikrite. Gora zbudi željo po boju in bili smo »bratje v orožju«.

Težave gore, njeno razsežnost, višino, je mogoče predvideti, vsaj približno, vreme pa že manj. V bistvu človek sebe tudi pozna, vsaj razumski del in telesne sposobnosti. Tista prava njegova narava, skrita v duši in v genih, pa je tudi njemu

Ena izmed smeri odprave – vzhodna stena Džanuja

samemu uganka. Pokaže se šele v skrajnostih, ne odzove se vedno enako. V boju z goro, ki sega že zunaj zemeljskega, je odločilna. In še vrsta neznank je zraven, ki jim popreproščeno rečemo sreča. Vsaj kanček te je treba imeti. Človek teži k popolnosti, a ni popoln, je odgovoren, a ne zmore nenehno misliti na posledice svojega ravnanja.

Ob tragediji, ko se Mariča in Jože nista več mogla vrniti, je vse to besedovanje prazno. »Pri tolikih alpinistih in toliko težkih ciljih je veliko možnosti nesreče,« je rekel zdravnik Damijan. »Pripravljen sem in ne bom jokal.« Pa je. »Kako neznosno breme sta nam naložila,« je napisal Marko. »Moja duša je žalostna do smrti,« je edini stavek neke strani mojega dnevnika. Takrat, ob smrti, ni uspeh nič vreden. Le čemu tista črta na fotografiji gore?

Od takrat je minilo le pol leta, a to poletje se je nam vsem zgodilo že toliko, da sta odprava Kanč in nesrečni 3. maj že skoraj kot »bilo je nekoč«. Tragedija se je umaknila tja, kjer vse žalosti še dolgo žive, k domačim, k družinam; nam je ostal blag spomin na dva dobra človeka, postala sta zaklad srca. Na srečo teče življenje svojo pot neusmiljeno naprej. Pred desetimi dnevi so Andrejev in Markov vzpon s te odprave razglasili za največje dejanje svetovnega alpinizma v letu 91, naslednje leto ga bodo drugi poskušali preseči in pri tem z najboljšimi nameni in skoraj polno odgovornostjo tvegali zelo veliko. Morda to ni pravično, je pa elementarno človeško.

RAZISKAVE VODA NA VELIKI PLANINI

Z GORE TEČE (TUDI) UMAZANIJA

DUŠAN NOVAK

Geološki zavod iz Ljubljane po Sloveniji že nekaj časa raziskuje predele, ki bi bili lahko zanimivi kot območja za oskrbo s pitno vodo. Nekaj od skromno odmerjenega denarja za te raziskave so namenili raziskovanju zaledja zajetij in ugotavljanju vpliva visokogorskega turizma v Alpah na kakovost tamkajšnjih vod. Tu naj prikažemo le rezultate dosedanjega dela v območju Velike planine, kjer je po nekaterih podatkih že okoli 170 počitniških hišic in nekaj gostinskih obratov.

Ta visokogorska planota je že od nekdaj privlačila Ljubljančane, pa naj bo to poleti ali pozimi. Gondolska žičnica je seveda v koreninah spremenila način življenja planince, spreminja in dopolnjuje jo še cesta v Tihno dolino, seveda tudi z negativnimi stranmi.

Planina je seveda zakrasela. Že površen ogled to potrjuje. Številne so vrtače in grezi, ki so ob poteh v glavnem že polni odpadkov. Jamarji so tu našli in raziskali že okoli 30 jam in brezen in v nekaterih naleteli tudi na podzemeljske vodne tokove.

V obrobju planine pa so ob Bistrici, Črni, Volovljeku in v Podvolovljeku številni izdatni izviri. Nekateri od teh manjše območje celo oskrbujejo s pitno vodo. Ker pa večja območja Slovenije že čutijo pomanjkanje pitne vode, to je čiste

vode, postajajo čiste vode v Alpah vse bolj pomembne.

V zadnjih letih so geologi naredili nekaj analiz vod iz teh izvirov. V pomladanskih analizah je bila povečana poraba $KMnO_4$ kot znak organskega onesaženja v izviru Lučnice in v Konjski. V slednji je bil ta parameter višji kot je običajno tudi v jesenskih analizah. Koncentracija NO_2 je bila višja spomladi v Dolskem potoku in v zajetju za Krivčevo, NO_3 pa je bil višji v jesenskih analizah v Konjski in v Dolskem potoku. Nekaj višja je bila tudi koncentracija PO_4 (znak gospodinskih odpadkov ali pa produkt razpadanja) v izviru Lučnice in v Krivčevem spomladi, jeseni pa v Bistrici in v Dolskem potoku ter v Krivčevem. Seveda je treba poudariti, da koncentracije niso presegale dovoljenih normativov.

Tudi bakteriološko so bile spomladanske vode še sprejemljive; opazno je bilo le visoko število skupnih aerobnih bakterij v izviru Lučnice.

S pomočjo kamniških jamarjev smo geologi poiskali podzemeljski vodni tok v breznu v Jerohi in ga obarvali. Po kakih 11 dneh – vmes je bilo tudi nekaj močnih padavin – se je močno obarvana voda pojavila v izviru Lučnice.

Drug poskus, ki smo ga sodelavci Geološkega zavoda tu naredili, je bil na Mali planini, kjer smo pod domom črnuških planincev obarvali vodo v požiralniku ob kalu, ki je poln smeti. Naslednjega dne je močno deževalo in že po

treh dneh se je lepo obarvala voda v izviru Lučnice. Kasnejše analize so pokazale, da je bila z nižjo koncentracijo obarvana tudi voda Dolskega izvira.

Nevarnost za podzemeljsko vodo predstavljajo predvsem številne greznice, ki so praviloma enoprekatne ponikovalnice, številna smetišča – odlagališča odpadkov nekontrolirane sestave ter širjenje smučišč in gradnja cest z vsem negativnim, kar sodi zraven; zemeljska dela bodo odprla žarišča erozije, s čimer se bo še

povečalo onesnaženje vode. Po cesti v Tiho dolino pa se bodo pripeljala številna vozila, parkirišča bodo potrebna, pojavljala se bodo odlagališča odpadkov ipd., – saj poznamo našo družbo.

Vsekakor menim, da mora načrtovanje razvoja upoštevati tudi te podatke. Za sedaj so zanje zainteresirani predvsem ribiči, kajti na izviru Lučnice je ribogojnica. V nadaljevanju pa bo moralo svoje povedati tudi vodno gospodarstvo, ki skrbi za oskrbo s čisto pitno vodo.

KRAJINSKI PARK ALI PARK PIKNIKOV IN PARKIRIŠČ?

LOGARSKA DOLINA NAJ BO ZELENA

MATEVŽ LENARČIČ

Kamniško-Savinjske Alpe se na vzhodu končujejo s Solčavskim. To je območje alpskih dolin in vršacev, ki je bilo v preteklosti zaradi geomorfoloških ovir razmeroma izolirano od drugega ozemlja današnje Slovenije. Biseri Solčavskega so ledeniške doline, med katerimi je najbolj znana Logarska dolina.

Zgodovina poselitve Logarske doline sega daleč nazaj v enajsto stoletje, prvi pisani viri pa so se ohranili iz leta 1268. Ljudje so se naselili s severa, torej iz današnje Koroške, saj je bila prehodnost doline ob Savinji navzdol zaradi prepadnih in temačnih sotesk težka in nevarna. Savinjo je bilo potrebno prebresti prek dvajsetkrat.

Lepote Logarske doline so pričeli odkrivati v 19. stoletju, najprej seveda službeno, zemljemerci in botaniki, ob koncu stoletja pa se že pojavi planinstvo s turističnimi in rekreativnimi cilji. V tem obdobju so že delovali številni gorski vodniki, ki so seveda predstavljali začetek organizirane turistične ponudbe.

Dolino so odkrivali tudi drugi ljubitelji naravnih lepot. O tem priča vpisna knjiga gostilničarja **Erjavca** že iz leta 1862. V turističnem smislu je Logarska dolina preživljala najlepša leta vse do šestdesetih, sedemdesetih let, ko se je pričelo število gostov zmanjševati. Vzrokov za nazadovanje je več, med drugim tudi slaba kmečka politika, zatiranje privatne pobude, ljudje so enostavno izgubili motiv, saj je bilo veliko lažje preživeti z izkoriščanjem gozda. Pomembno je tudi dejstvo, da je bil v tistih letih na pohodu stacionarni turizem mondenih obmorskih letovišč in se ljudje še niso toliko zavedali kakovosti neokrnjene narave in miru.

Zaradi nespornih lepot ter naravnih in kulturnih zanimivosti je bilo v preteklosti veliko poskusov, da bi dolino tudi pravno zavarovali. Do tega je prišlo šele leta 1987, ko je občina Mozirje z odlokom razglasila krajinski park Logarska do-

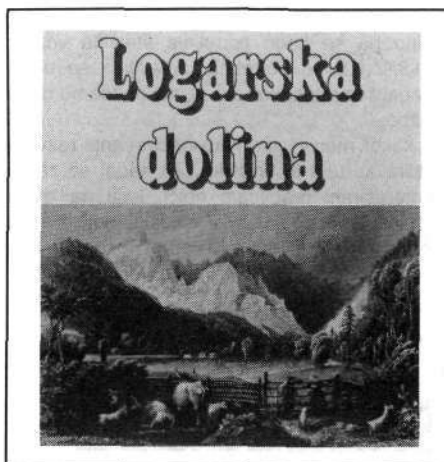
lina, za katerega je bil predpisan režim varovanja.

Tako je dobilo prek 40 naravnih in 18 kulturnih znamenitosti pravno zaščito, ki pa je, žal, v današnjem sistemu praviloma neučinkovita. Pojavlja se temeljno vprašanje skrbništva nad krajinskimi parki. Za narodne in regijske parke so predvidene oblike organiziranosti službe za varovanje, za krajinske parke pa je to povsem nejasno.

Veliko generacij domačinov, družbenih podjetij, ki so že v dolini, in privatnikov je videlo v Logarski dolini možnost zasluzka. Zato ni čudno, da so se pojavljale najrazličnejše zamisli o tem, kako naj bi to dolino turistično izkoriščali. Še pred nekaj leti je prevladovalo mnenje, da je potrebno dolino pripraviti na obisk denarno močnejšega sloja ljudi. To je seveda pomenilo izgradnjo vrste hotelov najvišje kategorije z vsemi nujnimi spremljevalnimi objekti. Kaj bi nekaj takega pomenilo za razmeroma majhno in zaprto alpsko dolino, so se začeli zavedati šele v zadnjem času, ko je na pohodu zeleni turizem, kateremu je sveta čista in neokrnjena narava.

Tudi »Razvojni program turizma v Zgornji Savinjski dolini«, ki ga je lansko pomlad naročila občina Mozirje pri podjetju EPSI, predvideva, da se krajinsko kvalitetna in naravno bogata območja v čimvečji meri ohranijo v čisti naravni obliki in se kot taka ponujajo gostom. Po tem programu je treba stacionarne objekte z vsemi spremljevalnimi napravami zgraditi v bližini urbanih naselij, kot so Mozirje, Gornji grad, Ljubno, Luče in Solčava. Tako naj bi Logarska dolina ostala rezervat resničnega miru, čistega zraka in čiste vode. V dolini ne bodo gradili novih turističnih objektov, že obstoječe pa bodo funkcionalno in estetsko uredili.

Logarska dolina je razmeroma majhna. Promet v turističnih konicah predstavlja hudo obremenitev okolja in ljudi. Pojavlja se problem divjega parkiranja na kvalitetni privatni zemlji, pojavlja

se problem divjega kampiranja in divjega kurjenja. Za obiskovalci ostanejo kupi smeti, onesnažena voda, poškodovana trava in gozdna podrast, nenehno pa je prisotna potencialna nevarnost katastrofalnega požara, ki bi lahko upepelil celotno dolino.

Zaradi vseh teh razlogov predvideva Razvojni program turizma, da bi zaprli dolino za motorna vozila; izjeme bi bila vozila domačinov, dostavna službena vozila upravljalcev posameznih objektov ter vozila s posebno oznako (policija, rešilci, GRS...). V ta namen je treba prej urediti parkirišča in nujne servisne objekte (lesene brunarice) na vstopnem delu doline. Obiskovalci bodo lahko spoznali Logarsko dolino peš, s kolesom, konjem, kočijo, električnimi avtobusi odprtega tipa... Seveda se tu pojavlja vrsta vprašanj tehnične narave, ki jih je potrebno pred tem upoštevati: prehodnost do Matkovega kota, Pavličevega sedla in Podolševe, prometni režim javnega prometa. Vse priprave bodo zahtevale še najmanj dve leti.

Vendar je stanje v Logarski dolini že danes zaskrbljujoče. Domačini lahko le obupano opazujejo, kako jim kolone avtomobilov in množica ljudi, ki se imenujejo turisti, uničujejo njihovo zemljo in se pri tem večkrat nesramno obnašajo. Škode na zemlji in pridelku jim nihče ne more povrniti, še najmanj tisti, ki so jim jo povzročili. Sredstev za ureditev parkirišč, cest, ograj, označevalnih tabel, klopi, poti ni nikjer in jih v bližnji prihodnosti tudi ne bo.

Logarska dolina je turistično zelo perspektivna, vendar je, žal, v položaju, ko se morajo nekatere stvari premakniti z ničelne točke. To pa zahteva precejšnja sredstva, ki jih trenutno v dolini ni.

Da bi kljub vsemu poskušali nekaj narediti, je trinajst interesentov (domačini, lastniki zemljišč, podjetja) lani podpisalo dogovor, v katerem so se pozitivno opredelili do pobiranja prispevka za urejanje krajinskega parka Logarska dolina

v prehodnem obdobju do zapore za motorni promet. Pomembno je to, da so prav domačini postali gonilna sila pri teh dejavnostih, ker enostavno vedo, koliko je neokrnjena Logarska dolina resnično vredna.

V soglasju z občino Mozirje, ki je pripravila odlok o komunalnih taksah, v katerem je opredeljen tak način pobiranja prispevka, so pričeli 14. septembra lani poizkusno zaračunavati prispevke z namenom, da pridejo na dan vse pomanjkljivosti takšnega občutljivega posega.

Prispevek so obiskovalci plačevali pri vходу v Logarsko dolino pri Logarjevi kašči, kjer tudi stoji označevalna tabla krajinskega parka Logarska dolina. Prispevek v višini 60 SLT so plačali obiskovalci na vsak avto. Kot potrdilo so dobili prospekt o krajinskem parku Logarska dolina, na katerem so označene bistvene značilnosti parka, pregledna karta z označenimi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi ter mesta, kjer je dovoljeno parkiranje. Navedene so tudi nekatere omejitve iz odloka o krajinskem parku, ki neposredno zadevajo obiskovalce.

Na prospektu je tudi napisano, v kakšne namene se prispevek, ki je bil letos na prostovoljni osnovi, pobira.

Za Matkov kot, Pavličevo sedlo in Podolševo je režim enak kot prej.

Sredstva se zbirajo na prehodnem računu pri Turističnem društvu Solčava, porabljali pa jih bodo izključno za ureditev Logarske doline.

Kot je bilo pričakovati, je kmalu prišlo do burnih reakcij nekaterih ljudi, ki se s takim načinom varstva narave ne strinjajo.

Kritike prihajajo predvsem s strani planincev celjskega planinskega društva. Seveda so takšna negotovanja razumljiva, saj ima naša planinska organizacija korenine globoko v preteklosti, kjer je bilo vse last vseh, s to lastnino pa so lahko vsi počeli vse. Svež zrak, toplo sonce, gorsko okolje, tega nihče ne more nikomur vzeti, prav tako mu ne more vzeti njegovih doživljajev; z vso moralno in pravno pravico pa mu lahko prepreči škodljivo delovanje v naravi ali celo na tuji lastnini. Je že tako, da smo tudi planinci samo ljudje, ki največkrat delamo po lastni presoji, ta pa lahko pride v popolno nasprotje s pravili igre, ki v nekem prostoru veljajo.

Že dolgo ne velja več prepričanje, da smo planinci že po svoji definiciji naravovarstveniki. Če bi to bilo res, potem v gorah ne bi srečevali kupov smeti, spomenik miselnosti, da so gore last vseh in jih zato lahko po mili volji smetimo. Zato tudi ni preveč modro zatrjevati, da se nikjer ne sme pobirati prispevka, s katerim bi omogočili popravilo nekaterih grehov nad naravo, ki so jih zagrešili tudi tisti, ki sedaj temu nasprotujejo.

Tudi na planinstvo bomo morali začeti gledati

z realnimi očmi in priznati, da smo ljubitelji gora le naključni in občasni obiskovalci naravnih čudežev, ki imamo bolj ali manj razvit čut do okolja. Kot vsepovsod drugje bomo morali tudi v gorah pristati na določena pravila, ki zagotavljajo njihovo ohranitev, priznavati pa bomo morali tudi tiste, ki to varstvo operativno zagotavljajo.

Med obiskovalci Logarske doline bodo seveda tudi takšni, ki se ne bodo mogli sprijazniti s plačilom, saj se bodo počutili nesvobodne in omejene, čeprav se verjetno v živalskem ali botaničnem vrtu, kjer tudi plačajo vstopnino, ne počutijo tako.

Gre predvsem za spremembo miselnosti. Navajeni smo bili, da je narava lastnina vseh in zato

od nikogar, niti ne od tistega, ki bi zanjo skrbel. Propadanje narave nas je opozorilo, da tudi ona potrebuje skrbnika, ta pa sredstva za skrbstvo. Ni nam težko doumeti, da oskrba živali v živalskem vrtu zahteva strokovno delo, težje se sprijaznimo z dejstvom, da tudi okolje potrebuje strokovno varstvo, ki ga uporabnik pač mora plačati.

Sicer pa je plačevanje ali neplačevanje prispevka kljub vsem odlokom in zakonom v rokah vsakega posameznika, njegove širine dojemanja sveta in njegove etike.

Z malo iznajdljivosti se da izogniti plačilu davkov, različnih vstopnin, taks in tako tudi prispevku za Logarsko dolino. Pojmovanje svobode pa še naprej ostaja zelo, zelo relativno.

NA SLOVENSKEH GORSKIH MEJAH NI VEČ MEJNEGA PASU

KONČNO SVOBODNA PECA

ŠTEFAN LEDNIK

Nekega lanskega poznega jesenskega dne sem se potikal po bližnjih mežiških gobarskih »revirjih«¹ okrog Hamunovega vrha na Lomu in se – kot že tolikokrat poprej – »opajal«² nad lepimi razgledi proti Podjuni onkraj meje, kjer segajo pogledi čez verigo Krških Alp vse do »večno«³ zasneženih vršacev Tur. Obilja gob v tem letnem času seveda ni bilo več, le kakšno sivko bi še utegnil stakniti kje. Pa nič zato, saj mi gobarjenje služi bolj za »alibi«, da te mimo-idoči domačin ne pogleda začudeno, češ, kaj le lomasti ta človek v tem času po gozdovih in strniščih kar vsepovprek. Sicer pa je z mojimi gobami tako: če je bera bogata, te pričaka doma jadikovanje boljše polovice, koliko dela in čiščenja da si ji pripravil; če pa je košarica prazna, se rado zgodi, da si prisluziš posmehljiv očitek »sem tako vedela, da ne boš nič prinesel«. Takim »krivicam«⁴ v obrambo pač najbolj služi zavest, da je podobnih družinskih režimov najbrž precej tudi drugod, in to ne samo ob gobarskih zadevah.

MINISTRIRANJE PO PECI

Pa se mi tega dne korak sam od sebe usmeri čez Brusnijo, vzdolž bližnje meje na Kózlóv vrh, tik nad kakih sto metrov nižje ležečim mejnim prehodom Reht, koder oddavna vodi mežiška cesta proti Libučam, Šmihelu in Pliberku. Proti krajem, s katerimi je Mežica nekdanj, do leta 1918, drugovala veliko tesneje kot pa s soseščino v spodnjem koncu doline.

Na kolovozu pred kmetijo Kozel me presenetil prazen drog, na katerem se je še nedavno bohotil svareč napis »mejni pas«. Tedaj se

spomnim, kako me je pred leti, tudi na gobarskem pohodu, ne da bi že prekoračil tolikanj prepovedano črto mejnega pasu, prav tukaj »aretirala«⁵ graničarska dvojica in me odvedla v bližnjo stražnico ob mejnemu prehodu. Na nesrečo sem bil tega dne pozabil doma torbico z dokumenti, kar je seveda pomenilo dodatno spodbudo v graničarski službeni vnevi. Kar dobri dve uri je nato trajalo zasliševanje in telefonada, preden so z pomočjo miličnika z mejnega prehoda le ugotovili, da sem ta in ta iz komaj 20 minut oddaljene Mežice, kjer me tako rekoč »vsakdo«⁶ pozna.

Sedaj pa me naenkrat prešine zavest: »Saj je vendar svoboda!«⁷ Graničarjev, ki jih je nekdanja Jugoslavija tod ustoličila okrog leta 1933, vendar ni več! Tudi nekdanja državna trobojnica ne vihra več ob opuščeni stražnici pri mejnem prehodu! Rečem si: Danes pa stopim po kolovozu naprej do Jelenove domačije na vrhu pobočja tik nad podjunkskimi poljanami! Saj tod nisem hodil že skorajda šestdeset let! Pa sem nekoč kot ministrant tako pogosto, poleti ali pozimi v visokem snegu, podnevi ali pozno v nočnih urah, obredel vse domačije, tudi one tik ob meji, od Holmeca sèm proti Peci, ne da bi me nadlegoval kakšen graničar ali financar. Slednji so sicer zgolj ždeli v svojih kolibah na uradnih mejnih prehodih. In še se spomnim, kako sem na teh ministrantovskih – za malega fantka – kar napornih in tudi strah zbujajočih dostikrat temnih poteh spremijal mežiškega dekana **Hornböcka**, ko je spovedoval in v »sveto olje«⁸ deval izdihujoče kmečke »bice in dedije«.

Prav zmagoslavno sem se nato sprehodil po vrhnjih Jelenovih travnikih, pogled pa mi je z užitkom plaval navzdol in v dalj mimo šiljastih

zvonikov bližnjih podjunskih cerkvic. Razkoračen sem dal roke ob bok in na glas dejal: »Tako, zdaj smo pa spet končno mi tu!« Saj smo se po koncu vojne leta 1945 šele sedaj znebili drugega, enako gospodovalnega okupatorja. Z omenjenim vzklikom pa sem obenem vrnil bodico še pliberški hitlerjanski funkcionarki NSDAP, ki je nekaj dni po vdoru nacistov leta 1941 prišla v mežiško župnišče, ga »zasedla« za neko njihovo dejavnost, se razkoračila, dala roke v bok ter vznemirjeno vzkliknila: »So, jetzt sind aber wieder wir da!«

VOJAŠKI GOSPODARJI MEJE

Enaki občutki »svobode« so me prevevali, ko sem se poletel 1991. leta, prvič po slovensko-jugoslovanski vojni, povzpel na Peco, zavedajoč se obenem, kako mučni so mogli biti včasih poprej prehodi mimo graničarske »karaule« na Torčevem v Podpeci. Ob meji tod je od časa do časa vladal prav muhast režim. Včasih je zadostovalo, da si stražniku samo pomahal in se mu nasmehnil, ko si hodil ali vozil mimo njega. Spet drugič pa se je neverjetno zaostriilo: pokazati si moral vse papirje ali celo iti v »kancelariju«, kjer so te vpisali v neko knjigo. Ob tem je vodja karavle, ves uradno zvišen, obračal potni list kot v padišahovih časih kawasferman, kakor je to slikovito opisoval **Karl May** v zgodbah Križem po Jutrovem in V gorah Kurdistanu.

Dva taka – oba zimska – pohoda na Peco sta mi posebej ostala v spominu. Poleg onih seveda iz prvega desetletja po letu 1945, ko smo na »prepovedano« Peco pohajali le kradoma in izogibajoč se daleč naokrog krojevskih posadk in pozneje graničarskih patrol. Prvi pohod se je zapletel ravno pri omenjeni karavli. Vódnik mi je sicer dovolil vzpon, vendar le do koč. Zabil mi je, da nikakor ne smem po sicer normalni, markirani poti, ki teče deloma tik ob meji in ki je bila shojena, saj so po njej hodile do Tomaževe lovske koč tudi njihove vsakodneвне patrolle. Ukazal mi je iti po gozdni »avto cesti« daleč naokrog. Tu ni bilo nobene gazi, snega pa je nedavno padlo čez pol metra. Že za prvim ovinkom sem ugotovil, da bi tod hodil do doma na Peci vsaj 4 do 5 ur namesto poldruge. Kmalu jo v kritju gozda ucvrem kar počez in se nekoliko višje priključim na »normalno« stezo v upanju, da ja ne bom srečal kakšne patrolle. Toda glej: že blizu Tomaževe koče zrasteta naenkrat pred mano dva graničarja. Mlada fanta sta se ob nenadnem srečanju mene očitno bolj ustrašila kot jaz njiju. Brž jima rečem: »Sve u redu, javio sam se u kasarni!« »Dobro, dobro,« odvrneta. Po nekaj prijaznih besedah, ko sta povedala, da sta šele komaj prišla semkaj in ko se nista mogla načuditi, čemu sam »i tako star« rinem in snegu na vrh Pece, kamor pozimi oni

navadno sploh ne zaidejo, se dobrovoljno razidemo.

Kakor sta se onadva čudila meni, tako sem se čudil tudi jaz, toda ne prvič. Namreč: le kaj počnejo tukaj na »severni« meji fantje z juga, ki ne znajo slovenskega jezika, ki naj bi tukaj pri nas, »na svoji zemlji«, imel izključno veljavo, v okolju, kjer se tudi sami nikakor niso mogli počutiti »domače«, ampak le kot tujki v tujem okolju? Koliko bolj naravno bi se fanta počutila kje na albanski ali bolgarski meji, od koder sta očitno prihajala! Oba sta bila prav arabsko temnopolta, eden pa je bil celo romske krvi.

Ob taki, »unitarni« kadrovski politiki armije, ki je očitno hotela v svoji kovačnici proizvesti nov »jugoslovanski« narod, tudi ni čudno, da je okolica teh mejnih stražnic po svojih gredicah in drugih »dekorativnih« ureditvah navadno bila podobna balkanski ali celo orientalski »bašti« in je bila v očitnem nasprotju z našo alpsko ali ljudsko izraznostjo.

Sicer pa se je ta pohod končal kar normalno. Le nazaj grede sem se karavli izognil in raje ubral nekaj daljšo pot.

GOSPODARJI LASTNIH MEJA

Drugi »primer« se je zgodil kako leto ali dve pozneje. Pri karavli je šlo gladko. Na Miheljih tratih, na višini 2000 metrov, pa prične močno pihati in snežiti. Ko ugledam Kordeževo glavo, se mi zdi, da se na vrhu premika lovec ali celo dva. Pomislim, kaj neki počenjajo v takem marčevskem vremenu tod. Graničarji to gotovo niso, saj jih že nekaj let pozimi na vrhu nisem srečal. Malo si oddahnem, nato se namerim navzdol v ravnico pred zadnjo strmino. Komaj se zagrizem v breg na drugi strani, zagledam v snežnem metežu, kako štrle štiri puškine cevi izza borovja proti meni. Sledi vzklik: »Stoj!«

»Stao sam,« odvrnem po vojaških pravilih. Obenem se spomnim, da sem takšne vojaške obrede zadnjič doživljal davnega decembra leta 1944 na sremski fronti v slovenskem bataljonu I. Krajiške brigade (ravno tam okrog Negoslavcev, Šida, Sotina, Nijemcev in Vukovarja, koder se spet, toda tako po nepotrebnem, tolčejo in koljejo – tokrat »brača« med sabo). V nadaljnji »obravnavi« je bil seveda prevladujoč uradni jezik iz okolja, »ki ga razume ceo svet«. »Šta radiš tu?« me vpraša vodja patrolle; samo ob sebi se razume, da smo bili tudi »per tu«, čeprav so bila moja leta skorajda enaka seštevku vseh štirih na drugi strani.

»Idem na vrh,« sem kratko odvrnil.

»Pa zašto u snegu i ovakvom nevremenu?«

»E, pa i u lošem vremenu je lepo ići naokolo za trening,« ga skušam pomiriti.

»Daj legitimaciju!« zahteva nato. In obrača potni list, posebno sliko v njem, nato pa me

ostro motri v obraz. Naenkrat vzklikne: »Skini kapu!« V globoko do vratu povezneni volneni kapi me pač ni mogel natančno »identificirati«. Potegnem jo dol in se nasmehnem: »Jeli sada u redu?«

»E, u redu,« odvrne in se tudi on nasmehe. Po sliki v legitimaciji je namreč videl, da mi glavo »krasi« popolna pleša.

Tudi s to četverico smo se nato kar prijateljsko poslovili, čeprav sem imel občutek, da bi mi najraje pogledali še v nahrbtnik, če le ne tihota-

pim česa v Avstrijo. Tiste čase so namreč na bližnjih mejah, pa tudi v hribih, »prijeli« preneka-terega »Zagrebcana«, ki je v kofetarski stiski hotel na lahek način priti do denarja.

Jaz pa sem si mislil: le kdaj bomo končno s slovenskih vrhovih in gorah sami popolni gospodarji! Le kdaj bomo lahko brez strahu prehajali po celi Peci proti Luški Kopi, kakor smo lahko celo v časih »gnile predaprilske Jugoslavije«! Ali bomo to še dočakali?

Pa smo!

ZAKAJ SE HRIBOVSKI ČEVLJI IMENUJEJO TAKO, KOT SE?

KVEDROVCI IN GOJZARJI

DR. MIHA POTOČNIK

Lanskega 26. novembra sva se pred ljubljanskim Kozolcem srečala s **Stankom Koflerjem**, predsednikom Planinskega društva Dovje-Mojstrana. Pokramljava o gorah, planinstvu, planinskem muzeju. Pa mi pravi, da ga je spraševala članica Mladinske komisije pri Planinski zvezi, če se gorski čevlji »kvedrovci« imenujejo po nekdanjem znanem skalašu **Janezu Kvedru**. Odgovoril ji je, da tega ne ve in naj kar mene vpraša.

Morda bo odgovor zanimal tudi bralce Planinskega vestnika.

»Kvedrovci« z Janezom Kvedrom nimajo nobene povezave in se ne imenujejo po njem.

Nekdanji čevljarji – med drugimi znana čevljarska delavnica očeta, gorskega nosača in vodnika **Janeza Eržena** ter njegovih sinov Janeza in Franca v Mojstrani, pa tudi **Mandeljčeva** za Bistrico – so izdelovali gorske čevlje »na kveder«. Debele usnjene podplate so na zgornji del čevlja šivali z dreto, ki so jo vlekli skozi klobčič iz voska in smole – »žvirco«. Smola na dreti je preprečevala zamakanje in preperevanje. Debele usnjene podplate so okovali z dve vrste žeblijev iz Krope, s »kroparji«, pozneje pa s podkvicami »trikuni« in »silvretta«. Seveda je bil velik in naravnost revolucionaren napredek gumijast podplat in peta na gorskem čevlju (kampunčini), ob tem pa namesto težke, debele in toge vrvi »najlonka« za plezanje. Svoj čas smo plezali tako, da smo pred vstopom v steno sezuli okovanke – »kvedrovce«, jih strpali v nahrbtnik in obuli »plezalke«, plezalne copate s podplat iz vrvi, pozneje pa iz polsti, »filca«.

Še pred kvedrovci so bile z žebli »sekanci« okovane lesene cokle, ki so jih nosili gorski pastirji in lovci v Vratih, na Vršiču in v Trenti. Tako je – kot poroča **Jakob Aljaž** v svojih spominih – »ta stara Vahica« z Dovjega, **Jera Peterman**, kot pastirica v cokolih preplezala steno Cmira; žal v podrobnostih ne vemo za

smer, po kateri je plezala, verjetno pa je iz Kuhinje. Pokopana je na dovškem pokopališču takoj desno za vogalom vhoda v zakristijo v neposredni bližini Aljaževega groba.

Res je, da je bil **Janez Kveder**, življenjski tovariš hčerke **dr. Henrika Tume** Anke, v letih po prvi svetovni vojni znan planinski in skalaški odbornik, alpinist in visokogorski turni smučar, ki je prvi vodil in organiziral visokogorske turne smučarske tečaje v Staničevi koči in naprej na relaciji Hribarice – Koča pri Sedmerih jezerih – Komna – Vogel. Janez Kveder je bil 22. julija 1922 v znani navezi (**Kveder, Jug, Volkar**), ki je po prvi svetovni vojni (za navezo **Pavla Kunaverja** leta 1911, v kateri sta bila še **Michler** in **Kovač**) prva preplezala Severno triglavsko steno v »slovenski smeri«. Pred tema navezama je ta vzhodni del stene preplezal že leta 1890 **Ivan Berginc-Štrukelj**, za njim pa leta 1909 najprej sam **Jože Komac-Pavr** in leto zatem z dr. Henrikom Tumo. Kvedrova naveza je odkrila nov vstop v slovensko smer skozi »slovenske kamine«. Imenovali smo jih tudi »Kvedrovi kamini«. Prej je bil vstop pri »macesnih«, dosti bolj levo in višje nad potjo čez Prag. Kvedrova naveza je prva ponovila Kunaverjev izstop naravnost skozi kamine na »slovenski turnc« in ne več okrog stolpa po polici, ki se ga je prijelo ime »Frelihov izstop«, ki pa ga je verjetno prvi uporabil Jože Komac in z njim potem Tuma. O tem izstopu sem poročal v knjigi »Triglav – gora in simbol«.

Gorske čevlje smo nekdanj imenovali in jim še danes pravimo tudi »gojzarji« ali »gojerji«. Ime pride in izvira od vasi Goisern, ki leži severno od štajerskega Dachsteina in v bližini nekdanjega letovišča **cesarja Franca Jožefa** Bad Ischl. V Goisernu so – tako kot v Mojstrani, Trziču, Žireh in še kje pri nas – izdelovali gorske čevlje. To ime za gorske čevlje iz tega avstrijskega kraja pa se je prijelo samo pri nas na Slovenskem: Avstrijci gorske čevlje imenujejo le »Bergschuhe«.

POBUDE, NA KATERE PRIČAKUJEMO ODZIVE

PLANINSTVO V TRŽNEM SISTEMU

ANTON OMERZA

Za nami je leto 1991, v marsičem prelomno leto – upam, da tudi za nas planince. Politiki se že leto dni trudijo, da bi pripeljali našo deželo v mirne vode uradne samostojnosti, ki bi jo tujina priznala in nam podelila mednarodni status samostojne države. Gospodarstvo bo verjetno potrebovalo več časa za prehod v tržni sistem z vsemi sestavinami lastništva, podjetništva in svobodne konkurence. Kje je v teh procesih mesto planinske organizacije, se sprašujem, hkrati pa skušam nakazati vsaj enega od možnih odgovorov, pa tudi spodbuditi razpravo na to temo.

V tržnem gospodarstvu je vsem dejavnostim, pa naj gre za strokovna ali za športna in planinska društva, skupno to, da morajo najti takšno optimalno kombinacijo med prostovoljnimi načinom dela in čistim poslovnim načinom delovanja, ki jo narekuje domače in tuje tržišče. To torej pomeni, da lahko mirne duše začnemo s celostno primerjavo med slovensko planinsko organizacijo in nam najbližjimi planinskimi zvezami. Nalogo si lahko zastavimo tudi drugače in se vprašamo, kaj nam manjka, da bi se lahko polnopravno (to je po načelih, ki veljajo v tržnem sistemu) postavili ob bok avstrijski, italijanski ali nemški planinski zvezi.

V Sloveniji temelji delo planinskih društev predvsem na prostovoljni dejavnosti nekaterih planincev. Postavlja se vprašanje, kako dolgo bo tak način dela lahko kljuboval vedno ostreje začrtanim obrisom tržnega gospodarstva, ki nezadržno prihaja. Ali bo moč optimalno vzdrževati planinske poti in postojanke, ali bo moč graditi nove? Ali bo moč na dosedanja način financirati vrhunske alpinistične podvige in odprave v tuja gorstva?

Kdo se bo vprašal, ali je sploh smiselno o tem razpravljati, saj je splošno stanje planinstva še kar zadovoljivo: društva delujejo, planinske postojanke in poti so v spodobnem stanju, PZS deluje, Planinski vestnik redno izhaja, alpinisti so v samem svetovnem vrhu, odprave v tuja gorstva odhajajo po programu ipd. Takšna vprašanja bodo rezultat razmišljanj v sedanjih okvirih delovanja planinske organizacije, mi pa skušamo s tem člankom bralce napeljati k razmišljanju o planinstvu v tržnih razmerah, ki prihajajo.

STIČNE TOČKE

Množičnost našega planinstva je vsekakor tisti dejavnik, s katerim se lahko postavimo ob bok

vsaki tuji planinski zvezi. Ob tem nas dejstvo, da ne zmoremo vseh ljubiteljev gora spraviti v okvir planinskih društev, niti ne moti preveč.

Upravljanje planinskih poti in postojank je zadovoljivo celo za stroge oči planincev razvitih alpskih dežel. Vendar pa se je že marsikdo vprašal, kako dolgo bo planinskim društvom uspelo upravljati svoje postojanke ali celo graditi nove na način, ki ga lahko označimo za kombinacijo med prostovoljnimi delom in ekonomskim računom.

Gorska reševalna služba se po opremljenosti, predvsem pa po organizacijski učinkovitosti lahko primerja s tujimi takimi službami, čeprav temelji na netržnih načelih financiranja.

Alpinizem in odprave v tuja gorstva sta tisti paradni dejavnosti našega planinstva, ki nam jih tujci najbolj zavidajo, predvsem zato, ker si ne znajo razlagati, kako je to sploh možno v pogojih, v katerih živimo. Pri tem si kak **Messner** sploh ne zna predstavljati, koliko nealpinističnih naporov (oprema, sponzorji) je v Sloveniji potrebno za kako odpravo ali pa za odmeven alpinistični podvig.

Ob teh nekaj primerjavah s tujino je takoj razvidno, da za vsakim našim mednarodnim uspehom oziroma za vsako našo pozitivno mednarodno primerjavo leži kup tipično slovenskih značilnosti. In prav te so tiste, ki nas zanimajo.

KAJ MANJKA PZS ZA TRŽNO RAZVITOST

Poglejmo najprej tiste točke, ki smo jih že omenili.

Prava množičnost planinske organizacije bi bila takrat, ko bi bil pretežni del ljubiteljev gorá vključen v planinska društva zato, ker bi bila s svojo vsebino dejavnosti tako atraktivna, da bi planince iz svojega okoliša nezadržno pritegnila v okrilje svojega članstva.

Temeljno delo planinskih društev (skrb za članstvo ter skrb za poti in postojanke) je treba postaviti v tak okvir, kjer se bo optimalno prepletalo prostovoljno in podjetniško delovanje. Kako bo to potekalo, je še preuranjeno napovedovati; zadošča že dejstvo, da je prišel čas, ko je treba o tem resno razpravljati, tako v društvi kot v PZS.

Gorska reševalna služba se z vidika tržnega sistema duši v nerazumljivih finančnih težavah. Včasih popolnoma nerazumljiva sociala iz preteklih desetletij nas je na področju gorskega reševanja privedla do velikih finančnih težav, ki jim znotraj tega sistema ne vidimo rešitve,

čeprav je organiziranost te službe na visoko kakovostni ravni. Zakaj se slovenski planinec pred odhodom v planine ne bi mogel zavarovati in s tem prevzeti nase (in na zavarovalnico) vsaj del stroškov GRS, če že ne vseh?

Alpinizem in odprave v tuja gorstva sta dejavnosti, ki zaradi kakovosti in odmevnosti kar kličeja po marketinški organiziranosti. Ustanovitev planinskega poola bi bila ena od rešitev. Dokler še ne bo uresničena, je seveda kar smotno, da tudi PZS primakne svoj klobuk pri delitvi sredstev, ki se nabirajo iz akcije Podarim – dobim.

Pa še beseda, dve o publicistični dejavnosti.

Planinski vestnik, lokalna društvena glasila in vse tiste edicije, ki jih PV ponuja na zadnjih straneh, še ne moremo imenovati slovenska planinska publicistika. Zakaj ne? Planinski vestnik je še vedno preveč nestrukturirana revija, ki daje prevelik poudarek nekaterim temam (odprave, alpinistični dosežki) in premalo tistim, ki bi utegnile zanimati širši planinski avditorij.

KAJ POGREŠAMO NA STRANEH PV

- Rubriko s pregledom planinskega tiska iz sosednjih dežel.
- Primerjalne članke, recimo med Slovenijo in Avstrijo, na določeno temo (organiziranost društev, delovanje postojank, delovanje zveze, vrste in razširjenost tiska ipd.).
- Rubriko, posvečeno planinski opremi: – tematski članki o planinski opremi (čevlji,

nahrbtnik, cepin, palice ipd.) – upoštevanje domače in tuje strokovne literature;

– predstavitev nove planinske opreme (lahko tudi v sodelovanju s proizvajalcem) – npr. spalne vreče za planince – za prenočevanje v planinskih kočah;

– seznam potrebne opreme za tipično turo (recimo, Sto žensk na Triglav) ipd.

• PV bi moral razviti zaokrožene rubrike, ki bi jih dopolnjeval na podlagi rezultatov anket med bralci ter upoštevajoč novosti na tržišču in razvoj publicistike v razvitejših deželah. PV bi moral negovati tudi odnos s svojimi sodelavci: najprej s točno opredeljenimi rubrikami, s tehničnimi navodili za pripravo prispevkov, ne pa, da jih povpraša o številki žiro računa in o tem, ali bodo in komu bodo odstopili svoj honorar. Začeti se bo moral marketinško obnašati, sicer obstaja možnost, da bo ob razmeroma nizki nakladi životaril in mu nikakor ne bo uspelo med naročnike (in bralce) pritegniti tistega števila planincev, ki bi ga sicer lahko.

PZS bi morala biti tista strokovna planinska organizacija, ki bi morala spodbuditi podjetnike, da bi se usmerili v planinsko dejavnost. Sprašujemo se lahko, koliko časa bomo planinci, predvsem pa alpinisti, morali hoditi po opremo v tujino. Brez dvoma bi se našel kdo, ki bi ob pomoči PZS tvegala in odprl trgovino s planinsko in alpinistično opremo v Ljubljani, Mariboru, Celju, Bohinju, Kranjski Gori, Bovcu in še kje.

Nanizal sem kar nekaj pobud; upam, da bo vsaj na katero od njih odziv.

KAJ POTREBUJEMO ZA PLANINSKO TURO

OPREMA ZA VSAKDANJO RABO

BOŽO JORDAN

V PZS imamo osnovno vzgojno akcijo, imenovano **planinska šola**, kjer zvmemo marsikaj tudi o planinski opremi. Ko smo pred leti pripravljali gradivo za izdajo knjige **Planinska šola** (1977, 1983), je na koncu zapisan pomnik o izbiri planinske opreme.

***

Opremo si izberemo glede na nameravano turo (gričevlje, hribovje, sredogorje, visokogorje), njeno **težavnost** in **čas**. Raje vzemimo s seboj več kot premalo, ker ne vemo, na kaj naletimo na turi. Več gorskih nesreč je bilo zaradi neprimerne in nezadostne opreme kot pa zaradi lakote.

Pomni: z zadostno opremo lahko dosežemo več in varneje kot slabo opremljeni!

Poglejmo si, kako opremljeni gremo v hribovje nekako do višine 1000 metrov (Boč 980 m, Gora Oljka 734 m) v letnih razmerah! S seboj

vzamemo perilo (majice brez rokavov, spodnje kratke hlače, oboje trikomacco); športno srajco iz lažje tkanine, lahko gremo tudi v športni majici; hlače iz lahke tkanine (pumparice ali dolge hlače), ki so v vročih dneh lahko tudi kratke (sonce – opekline) in se dajo podaljšati; dokolenke k pumparicam, kratke nogavice k dolgim hlačam; za visoke čevlje imejmo vedno dva para nogavic; pri hoji nastaja med kožo in čevljem trenje, ki ga moramo uničiti, raje z drgnjenjem nogavice ob nogavico, ne pa ob kožo; nogavica ob koži naj bo bombažna, druga iz volne (domače); čevlje, lahke visoke z nabričeno gumo iz nepremočljivega usnja (rosa, dež), lahko tudi nizke čevlje (copate) z nabričeno gumo (debelejši podplati); srednje debel pulover za večerne in jutranje ure (npr. novo: sintetični velur); vetrovko, ki lahko nadomesti tudi pulover in vzdrži vsaj malo moče; zdaj je iz goretexa (laminati/sintetične membrane ali iz domačih mikroporoznih tkanin porotex, kran-

tex); volneno kapo ali kaj iz sukna s senčnikom; **nahrbtnik**, ki naj bo dober za nošenje, manjši, nepropusten, v njem pa so ogrinjalo za dež ali zločljiv dežnik, čutara ali termovka, rezervna srajca, majica (potenje!), žepna svetilka (naglavna), palci za hojo (zložljivi), **ročna lekarna, vedno(!)** zemljevid, vodnik, kompas; copate, če bomo v koči, morda še trenirko.

Ne pozabi na dokumente: na izkaznice (osebno, planinsko, zdravstveno), dnevnik pot, svoj dnevnik, blazinico, da boš lahko kaj žigosal, šivanko s sukancem, varnostne sponke.

Pozimi pa smo opremljeni takole: čevlji iz nepremočljivega usnja, danes že iz umetnih mas; pumparice iz debelejšega volnenega blaga; volnene dokolenke ali nadkolenke in kratke nogavice; srajca iz flanele; perilo, toplo, majica z rokavi (npr. exotex, vpija znoj), dolge spodnje hlače; pulover, debel in tanjši; bunda s kapuco ali vetrovka; **rokavice, volnene s prevleko; volnena kapa** (različne izvedbe) ali vsaj ščitniki za ušesa; nahrbtnik, večji, v njem je rezervno perilo, majica, srajca, rezervne nogavice, gamaše, rokavice; turne smuči (kak rezervni del, izvijač...), smučarske palice, lahko z večjimi krplicami, tudi če gremo peš, so dobra opora pri hoji.

Za sredogorje, nekako od 1000 do 2000 metrov, moramo poleti še dodati (Storžič, Raduha, Peča...) rezervno srajco in majico, rokavice (hitre temperaturne spremembe!), vetrovko s kapuco, kompas, po možnosti še višnomer, zemljevid in vodnik.

Če nameravamo prenočiti, vtaknimo v nahrbtnik še lastno rjuho – spalno vrečo.

In pozimi: rezervno perilo za enkratno preobleko, dodatni pulover, očala (sončna ali snežna), kremo proti opeklinam (soncel!), bivak vrečo, kuhalnik, vžigalice, cepin, dereze, vrv (krplje), lavinsko vrvico, žolno, pse ali krzno za smuči, smučarske palice za hojo ali cepin.

To opremo potrebujemo tudi za visokogorje, ki je nad 2000 metrov (Ojstrica, Grintovec, Triglav, Jalovec), in sicer za naše in tuje Alpe.

Vedeti pa moramo, da so v Zahodnih Alpah poleti za naše pojme skoraj povsod zimske razmere in za hojo po nadelanih poteh se bomo v večini primerov opremlili tako kot za sredogorje pozimi. Cepin bomo vzeli, če vemo, da bomo prečili kaka snežišča. Za manjša snežišča je dobro imeti s seboj »žabice« ali vsaj jekleno špico. Če bomo vodili mladino, je dobro na skupino nesti vrv. Ne pozabimo na kompas!

Za zimske razmere pa je treba posvetiti vso pozornost obleki in obutvi. Čevlji naj bodo večji, da bomo vanje obuli najmanj dva para nogavic; čez debel pulover nosimo bundo s kapuco, da se ubranimo ledenemu mrazu. Nikakor pa ne smemo pozabiti očal in zaščite, ki varuje ustnice, lične in nosne kosti.

Še enkrat torej:

Osebna oprema: perilo, nogavice, hlače, pulover, čevlji, pokrivalo, šal, vetrovka, bunda, rokavice (prevleke), pelerina, dežnik, obleka proti dežju, rezervno perilo, copati, dokumenti, beležka, pisalo.

Druga oprema: nahrbtnik, žepni nož, čutara ali termovka, rjuha, bivak vreča, spalna vreča, toaletni pribor, toaletni papir, robci, **komplet prve pomoči**.

Tehnična oprema: pomožna vrvica, vponke (bolje kompletan pas!), palci, cepin, dereze, krplice, lavinska vrvica (lavinska žolna), zaščitna očala, kreme, vodnik, zemljevid, kompas, višnomer, sveče, vžigalnik ali vžigalice (vetrne), kuhalnik s posodo, fotoaparati s filmi, daljnogled, pa morda še kaj.

Onesnaženost jezer v TNP

Z majhno zamudo bi rad opozoril na rezultate raziskav rastlinskega sveta v jezerih Triglavskega narodnega parka (Makrofiti v jezerih Triglavskega narodnega parka. *Biološki vestnik* 38 (1): 1–14, 1990), ki so jih opravili strokovnjaki Inštituta za biologijo in Oddelka za biologijo Univerze v Ljubljani ter Inštituta za botaniko in botaničnega vrta iz Beograda.

V Triglavskih jezerih, Dupeljskem jezeru in Jezeru v Lužnici ni makrofitov oziroma so prisotni le poredko, na podlagi česar jih lahko uvrstimo v kategorijo ultraoligotrofnih jezer. To pomeni, da je v njih izjemno malo hranilnih snovi oziroma jezera niso onesnažena. V Krnskem jezeru je prisotnost nekaterih dristavcev znak povečane eutrofizacije – dotoka hranilnih snovi (oligomezotrofnost jezera).

Največje število makrofitov vrst so ugotovili v Bohinjskem jezeru. Obilica pritokov in nerešeno vprašanje kanalizacije povzročajo povečano vsebnost hranilnih snovi, kar omogoča obilnejšo rast rastlin. Zabeležili so 16 vrst, vrstna sestava pa kaže, da je Bohinjsko jezero mezotrofni tip jezera, kar pomeni, da je že precej onesnaženo.

Floristični pregled jezer je tako pokazal, da se v nekaterih že kažejo posledice onesnaževanja okolja. Teško pa je reči, ali je vzrok atmosferski vnos (onesnažen zrak) ali gre za kvarni vpliv turizma. Za odgovor na to bodo potrebne nadaljnje raziskave.

V vsakem primeru moramo planinci posvetiti večjo skrb odpadnim vodam iz planinskih postojank.

Igor Maher

PRVA KNJIGA O ALPAH, KI JO POZNAMO

SIMLERJEVE ALPE

Z naglimi koraki se bliža jubilejno leto slovenskih planincev. Zajelo bo vsa področja delovna planinske organizacije, v tem okviru seveda tudi in še prav posebno kulturo. Naše glasilo se že začenja pripravljati nanj.

V času, ko se evropske dežele zblizujejo in pripravljajo na združitev, ki je bila še pred nekaj desetletji nekaj nepojmljivega, ne smemo in ne moremo ostati zaprti v planinski raj na sončni strani Alp. Vsaj bežno se moramo ozreti k bližnjim in bolj oddaljenim sosedom, ki se ponasajo z daljšim in pomembnejšim gorniškim izročilom, ter poleg aktualnih dogajanj, ki jih vse skozi povzemamo, zajeti vsaj prgišče dragotin iz zakladnice, ki se je napolnila v minulih stoletjih.

Planinski vestnik bo v prihodnjih številkah priobčil niz odlomkov iz starih spisov, iz katerih bo razvidno doživljanje in poznavanje gorskega sveta, preden so se po njem razpredle planinske in plezalne poti. Izbral in prevedel jih je **Franček Vogelnik**. Za ponazoritev je poiskal tudi nekaj starih podob in zemljevidov iz knjig, ki bi jih pri nas zaman iskali. (Op. ur.)

***

*Plurima uti Patria debes, SIMLERE dijerte:
Plurima sic debet Patria et ipsa tibi.
Quam dederat vitam Mater, tu reddissemdem
Matri: quis potior te pietate fuit?*

*JOSIAS SIMLERUS obiit a. 1576.
2. jul. aet. 46. currente.*

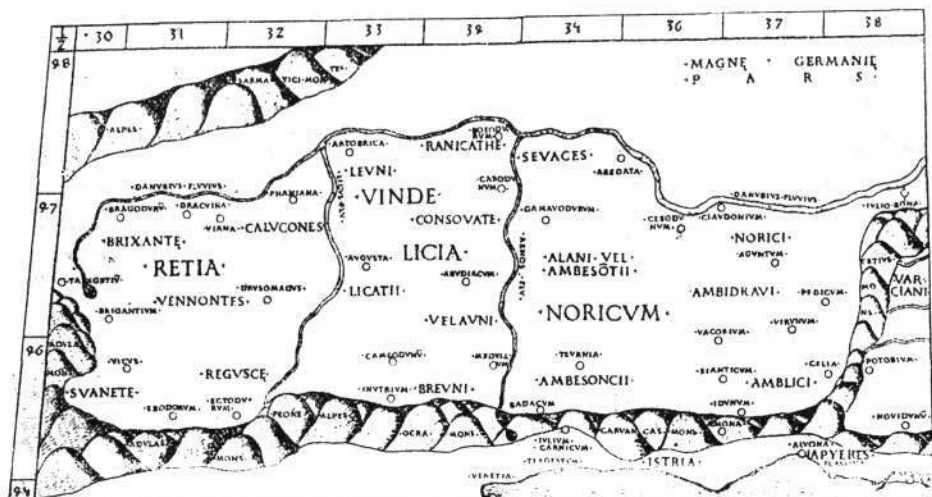
Josias Simler se je rodil leta 1530 v Kapplu blizu Züricha v družini gorečih privrženecv protestantizma (cvinglijancev). Deček je rasel v ozračju verskih bojev in se je odločil za duhovniški poklic; šolal se je v Zürichu, Baslu in Strassbourgu. Leta 1551 se je oženil s hčerjo svojega krstnega botra **H. Bullingerja** in leta 1552 prevzel stolico za razlago Novega testamenta na züriškem Carolinumu. Napisal je številna religiozna dela. Po letu 1559 je postavni, rejeni Simler začel hirati zaradi bolezni, leta 1576 je umrl. Za njim je žalovala vsa Švica.

Poleg nemščine je Simler izvrstno obvladal latinščino, jezik tedanjih izobražencev. Že leta 1550 je prevedel prvo učeno delo v latinščino. Ko ga je bolezen priklenila na posteljo in se ni mogel gibati, je narekoval svoja dela kar po nezmotljivem spominu. Zaslovel je predvsem s svojimi zgodovinskimi deli: leta 1576 je pred njegovo smrtjo izšla *Republica Helvetiorum* (Zgodovina Švice, v 1. knjigi je kratka zgodovina Švice, v 2. pa je razlaga ustave, prikaz političnih in družbenih razmer; to je najboljši učbenik švicarskega državnega prava; do leta 1738 se je zvrstilo 28 izdaj).

Leta 1574 sta izšli v enem zvezku dve Simlerjevi deli: *Vallesiae Descriptio* (Opis Wallisa) in *De Alpibus Commentarius*, prvo delo, posvečeno izključno Alpam, ki so jih dotedanji pisci le mimogrede omenjali. V njem najdemo opis gorovja na podlagi dotedanjega poznavanja, vloge, ki so jo Alpe imele v zgodovini, prebivalstva, nevarnosti, vremenskih razmer, vodá, kristalografije, favne in flore.

Če hočemo biti nepristranski, Simlerjevega dela seveda ne smemo presojeti z današnjega znanja o Alpah, temveč se moramo živjeti v tedanje razmere. Odkar so se ljudje približali Alpam, so iskali v njih predvsem prehode, za visokogorsko divjino so bili vsaj do srede 16. stoletja razen prav redkih izjem slepi: raziskovalni duh je še spal, upodabljajoča umetnost še ni odkrila njihove lepote. Roditi so se morali bistroumni, umetniško nadarjeni možje, ki so končno zdramili človeškega duha, ujetega v strah in praznovanje (leta 1387 je moralo šest duhovnikov v ječo, ker so se nameravali povzpeti na Pilatus, da bi ugotovili, ali se na njem skriva Pilatov duh; šele leta 1518 se je sanktgallenski župan s tremi humanisti smel z dovoljenjem pristojnih oblasti povzpeti nanj z istim »raziskovalnim« namenom).

Tudi vednost o Alpah je trdno spala. Gorjani so sicer po naselitvi poimenovali svoje gore, doline, reke, jezera, vendar ni bilo nikogar, ki bi bil prišel k njim ter si kaj zapisal. Šele humanizem in renesansa ter reformacija so prgnali to mrtvilo; zbudilo se je zanimanje za gorski svet, zlasti v tako goratih deželah, kakor je Švica, kjer je bil Zürich pomembno duhovno žarišče.

Najstarejši zemljevidi, na katerih so bile upodobljene (sila preproste skice!) Alpe, so nastali v 1. in 2. stoletju, vendar v izvorniku niso ohranjeni. V pogled v tehniko antičnega upodabljanja sveta odpirajo zemljevidi iz zadnjih stoletij antike: gre za kopije starejših del. Najpomembnejša je Ptolemejeva Geografija (ok. l. 150), ki so jo prepisovali in prisovali. Prepis iz l. 1200, ohranjen na Atosu, je l. 1867 v faksimilu izdal V. Langlois. V začetku 15. stol. so jih začeli prevajati v latinščino in natiskovati. Pričujoči zemljevid je bil priobčen l. 1478. Na njem so Vzhodne Alpe, razločiti je ime Karavanke (Caravancas Mons) in Emona (Ljubljana) idr.

Josias Simler je bil široko razgledan mož. Poznal je antiko in srednjeveško slovstvo in cenil tedanje pisce kot neomajno avtoritete, katere si ni upal odkriti. Zato temeljijo njegove **Alpe** na besedilih starih piscev, ki jih prizadevno navaja, sooča med seboj njihove izsledke in posega vanje s svojimi komentarji. Knjiga potemtakem ni izvorno delo; je le učena kompilacija, zajeta iz vseh tedaj znanih virov, vendar je gradivo pregledno, sistematično urejeno, tako da so lahko **Alpe** postale temelj za poznejša tovrstna dela. – Izdaja iz leta 1574 ni edina: drugič so izšle **Alpe** leta 1633 v Leydnu, verjetno leta 1635 v Zürichu in Amsterdamu, nazadnje pa še leta 1735 v Zürichu.

Polagoma je latinščina postala ovira pri razumevanju tega dela. Ko se je gorništvu v Alpah razmahnilo in se je jelo množiti tudi slovstvo, se je začelo poglobljati tudi zanimanje za najstarejše tiskane vire o tem gorovju. Znani angleški gornik **W. A. B. Coolidge** (1850–1926) je prevedel Simlerjeve **Alpe** v francoščino in jih opremil s izčrpnimi opombami (izšle so leta 1904 v Grenoblu). V nemščino jih je prevedel **dr. F. G. Bergmann**, prevod je predelal **A. Steinitzer** in dodal vse potrebne opombe. Leta 1931 so izšle v Münchnu.

Simler je razdelil svoje delo v 20 poglavij. Po uvodu razpravlja (1) o imenu tega gorovja, o (2) njegovem obsegu, jih (3) kratko opiše, navaja (4) prva prečenja, posebej (5) Hanibalovo, našteva najbolj znane prehode (6), zatem pride-

jo na vrsto posamezne gorske skupine: (7) Kotijske, (8) Grajiške, (9) Peninske, (10) Visoke, (11) Lepontinske, (12) Retijske in (13) Julijske in Karnijske Alpe. Nadaljnja poglavja zajemajo (14) nevarnosti v Alpah, (15) prebivalstvo, (16) vode, (17) kristale in kovine, (18) drevnine, (19) krmne rastline in zelišča in (20) živalski svet.

Da bi Simlerja nekoliko približal, sem prevedel uvod, poglavje o Julijskih in Karnijskih Alpah ter o nevarnostih na alpskih poteh. To bo zadostovalo, da bomo spoznali avtorjev način pisanja, seveda pa tudi njegovo razgledanost po slovstvu in izreden spomin. Dandanes so takšna besedila le kulturnozgodovinsko zanimiva; znanosti v današnjem pomenu besede v tistih časih še ni bilo.

Ker nisem imel pri roki izvornika, si ta skromni prevod ne lasti dokončnosti.

F. Vogelink

PREDGOVOR

Vsepovsod, kamor se ozre oko, vidimo ravnine in gore. Slednje vplivajo s svojo višino, ne da bi si to znali razložiti, na našega duha in nas navdajajo z večjim občudovanjem kot one s širnimi ploskvami. Tako se je že pri prvih ljudeh zbudila misel, da so višine ustvarjene za čaščenje bogov, ker pri umrljivih zbujajo nenavadno spoštovanje. Že v starih časih so ljudje verovali, da so si bogovi, ki jih varujejo, izbrali te vzvišene kraje za svoje stalno bivališče. Zato ne vidimo na njih kraljevati samo pogske bogove, tudi oče božjega ljudstva **Abraham**, **Isak** in **Jakob** in drugi patriarhi so žrtvovali pravemu Bogu na gorskih višavah. Ta šega se je ohranila do dne, ko je Gospod izrecno ukazal, da mu morajo prinašati žrtve samo na tistem kraju, ki ga bo sam izbral.

Pri poganih, kjer so njihovi pesniki njihovo naravno naziranje ogrinjali v mitično obliko, je

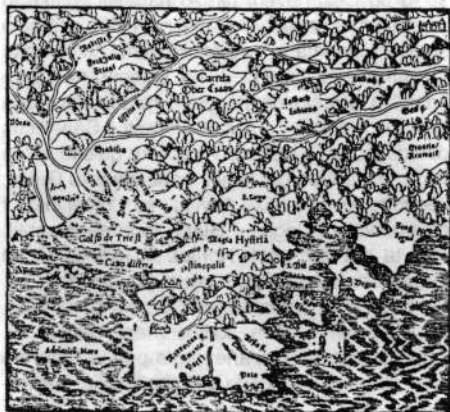
domišljija ustvarila številna božanstva, ki prebivajo v gorah: favne in satire, Pana, oreade in nimfe različnih podob. Ne samo te polbogove, ampak tudi velike bogove nam opisujejo kot prebivalce gora. Tako so Jupiteru dali vzdevek Olimpijski; njemu so posvečeni vrhovi najvišjih gora, Parnas s svojima dvema vrhovoma, Kiteiron, Helikon, Pieros in Nisa. Druge vrhove so isti pesniki posvetili Apolonu, muzam in Bakhju; navsezadnje je bil tudi Merkur kot Atlantov sin gorsko božanstvo.

Nedvomno so si pesniki s temi miti prizadevali razložiti različne naravne pojave in sile, ki se razodevajo predvsem v gorah. Mi, ki si nismo zmožni razložiti ugank narave, pa moramo priznati, da gorski svet vsekakor zasluži, da ga natančno opazujemo. Zakaj od vseh strani dobivajo naša čutila vtise, ki spodbujajo in osrečujejo duha.

Najpopred neznanske nakopičene gmote, ki stojijo že toliko tisočletij, ne da bi se bile sesule ali prešle. Kdo si lahko brez strmenja predstavlja temelje, na katerih počiva takšna teža, namene, ki si jih je bila zastavila narava, ko je zgradila tako visoke vrhove gora? Ves prevzet strmi opazovalec, ko ogleduje podrobnosti: tukaj razpokane navpične prepade, tam velikanske štrleče pečine, previsne klade, globoka in nepristopna brezna, ki že od vekomaj dan za dnem grozijo s pogubo, prostorne, grozo zbujačoče jame in v mnogih stoletjih skrepenete gmote ledu. In če zraven tega še opazuje, kaj vse izvira v gorah, kaj vse je v njih nastalo in se v njih poraja, izviri, jezera, hroudourniki, neskončna raznoličnost rastlin in raznovrstne živali, se mu ponuja množica nenavadnosti in čudes. Vse to lahko površen opazovalec odkriva v vseh gorah, zlasti pa v Alpah, ki so med vsemi gorovji v Evropi skorajda najvišje.

Pogosto sem premišljeval o tem; nešteto krat so se moje oči radostno sprehajale po vrhovih,

Zemljevid Koroške, Kranjske in Istre; iz: S. Münster: Cosmographie, Basel 1598.

kjer dan za dnem iščemo nezmotljiva znamenja slabega in lepega vremena. Zatorej sem sklenil napisati koristno delo, in potem ko sem uvidel, da bi bila popolna obravnava te snovi preobsežna naloga, sem se omejil na povzetek tistega, kar je za Alpe omembe vredno, bodisi da sem to nabral pri nekaterih pisih, slišal od zanesljivih očividcev ali pa spoznal sam. Ne nameravam se poglobljati v vzroke in smisel vseh stvari, ki jih odkrivam v naravi, temveč le historično in sistematično opisovati pojave. To knjigo sem napisal tem rajši, ker sem pri zbiranju gradiva za delo »De Helvetiorum Res Publica« pogosto naletel na stvari, ki jih je moč tukaj povzeti in se pri opisovanju posameznih gorskih skupin v Alpah izogniti utrudljivemu ponavljanju.

IME »ALPE«

Domnevamo lahko, da so visoke gore, ki ločujejo Italijo od Galije in Germanije, dobile ime po slepeči belini večnega snega, ki pokriva njihove vrhove. Dejansko so Sabinci, kakor poroča **Festus Pompejus**, rabili izraz **Alpum**, ki so ga Rimljani pozneje spremenili v **Album** (belo); od tod oznaka **Alpe**.

JULIJSKE IN KARNIJSKE ALPE

Našel sem troje Julijskih Alp. **Livij**, prvi med vsemi, jih išče blizu Turina; o Galcih namreč pravi (če to mesto ni popačeno): »Šli so čez ozke prelaze Tavrincev in prekoračili Julijske Alpe.« **Alciatus** meni, da ima Livij v mislih Kotijske Alpe, zakaj tja se pride skozi deželo Trikastincev. **Bellovesus** pa je skozi to območje prišel v Julijske Alpe. Isto zatrjuje **Sabellius** in skrbno načenja vprašanje, ali so Galci vdrli v Italijo skozi Julijske Alpe Trikastincev in Tavrincev ali pa skozi Venetske Alpe, imenovane tudi Julijske Alpe; meni torej, da je Livij na navedenem mestu pri Tavrincih imel v mislih Noričane, ker le-ti izvirajo iz Tavriskov. Ker so pa po Liviju šli Galci čez ozemlje Trikastincev, galskega plemena, ki je prebivalo nad Isero in je bilo njihovo najpomembnejše mesto **Augusta Tricastinorum**, danes **Trièves**, od koder so skozi tavrinsko deželo prišli v Tessin, ni mogoče uvideti, da ne bi bili Tavrinci kaj drugega kot cisalpinski Galci, katerih mesto Turin nam je ohranilo ime tega narodnega plemena.

Merula razločuje tukaj med Julijskimi Alpami in dolino **Alpis Julia**, pri čemer se sklicuje na veljavo natisnjenih Codices, ki pravijo: »Šli so skozi deželo Tavrincev in sotesko **Alpis Julia**; ta tesen se začneja pri Trikastincih, drži k Trikoriencom nizdol in privede popotnika v Kotijske Alpe.«

Navedbam tega sila učenega moža bi se rad pridružil, ko bi se opiral na pričevanje kakšnega starega pisca. Ker pa Livij piše, da je **Bellovesus**

Zemljevid Juljskih Alp. Iz: S. Münster: Cosmographiey, Basel 1598.

najprej prišel v območje Trikastincev in šele potem prekoraj Alpe čez prelaze v deželi Tavrincev, se mi ob upoštevanju Livija ne zdi razvidno, da je juljski prelaz prestavil k Trikastincem. Zato z **Rhenanom**, **Glareanom** in **Signonijem**, temi znamenitimi učenjaki, pri Liviju rajši berem »in vias Alpes« (brezpotne Alpe) kot Alpes Juliae; zakaj tedaj ni bilo Juljskih Alp, in če je ta prehod po mnogih stoletjih dobil to ime, je nenavadno, da ga noben pisec ne omenja.

V Retiji pa blizu (prelaza) Septimer obstajajo še druge Juljske Alpe, tako visoke in tako strme, da so pozimi malodane neprehodne; tam izvira Inn. Vse pogorje od Septimerja do Mons Brail (Umbrail) sodi po mnenju nekaterih piscev k Juljskim Alpam; domnevajo, da jih je tako imenoval **Tacit**. Slednji namreč piše v XIX. knjigi (Historiae), da so Vespazijanovi vojskovodje zavzeli Verono in Vicenza in »da so ustavili vojsko, ki je prodirala čez Retijo in Juljske Alpe, in ji zaprl pot, da bi Germanom preprečili prehod«. Drugi pa menijo, da Tacit ne govori o (prelazu) Julier v Retijskih Alpah, temveč o Juljskih Alpah v Venetiji, ker razločuje med Retijo in Juljskimi Alpami.

PRAVE OD TREH JULJSKIH ALP

Tretje Juljske Alpe, ki jim ime resnično pristoj, so v Benečiji in Alciatus upravičeno zagotavlja, da Tacit govori o njih. Tudi **Ammianus Marcellinus** jih omenja v III. knjigi Res gestae, kjer pravi, da so jih stari imenovali Venetske; prav

tako **sv. Hieronim** in **Sextus Rufus**, ki piše, da so, medtem ko sta vladala **Julij Cezar** in **Av-gust**, zgradili cesto čez Juljske Alpe. Te Alpe ležijo med Karnijskimi in Tridentinskimi Alpami in se razprostirajo, kakor piše **Paulus Jovius**, od Trevisa vzdolž Piave čez Belluno in Feltra do Tirolske in Avstrije. Antoninijev itinerar nava-ja potovanje iz Oderza v Trident, ki poteka, če se ne motim, skozi Juljske Alpe; tukajle je: ab Opitergo Cepasias 28 milj, Feltra 28 milj, Ausu-gum 30 milj, Tridentum 24 milj.

Zdi se, da so Juljske Alpe, kakor piše Rufus, imenovane po Juliju Cezarju, ker so pod njego-vo in Avgustovo oblastjo skoznje zgradili cesto. **Sabellicus** poroča: »Nedaleč od Julia Carnica (Zuglio) se vzdiguje strma, zelo težko pristopna gora (imenovana Mons Crucis); približno sredi pristopa je v pečevje vklesana ozka steza, ki so jo po Cezarjevem ukazu nadelali vojaki; to oznanja star napis, vklesan v navpično skalnato steno. Sčasoma je večidel zbledel; na začetku še lahko razločimo: C. Julius Caesar, nadaljnje besedilo ni več razločno, malo zaradi težavnega dostopa, deloma pa zaradi starosti.« **Sabellicus** domneva, da je »Cezar v začetku galske vojne vodil čez te Alpe pet legij v transalpinsko Galijo; ker so te Alpe najbliže Akvileji, so v njeni okolici prezimovale tri legije.« Glede tega se je motil, kajti ta pot drži proti Noriku, ki leži daleč od Galije. Cezar pa je vodil vojsko po najkrajši poti, da bi prišel v transalpinsko Galijo in ne zato, da bi prišel v Alpe, kakor meni **Sabellicus**. Naposled pa se Cezarjev opis poti, o katerem smo govorili, ne sklada s **Sabellikovim** nazira-njem.

S Karnijskimi Alpami se obenem končujejo Alpe pa tudi Italija, ali bolje začenjajo, če upoštevamo, kakor je **Paulu Joviu** ljubše, da se začno na vzhodu in pri toku Arse. Niso tako strme kakor druge Alpe in jih je lahko prekoračiti. **Strabon** piše o tem: »Blago prepeljejo z vozmi iz Akvileje v Pampurtus (zahodno od Ljubljane), in sicer čez Mons Odra (Hrušica), ki je del Karnijskih Alp; razdalja znaša kvečjemu 400 stadijev ali 50 milj (75 km). V Antoninijevem itinerarju je napak vrisanih nekaj cest iz Akvileje proti različnim tirolskim mestom ali po katerih se lahko pride na Tirolsko.

PUSTOŠENJE BARBAROV

Te Alpe, tako Julijske kakor Karnijske, se imenujejo tudi Noriške Alpe, ker leži onkraj njih (severno) Norik. Staroselci so namreč skoraj zmerom poimenovali Alpe po imenih ljudstev, ki so tam prebivali in so bila njihova bivališča na italijanski strani. Omenjene Alpe ločujejo ilirske dežele; to, kakor se zdi, izraža sv. Hieronim v svojem spisu *In Epitaphio Nepotiani* (Nepotianov nagrobni napis); takole pravi: »Srce se nam trga, ko poročamo o opustošenju, ki smo mu bili priča. Skozi dvajset in še več let je dan za dnem med Konstantinoplom in Julijskimi Alpami tekla rimska kri: Skitija, Trakija, Makedonija, Epir, Dakija, Tesalonija, Ahaja, Dalmacija, vsa Panonija so opustošene, izropane in opljene od Gotov, Sarmatov, Kvadov, Alanov, Hunov, Vandalov in Markomanov.«

Vse te dežele, ki jih našteva sv. Hieronim, so deli Ilirije in Trakije. Zato se tudi **Meruli** ne zdi čudno, da ta svetnik »ne omenja še cisalpinske Galije, ki so jo opustošili Markomani,« ker le-te ne zamejujejo Konstantinopol in Julijske Alpe. Če bi bil sv. Hieronim imel namen naštetih vse dežele, ki so jih opustošili barbari, bi bil moral seznam krepko podaljšati. Omenja pa samo tiste dežele, katere so vdori barbarov najhujše prizadeli. Če je zapisal, da je bilo med Julijskimi Alpami in Konstantinoplom prelite mnogo rimske krvi, je brzkone imel v mislih boje, ki so se v teh krajih morda zvrstili med Teodozijem na eni in Maksimijem in Evgenijem na drugi strani. Zakaj Teodozij je premagal prvega pri Akvileji v Karnijskih Alpah; Evgenija in Arbogasta pa je potolkel v Julijskih Alpah (kakor piše **Nikeforos**) na bregovih reke Frigidus (Hubelj). V Antoninijevem itinerarju je ta reka omenjena in postavljena med Akvilejo in Longaticum (Logatec), kraj, ki je 18 milj daleč od Emone (Ljubljana) in se sedaj imenuje Vipava. To bitko (pri Ajdovščini) opisuje Claudianus:

Tedaj je v Alpah pordel sneg; iz Frigida žuborečega so roznate sopare se dvigovale; množica padlih vodo je zajezila; ohromeli tok le kri je spet pogнала.

Beseda »frigidus« je ime reke in ne označuje,

Visokogorska pokrajina; iz G. K. Ch. Storr: *Alpenreise vom Jahre 1781, Leipzig 1784.*

kakor menijo nekateri, njene značilnosti. V teh vojskah je tekla rimska kri v potokih, kajti divjale so državljanske vojne in na strani Maksimija in Evgenija so se prav tako vojskovale rimske legije kakor na Teodoziji strani.

NEZANESLJIVI PODATKI

Tako smo si ogledali alpske ceste in izrekli ob tem svoje mnenje in domneve; če smo se nekoliko poglobili v stare spise in osvetlili dejstva, bodo tudi učeni možje in dobri poznavalci krajev spodbujeni, da se bodo ravnali po našem zgledu in prispevali še kaj k nadaljnemu razčiščevanju. Medtem pa ne bomo oporekali Cuspianovemu mnenju, ko piše: »Prepričan sem, da je v Alpah pogosto prihajalo do zamenjave imen, bodisi zaradi potresov, bodisi zaradi samovolje knezov in prebivalstva in da je zavoljo vsakokratnih domislekov piscev nastala zmeda pri poimenovanju, tako da v posameznih primerih ne moremo navesti neoporečnih podatkov. Zakaj pogosto se zgodi, da izginejo imena mest in nastanejo nova; ne samo tista, ki se nanašajo na gore in griče in jih po svoji kmečki pameti vzdevajo pastirji.«

Takšno je piščevo mnenje. Kljub temu pa si lahko, čeprav si ne moremo ustvariti natančne predstave o antičnih cestah, pridobimo splošen pregled, ker zanesljivo poznamo imena številnih mest in rek. Nanje smo se predvsem opirali tudi pri našem opisu, in če smo kdaj zgrešili pravo pot, ni bilo to pri tako dolgem in zapletenem potovanju nič čudnega. Tisti pa, katerim so ceste dobro znane, nam bodo naredili uslugo in izkazali svojo ljubezen do bližnjega s tem, da bodo tavajočega opozorili in ga privedli spet na pravo pot.

BELA NOČ OKOLI SREBRNEGA SEDLA

MIRE STEINBUCH

*Vsakdo sam stoji na srcu zemlje,
s sončnim žarkom preboden:
in je takoj večer.*

Quasimodo

Ura je približno polnoč, z Damjanom pa sva še vedno na Srebrnem sedlu, nekaj nad 2000 metrov visoko. Začenjam se zavedati mraza, ki me je ves dan postopoma grizel skozi anorak in srajco, pa sem bil tako zaposlen, da ga nisem čutil. Zato si oblečem debel volnen pulover, ki sem ga ves dan prenašal v nahrbtniku. Potem sem bil v isti pulover oblečen še dva dni doma v kuhinji, v kateri mi je včasih še srajca preveč. Dva dni sem namreč potreboval, da sem se ogrel na svojo normalno »delovno« temperaturo.

Stojiva torej na sedlu v jasni januarski noči, žvečiva sweet bar in čokolado ter vsak zase v mislih študirava sestop skozi Repov kot.

»Če bi imel gorilnik s seboj, bi v oknu bivakiral,« pravim Damjanu. Ker pa sem imel od žeje tako suha usta, kot da bi žvečil žaganje, sem se raje odločil za sestop.

ODMAKNJENA LUSKA

Pa tako lepo je kazalo zjutraj! Malo po osmi sva se nad tolmuni zapodila v grapo, ki pripelje na vrh, ki je pred Staničevim. Z njega pa jo po grebenu mahneš kar naprej, ne moreš zgrešiti, ker nimaš kam zaviti. Lezla sva nenavezana in razmeroma hitro napredovala. Zataknilo pa se je pri plezi navzdol po krušljivem pobočju. Zdelo se nama je pametneje, da se naveževa in varujeva. Damjan je porabil dobrih petnajst minut, da je v krušljivem svetu zabil klin, ki je bil bolj za moralo kot pa za kaj resnega. Še prej mu je v globino izstrelilo moj nov specialček, na katerem je bila še nalepka s ceno (v šilingih, seveda). Tudi moj klin, ki sem ga zabil na polovici raztežaja, je bil bolj kozmetične narave. Ko sva uspešno zlezla po razsuti steni navzdol, sva nadaljevala gor in dol po razgibanem grebenu in uživala v izpostavljenosti in odprtosti prostora okoli sebe.

Greben Zeleniških špic spada med klasične ture. Že poleti 1910 so Drenovci opravili celotno prečenje grebena. Prvič se ga je v zimskem času lotil **Uroš Župančič** malo pred drugo vojno. Kasnejše zimske naveze so imele enkrat slabše, drugič boljše razmere. Včasih brez biva-ka ni šlo. Nekaj časa je veljalo pravilo, da se pozimi brez spalne vreče v Zeleniške ne gre.

V prečki, do katere prideva po ozkem, zavitem žlebu, se mi od stene odmakne navidez krepka luska, in to kar za kakšnih pet centimetrov. Nisem je še dovolj obremenil, da bi z njo vred odletel vzrak; izpustim le pridušen »joj«, jo porinem nazaj in v dveh skokih pristanem tam, od koder sem prišel. Zdaj si vzamem čas in temeljito ozmerjam lusko, krušljivost in klasično turo. Spustiva se malo nižje in poiščeva pamenten prehod.

Sledi zasnežena, ozka rampa. Še preden sem se je lotil, sem videl, da ne bo enostavno. Zato se spet naveževa. Na začetku mi uspe zabiti dober klin, zato pogumno zaplezam. Kmalu postane stena trebušasta in me začne odrivati ven. Najdem dober stop nad praznino in se tipaje za drobnimi oprimki pomikam naprej. Ko se rampa zoži, se usmerim v ozek, navpičen kamin. Presneto gladek je! Ko sopiham navzgor, me prešine: »Kaj pa če padem? – Pa bom!« ježno pomislim. »Tole moram tako ali tako zlesti.« Še pazljiveje preizkušam redke oprimke in stope ter počasi napredujem. Prsti zaradi mrzle skale, ki je v večni senci, postajajo otrpli. Še preden pa postanejo zares neobčutljivi, sproščeno zadiham na grebenu, obsijanem s soncem. Vzameva si čas in se vsedeava med nizko ruševje. Pijeva topel čaj in uživava v razgledu.

ŠKRLATNI STOLPI

Stojim na enem od številnih vršičkov grebena, ki je za severozahodnim grebenom Kočne najdaljši v Kamniških Alpah. Kakih dvajset metrov pod seboj opazujem Damjana, ki išče uporabno špranjo za klin. (Na vrsti pa je še eden od zoprnih krušljivih sestopov.) Prestopa se v škrbini, nagiba se na vse strani, trka s kladivom po steni, preizkuša razpoke. Zaman. Led jih je lepo zalil.

»Nobene taprave špranje ni!« zavpije.

»Vidim, vidim!«

»Ali greš kar dol?«

»Če odletim, greva oba!«

»Kaj pa naj naredim?«

»A je zemlja zmrznjena?«

»Ja!«

»Zabij vanjo tadolgega univerzalca!«

»Tudi jaz sem pravkar pomislil na to!«

Udarci kladiva zamolko, tuje donijo.

»A veš, da še kar nekam drži!«

»Zdaj pa še gor stopi! Jaz grem!«

»Varujem!!!«.

Ko je ura dve popoldne, sva komaj na polovici. Pozabila sva se razvezati in sva napredovala

kot naveza. Tako je varneje, a mnogo počasneje. Šibko upanje, da bova do mraka prilezla na zadnji vrh, postaja vedno šibkejše, nazadnje pa se razblini med prvimi zvezdami. Vso lepoto sončnega zahoda doživim, ko sopiham gor in dol po stolpih in špičakah grebena, na katerega je tako lep pogled iz Repovega kota.

Škratnih stolpov, lepote trenutka se zavedam, opazim to lepoto, a mi nič ne pomeni. Ne doživljam je čustveno, le razumsko. Pravzaprav mi nekaj pomeni: da se bo zdaj-zdaj znočilo, da bodo s temo morda nastopile nepredvidene težave, da jih bo doma začelo skrbeti. Tolažim se z mislijo, da sem včeraj v šali omenjal bivak. Kmalu pa take misli izginejo kar same od sebe, ker imam sedaj važnejše delo. Danes vem, da je bil to najlepši sončni zahod, kar sem jih doživel v hribih. Malo obžalujem, da nisem fotografiral. Pa ne preveč, saj tak, kot je ohranjen v mojem spominu, ne more biti na nobenem diasu.

NOČNO PLEZANJE

Plezava v soju čelnih svetilk. Po navpičnem, ozkem in zasneženem kaminu, ki je v luči baterije videti prav odbijajoč, si s pomočjo kolen, komolcev, gvozdjenja in ne vem še česa izberim pot nazaj na greben. Če bo kdo rekel, da Zeleniške niso nikjer več kot dvojka, ga bom neke zime odvlekel vanje, da bo zaradi zasneženih in zgrešenih prehodov občutil dvojko četrte stopnje. Ampak ne letos...

Stojim na grebenu. Napravim nekaj korakov. Pred menoj zajaja praznina. Baterija šibko osvetli škrbino, nekakšno sedelce, najmanj dvajset metrov pod menoj. Spomnim se, da smo s Tonačem tukaj »abzajljali«. Takrat smo imeli dovolj vrvi... Počakam, da pride Damjan za menoj. Na njegov: »Kako izgleda?« mirno odvrnem: »Zdaj imava pa zajeb!« Stopi do roba. Spogledava se in enoglasno, spontano zrecitirava vsem znano, priljubljeno frazo, ki se začne z »U p...«

Iščeva prehod po levi, nato po desni. Zaman. Stena kot odrezana pada v sedelce. Predlagam, da vrževa prepognjeno vrv navzdol. Če bo dovolj dolga, se bova spustila po njej. Treba pa bo žrtvovati vsaj en klin. Prijatelj meni, da bo prekratka.

Začneva lesti nazaj po grebenu. Izkaže se, da sem na začetku raztežaja spregledal lep prehod, po katerem sva zdaj brez težav prilezla nazaj na stojišče.

Na vrsti je Damjan, da se izkaže v delikatni prečki in levo. Sprva kombinacija skale in ledu, nato navzgor v globok sneg. Ko mu sledim, se mi v snegu zanohta. Preden dosežem sedelce, se kri začne vračati v prste. Boli, da komaj zdržim pritisk v mehuru.

Nadaljujeva raztežaj za raztežajem, gor in dol.

Končno stojiva na vrhu, po katerem hrepenim že pol dneva. Prepoznam ga kot zadnjega v dolgi verigi, tistega, s katerega je enostaven sestop na Srebrno sedlo. Imava samo majhen problem. Tiste rampe, po kateri se »enostavno sprehodiš« na Srebrno sedlo, ni nikjer. Hodiva gor in dol in stegujeva vratova čez rob. Vendar ne opaziva nič primernege. Sneg je vse zgladil in zaobilil. Nočna pokrajina je videti drugačna kot je bila poleti podnevi. Godrnjam, se jezim, bentim, vendar potke ni. Končno odločijo gamsji sledovi. Če je bilo za gamse dobro, mora biti še za naju. Spustim se po ozki, neizraziti rampi. Opazim ugodno špranjo in vanjo zabijem klin, da se bo prijatelj bolje počutil, ko bo na vrsti. Prilezem v ozek kamin, naphan s snegom. Tokrat mi pride prav, ker v njem naredim udobno stopnico. Iz žleba se skozi ozko vrvzel v nekakšnem razku prestavim na zunanjo stran, ki je obrnjena na Srebrno sedlo. V bližini mora biti ogromno okno. V temi ga ne vidim, le slutim, da je blizu pred menoj. S čelado butnem ob previs, zaradi sunka z nje odleti baterija v sneg in začne drseti navzdol. Na srečo se po nekaj metrih ustavi. Morda je k temu prispeval tudi plaz kletvic, ki se je vsul nanjo. Ker ni ugasnila, sestopim do nje in jo spet nataknem na čelado. Ko snemam klin z vponke, da bi uredil varovanje za prijatelja, mi z nje padeta na tla kar dva. Po kratkem brskanju v snegu najdem enega, drugega pa čez čas pošljem... – saj veste kam.

MRZLE ZVEZDE, MRZLO PIVO

Damjan tuli, da ga zebe, kaj da mečkam. Vpijem, da rešujem svoje premoženje, naj še malo potrpi, da je že ves greben za njim; še malo, pa bo rešen. Za nameček mu z bajlo ne uspe izbiti klina, zato ga začasno odpišem. Sklenem, da se bom poleti vrnil in ga izbil.

Še pazljivo prečenje prek poševnih plat – in že sva na Srebrnem sedlu.

Začneva sestopati. Že po nekaj korakih zdrsnem. Ustavim se, ker se oklo lednega kladiva zasadi v sneg.

»Počakaj,« zakličem prijatelju, ki je malo pod menoj. »Bom nataknil dereze, da ne bom prehitro v dolini!«

Pazljivo sestopava in plezava po vrhnjem delu Repovega kota navzdol. Počutim se odlično. Kriza je minila. Zvezde so velike, sijoče in mrzle. Koliko jih je! Škoda, ker ni lune. Iščeva prehode, klepetava, kjer je lažje, in molče paziva na ledenih skokih.

Pri tolmunih se vsedeva. Ker je čutara s čajem že dolgo prazna, sipjeva pločevinko piva, ki je ledeno mrzlo, kot se za pir spodobi. Pojéva pomarančo in ostanke čokolade. Nadaljujeva proti Jermanci.

Preklinjava led na poti in se čudiva, koliko je že ura.

Stop the War in Croatia

Surovi in grozljivi prizori vojne na Hrvaškem so na žalost postali spremljevalci našega vsakdana. Ranjeni in ubiti vojaki in civilisti, prestrašeni otroci, množice brezdomcev, porušeni in požgani domovi, kulturni in zgodovinski spomeniki, uničen pridelek, vse to so posledice ene od najbolj grdih in krutih vojn.

Poleg človeških in materialnih žrtev pa nastaja tudi velika ekološka škoda. Agresor zažiga gozdove, tepta rodovitno zemljo, uničuje industrijske objekte, pri čemer pride do sproščanja nevarnih snovi v okolje.

Še posebej bi na tem mestu opozoril na dejstvo, da je ogrožena edinstvena naravna dediščina sosednje republike. Kljub relativni majhnosti je na njenem ozemlju skoncentrirano neprecenljivo naravno bogastvo, od prostranih močvi-

Tulove grede na Velebitu

Foto: Igor Maher

rij Panonske nižine prek dinarskih grebenov do prekrasne obale Jadranskega morja. Ogrožena sta Unescova biosferna rezervata Velebit in Biokovo, narodna parka Krka in Plitvička jezera, kjer se je agresor lotil ribjega bogastva kar z dinamitom, eksploziv pa naj bi bil nastavljen tudi pod travertinskimi pragovi, ki tvorijo prekrasne vodne kaskade; to je prav neverjetno izsiljevanje za dosego političnih ciljev. Na veliko se sekajo zaščiteni gozdni predeli, streljajo do sedaj skrbno varovane živali, predvsem medvedi, volkovi in risi. Ali se res ponavlja masaker, ki so ga izvedle horde Idija Amina v narodnih parkih Ugande, ali pa bomo morda doživeli reprizo ekološke katastrofe pod taktirko Sadama Huseina v Kuvajtu?

Poziv k razumu je glede na dosedanje dogodke sicer kar ironičen, pa kljub temu poskušajmo vsak po svojih močeh ustaviti to morijo.

Igor Maher

ODDOLŽITEV VELIKEMU DOGODKU

PLAVI KRIŽ S SOŠKE FRONTE

DRAGO SEDMAK

Generacija, rojena po letu 1945, je od lanskega junija naprej priča dogodkom, glede katerih je upala, da jih pri nas ne bomo več doživeli.

Ko brskam po spominu, si ogledujem fotografije, listam knjige, časopise, berem časopisne članke iz prve in druge svetovne vojne, nemočen ugotavljam, da sem priča enakim oziroma podobnim dogodkom, tragedijam, skozi katere so prebivalci nekdanje Avstroogrske, Italije, Jugoslavije, tudi danes razpadajoče, morali oziroma morajo iti.

Vojaški spopadi, krutost, ruševine, begunstvo so sestavni del tudi našega vsakdanjika, ki smo ga doživeli ali pa ga še doživljamo.

Knjiga **dr. Vasje Klavore** *Plavi križ s podnaslovom Soška fronta, Bovec 1915–1917*, ki je izšla konec lanskega leta, nas vrača za skoraj osemdeset let nazaj na območje Bovške kotline in gorá okrog nje, kjer je divjala vojna, sad neke osvajalne politike – podobno kot danes na Hrvaškem.

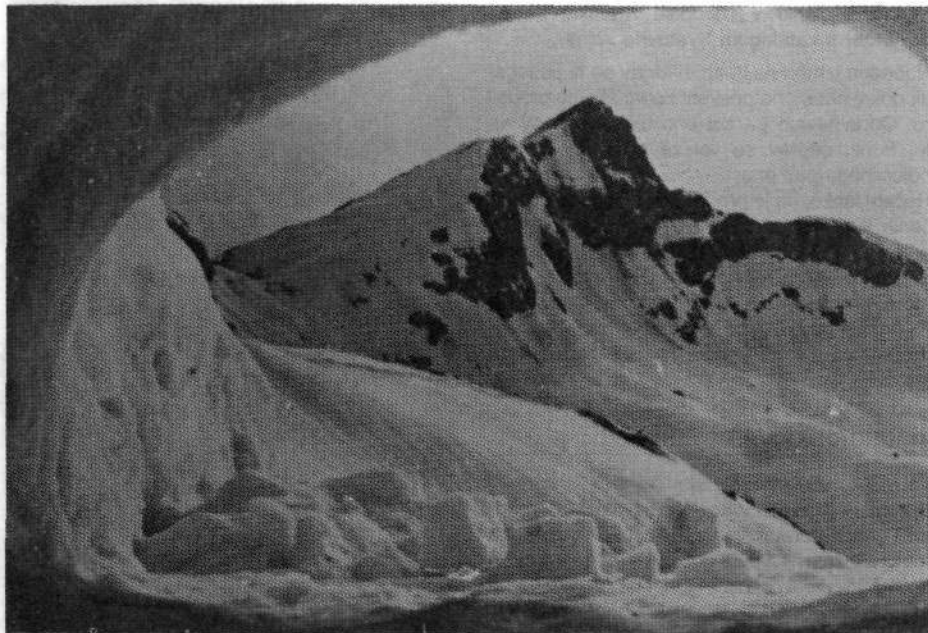
Tudi slovenskemu narodu, ki je del evropske civilizacije, ni bilo prizaneseno z boji na vseh evropskih bojiščih, s človeškimi izgubami, trpljenjem in pomanjkanjem.

Soška fronta, ki je bila ena izmed evropskih front, je pustila sledi in dokaze, ki so zanimivi za različne strokovnjake, poznavalce, pa tudi mnoge ljubitelje, zgodovinarje, umetnostne zgodovinarje, etnologe, literate, jezikoslovce, psihologe, vojaške strokovnjake, pa tudi zdravnike.

KNJIŽEVNI OPISI

Slovenci imamo nekaj del o prvi svetovni vojni oziroma soški fronti, kljub temu pa se ne moremo primerjati po številu teh del z Italijani, Avstrijci ali Nemci. Ti narodi so napisali in še objavljajo dela, ki bi zaslužila, da jih mi vsaj prevedemo. (**Silvestri**: Isonzo; Kraft von Delmensingen; Der Durchbruch am Isonzo, itd.) Bibliografija objavljenih del, člankov, razprav o Soški fronti je zelo obsežna. Veliko je tudi objavljenih virov. Pri tem naj omenim vsaj ediciji »Oesterreichisches – Ungarns letzter Krieg« in »L'Esercito Italiano nella Grande Guerra 1915–1918.«

V slovenski historični literaturi lahko odmev bojev na soški fronti razdelimo na nekaj področij:

Krn iz avstrijske artiljerijske kaverne

Vojaška dela, ki so objavljena kot knjige, strokovni članki, razprave in reportaže o neposrednih bojih; **spomine** – prav tako izišle v knjižni obliki, pa tudi v koledarjih, časnikih, zbornikih in podlistkih; sorazmerno malo je objavljeno o **beguncih**. Objavljenih je tudi nekaj **virov**, kot so na primer krajevne kronike, dnevniki in pisma vojakov.

Slovenci smo pripravili tudi nekaj razstav s katalogi in spremnimi besedami.

Boji na fronti in življenje v zaledju so odmevali

tudi v leposlovju (pesništvu in pripovedništvu); najdemo jih tudi v glasbeni, likovni in filmski umetnosti, nekaj del je nastalo tudi s slovensko televizijo.

Znani slovenski avtorji vojaških in memoarskih del o soški fronti so **Ivan Matičič**: Na krvavih poljanah (1922); Skozi plamene prve svetovne vojne (1966) (to so spomini pripadnika slovenskega polka); **Ivan Hmelak**: Soška fronta (1968 – Lipa); **Janez Mesesnel**: Soška fronta (1987); **Vladimir Gradnik**: Krvavo Posočje (1977); tekst je pisan z vojaškega stališča; **Davorin Vuga**: Soška fronta 1915–1917 (1991); **Jurij**

Bližnjice? To pa ne!

»Bližnjice uničujejo rastlinstvo. Hodite, prosimo, po poti!« Takšna zelo natančna navodila, napisana na zelenih tablah, gorski popotniki vse pogosteje srečujejo na avstrijskih planinskih poteh. Avstrijska planinska zveza je namreč lani začela odločen boj proti bližnjicam.

Razvada številnih gorskih popotnikov, da še posebno med sestopom drvijo naravnost po vpadnici proti dolini, ima namreč lahko prav hude posledice. Že sicer zelo tenko plast humusa v gorah ob močnih mehanskih vplivanjih hitro odnese, močno deževje pa opravi še vse drugo. Posledica so globoki erozijski jarki, med njimi pa do golega in na velikih površinah erodirano zemeljsko površje.

Avstrijska planinska zveza se je začela lani še posebno vztrajno bojevati proti bližnjicam deloma z napisnimi tablam in deloma še drugače.

Tam, kjer so ljudje začeli delati bližnjice, so ekološko ozaveščeni planinci postavili prepreke, ponekod pa bližnjice zaprli z rampami. Erozijske jarke so zadelali po možnosti z velikimi kamni, ki naj bi zavrlji erozijsko moč vode, hkrati pa naj bi skale nepoboljšljivim bližnjicarjem otežile pot. Vnovič so kultivirali bližnjice, ko so nanje prinesli zemljo in vanjo vsadili v okolici rastoče rastline. Samo za popravila bližnjic bo avstrijska krovna planinska organizacija prihodnja leta vložila nekaj milijonov šilingov.

Hkrati pa Zveza neprestano poziva vse gornike in druge obiskovalce gorskega sveta, naj ne le v interesu izredno občutljive visokogorske narave, ampak tudi v lastnem interesu ne hodijo po bližnjicah, temveč naj se držijo markiranih poti. Vzponi po bližnjicah zahtevajo bistveno večje telesne obremenitve, krajši čas hoje pa je v vsakem primeru treba plačati s hitrejšo in močnejšo utrujenostjo.

Mušič s članki v časopisu Kronika; **Janez Švajncer** s katalogom Svetovna vojna.

Nobeden izmed naštetih avtorjev se ni posebej ali dokaj natančno posvetil kobarškemu prodoru. Obravnavajo ga kot eno izmed ofenziv na tej fronti, čeprav se vsi zavedajo njegovega odločilnega pomena.

Rečem lahko, da je prodoru pri Kobaridu posvečenih le nekaj reportaž različnih avtorjev, tudi nekaj podlistkov. Imamo tudi drobno brošuro, ki jo je napisal **Andrej Pagon – Ogarev**. Opozoriti moram na tehtne pripombe, ki jih je napisal ob tej brošuri drug bovški rojak, zgodovinar **dr. Ivo Juvančič**, ki je tudi avtor nekaj razprav na to tematiko.

KIRURG ODKRIVA OSTANKE VOJNE

Za razliko od vseh navedenih pa se je primarij **dr. Vasja Klavora** v knjigi »Plavi križ« osredotočil prav na preučevanje bojev in bojne problematike v zgornji Soški dolini, zlasti pa v Bovški kotlini in njeni okolici. Obdelal je tudi sam prodor pri Kobaridu, zlasti še njegovo desno krilo.

Knjiga je rezultat avtorjeve velike ljubezni do kraja njegovih prednikov. V Bovec je zahajal kot otrok, dijak in študent, pa tudi pozneje, ko je kot planinec in gorski reševalec združil ljubezen do gorá z zdravniško stroko. Ob odkrivanju ostankov njemu skoraj neznane zgodovine se je pojavila želja, da bi jo čimbolje spoznal.

V Ljubljani leta 1936 rojeni Vasja Klavora je v javnosti znan kot kirurg, primarij, zdravstveni in družbeni delavec, planinec in gorski reševalec ter fotograf. Ob hoji po gorah je odkrival ostanke vojne, ki je bila usodna tako za civilno prebivalstvo kot za tisoče znanih in neznanih vojaških trpinov različnih narodnosti in ver, ko jih je kruta usoda zanesla v te kraje in gore in so bila tu, v bojih, snežnih plazovih in plinu pokončana njihova življenja.

Vsa nešteta znamenja, zgradbe, kaverne, jarki, pokopališča, ki jih je videval po dolinah in v hribih, poznavajoč naravo in njene muhe, so mu stalno vračala misli nazaj na to nesmiselno, gorja polno obdobje v zgodovini Bovške.

Poglobljajl se je v njeno zgodovino. Z zanimanjem je prebiral domače in tuje avtorje zgodovinskih del, prebiral je vire, iskal je po arhivih, zbiral in zapisoval ustne vire: najprej pri svojcih, nato pri znancih, pa tudi zadnjih še živih udeležencih takratnih bojev.

Nabrano gradivo je postalo podlaga za knjigo, ki nosi simboličen naslov Plavi križ po eni izmed barv križev, ki so jih imele plinske mine in granate, izstreljene v noči 24. oktobra 1917. Padale so na položaje na Bovškem polju, pa tudi po okoliških hribih, in zapisale ime Bovca med tiste nesrečne kraje v Evropi, v katerih so

Vrha Krna; po pobočjih gore se vijejo mulatiere

človeško humanost nadomestile hladne kalkulacije vojaških načrtovalcev, ki so delali po načelu, da cilj opravičuje sredstva.

15 KNJIŽNIH POGlavIJ

Knjiga je razdeljena na 15 poglavij in obravnava čas od izbruha vojne leta 1914 do zloma fronte pri Kobaridu konec oktobra 1917.

V prvem poglavju so opisana splošna dogajanja v povezavi s 1. svetovno vojno, njihov odmev na Bovškem, odnosi med Avstroogrsko in Italijo v drugi polovici leta 1914 in v prvi polovici leta 1915. Vključeni so podatki o izgradnji cest, železnic, trdnjav na tem območju, pa tudi njih zgodovina in dogodki ter vojaške priprave obeh strani.

Drugo in tretje poglavje je avtor posvetil usodi domačinov – beguncev, med katerimi so bili tudi njegovi predniki, v avstrijskih in italijanskih deželah in krajih.

Opisom bojišča in vojaških dogodkov v gorah na Bovškem in Kobarškem v letu 1915, to je v času od 1. do 4. ofenzive, so namenjena četrto, peto in šesto poglavje. Glavnina teksta govori o bojih in vojaških objektih na Krnu, Rombonu, Čukli in drugih vrhovih na tem območju ter o italijanski zasedbi Bovca. Te opise je avtor prepletel z razpoloženskimi prikazi krajine in vojaškega življenja v jarkih, pa tudi trpljenja in umiranja.

Sedmo in osmo poglavje sta posvečeni napotrom vojakov obeh strani ob osvajanju Čukle, ko so položaji na njej prehajali iz rok ene v roke druge strani. Vključeni so odlomki vojaških spominov udeležencev z obeh strani, tudi dveh Slovencev, katerih usoda je hotela, da sta bila v nasprotnih jarkih.

Od maja 1916 do oktobra 1917 je na bovškem odseku fronte zavladalo nekakšno zatišje, čeprav ne moremo trditi, da manjših spopadov tu ni bilo. Zato se v 9. poglavju avtor omeji na opisovanje stanja, to je na utrjevalna dela na položajih, povezana z vrsto težav, dovažanje različnega materiala, izgradnjo dovoznih poti, žičnic, barak, kar sta delali obe strani. Tudi v tem poglavju avtor vključuje v pripoved izjave poslednjih udeležencev in opise njihovih iskanj teh danes skoraj nedostopnih, zlasti pa zaraslih in podrtih zaklonišč. Dodani so tudi opisi in fotografije jarkov, kavern, spomenikov, pokopališč, ki jih je dr. Klavora našel in fotografiral sam ali pa njegovi prijatelji in sopotniki na mnogih planinskih poteh – turah. Prav ti opisi in razmišljanja ter obilje fotografij popestrijo avtorjevo pripoved.

V zadnjih šestih poglavjih so opisane priprave in izpeljava ene izmed najpomembnejših ofenziv v 1. svetovni vojni, to je kobariškega prodora. Prikazana je težavnost izpeljave tega načrta, saj teren ni dovoljeval lahkega transporta potrebnih orožij, streliva, ljudi, hrane itd., ampak je zahteval izredne organizacijske, pa tudi človeške napore.

Tudi načrt prodora samega je bil novost; nekaj podobnega so sicer Nemci že izpeljali v Rusiji, ko so med 1. in 3. septembrom 1917 pri Rigi prodrli skozi ruske položaje na ozkem prostoru ob hkratnem sodelovanju pehote in topništva, ki je izstreljevalo tudi plinske granate. Na Bovškem so Nemci načrt izpopolnili, če drugega ne, z uporabo plinskih granat in tudi plinskih min, bočnega prodiranja ter prebijanja po obrobni gorah hkrati s prodorom po dolini.

ODLOČILNE GORSKE BITKE

Prav zaradi uporabe bojnih plinov in že omenjenih spolnjenih oblik prodora je res to, kar trdi avtor, da se je verjetno najpomembnejši, gotovo pa najokrutnejši del te ofenzive zgodil v Bovški kotlini in hribih okrog nje. Da ne bi bili krivični do drugih odsekov fronte, moramo dodati, da je bilo še nekaj pomembnih italijanskih obrambnih točk, kot, na primer, Ježa in Kolovrat, kjer so nemško-avstrijske napadalne enote izvedle tudi pomemben del načrtovanih nalog.

Uporabo plinov, njihove učinke, kot jih je spoznal na podlagi spominov udeležencev, tako tujih kot slovenskih, je avtor – zdravnik obdelal tudi s svojega poklicnega, strokovnega vidika.

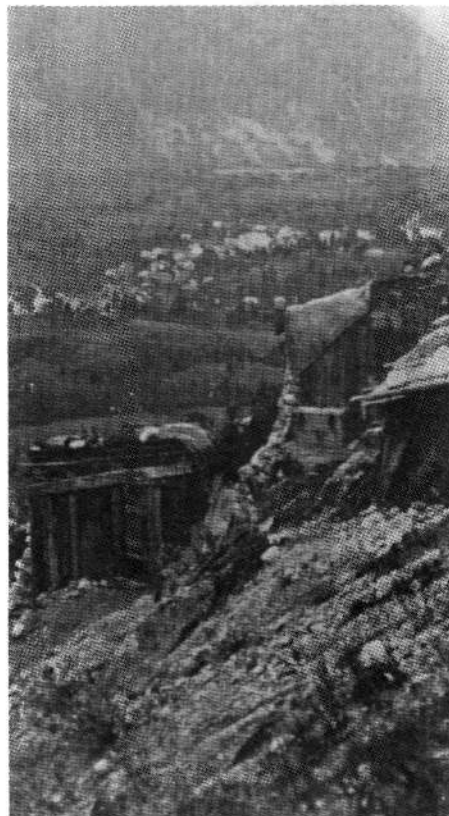
V literaturi ne poznamo veliko takih opisov, saj je avtor povsem pravilno ugotovil, da so tisti, ki so zaukazali uporabo plinov v 12. soški bitki, po vojni neradi pisali o tem. Avtorjevi izsledki so vsekakor novost v literaturi o 1. svetovni vojni pri nas.

Podrobno je avtor opisal tudi prodor napadalnih enot po Bovški kotlini, na njenih obrobjih, kot tudi v gorah okrog nje. Dolinski del so osvajale enote avstrijske 22. strelske divizije, v katere sestavi je bil tudi 26. strelski polk, imenovan Mariborski. Njegov prodor je bil med najpomembnejšimi v smeri proti Žagi.

Posebno poglavje je namenjeno prodoru enot 55. pehotne avstrijske divizije na območju Vršiča in Polovnika, avtor pa je posebej opisal drzno načrtovan in sijajno izveden prodor Koroškega polka iz globeli Slatenika proti Krasjemu vrhu in planini Jama.

Realno so opisane težave napadalcev na pobočju Rombona, saj so jih žilavi branilci tu v krvavih bojih zadrževali štiri dni, preden so se lahko prebili do prelaza Prevala.

Avstrijski položaji na južnih pobočjih Rombona (Vse tri fotografije so iz knjige Davorina Vuge »Soška fronta«, ki je pri mariborski založbi Obzorja izšla z letnico izda 1990; tako Klavorovo kot Vugovo knjigo naj bi v teh zimskih dneh prebral planinci, ki se bodo poleti odpravili v gore, v katerih so pred trideset stoletja divjali neusmiljeni boji.)

Knjigo je avtor zaključil z opisom avstrijske zasedbe Stola, to je z zmago v eni izmed bitk. To je bila Pirova zmaga, ki je pustila porušen Bovec, Plužno, Kal, Koritnico, Čezsočo, Gore-njo Žago, polja in hribe, prepletene z bodečo žico, številne smrtonosne ostanke, mrtve voja-ke, poginule živali, na katere so naleteli vrača-joči se posamezniki in begunci.

PRVA BLISKOVITA VOJNA

Knjiga ima 320 strani in je opremljena z zemlje-vidi, skicami in drugim dokumentarnim gradi-vom. Štirje večji zemljevidi na notranjih platni-cah ponazarjajo določene faze iz bojov na Bovškem. Skice nekaterih napadov, kot na primer nemškega plinskega napada na robu Bovškega polja in avstrijskega napada v smeri proti Vratnemu vrhu in Prevali, dajejo bralcu dodatne podatke.

V knjigi je ogromno dokumentarnih fotografij, ki jih je avtor zbral. Rečem lahko, da je malo

zgodovinskih knjig, ki so tako bogato slikovno opremljene, kot je ta. Poleg fotografij, posnetih v času 1. svetovne vojne, so v njej tudi posnetki današnjega stanja; mnogi med njimi imajo že dokumentarno vrednost, ker so na njih ohranje-ni objekti, ki niso mogli več kljubovati zobu časa. Zanimivi so tudi fotografski posnetki, na-stali danes, ki pa iščejo nekdanje zorne kote na objekte s starih fotografij.

S Klavorovo knjigo se slovensko zgodovinopisje oddoljuje velikemu dogodku pri Kobaridu. Av-torjeva odkritja in zapisi pričajo, da je bila avstrijska ofenziva načrtovana in izpeljana do konca, in celo več, morala je uspeti. Tu ni šlo le za kanček sreče, ni šlo ne za usodo ne za čudež. To je bil prvi Blitzkrieg.

Avtorju smo lahko hvaležni za delo, nastalo po znani literaturi, vendar obogateno z njegovimi lastnimi izkušnjami, razmišljanji in strokovnim znanjem ter globoko humanostjo in nepristran-skostjo. Nastalo je tako rekoč na terenu, ki ga je prehodil in preiskal.

Requiem za Tončka Pangerca, pokopanega v gori Paine

TINE DEBELJAK

*Requiem aeternam dona ei, Domine!
Daj Tončku Pangercu Mir v gori Paine!
Z očmi ubitimi iz ledov temè
zre v Tvoje Tajne.*

*V cvetju snegóv, v kristalnih bleskih kože
ljubimec netrohhljivi gore Paine
spi večno mlad: je pil Triglavске rože
leke bajne?*

*Z Bleda v Alpe... v Ande... s Katedrale
na Valentina... s Špika v goro Paine
kot orel je pripenjal gnezda v skale
nepristajne,*

*iskal v njih stenah slavo Domovini,
ime slovensko nesel v goro Paine,
z ljubeznijo gladeč v slednji pečini
sled rodne krájljine,*

*plezoč skoz špranje v stolpe ledovite,
čez prage in previse gore Paine
v metež snegov; da piše ime v granite
ji neomajne,*

*v deviški vrh! – O, vklesal si ga s plazom
gromov ledenih v srce gore Paine!
Ta hip špik CERRO TONČEK s Tvojim
obrazom v zvezde sijajne*

*se vzpel nad pad je Tvoje zadnje pleže:
triglavski orel – kondor v gori Paine –
s perutjo padlo Alpe z Andi zveže
ljubezni trajne...*

*Requiem aeternam dona ei, Domine!
Daj Tončku Pangercu Mir v gori Paine!
Naj v Tajne Tvoje z vrhov sončnih zre!*

Molimo za rajne!

Dne 17. januarja letos mineva 38 let od smrti argentin-skega Slovence **Tončka Pangerca**, ki se je rodil leta 1925 na Bledu, ob koncu II. svetovne vojne emigriral iz Slovenije, se leta 1948 naselil v Argentini in tam postal pobudnik zamisli o ustanovitvi Slovenskega planinskega društva v tej državi ter potem ustanovni član SPD v Bariločah in Buenos Airesu. Bil je med najbolj dejavnimi slovenskimi andinisti. Dne 17. januarja je ostal s svojim planinskim tovarišem, vodjem odprave na Paine **Hermannom Schmollom** pod lede-nim plazom v Patagonskih Kordiljerah. **Tine Debeljak** mu je napisal pesem, ki je bila takrat objavljena v emigrantskem tisku, zdaj pa je prvič tudi v matični domovini. (Op. ur.)

CHAMONIX-MONT BLANC-CHAMONIX: 5 UR IN 10 MINUT

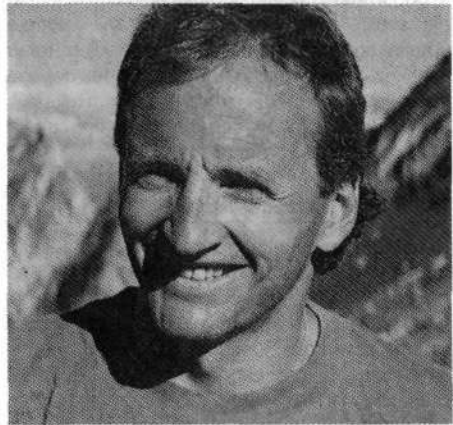
DOPOLDANSKI TEK NA VRH EVROPE

Chamonix, potek, 20. julija 1990 zgodaj zjutraj, na Cerkvemem trgu. Neki moški se pripravlja, da bo šel na Mont Blanc, okoli njega pa je nekaj njegovih prijateljev. Popolnoma sproščen je in širok nasmeje je neprestano na njegovem obrazu. Nič takega ni torej v ozračju, kar bi bilo treba posebej omenjati. Toda oprema tega »alpinista« je omejena na najnujnejše, na najmanjši minimum: na sebi ima ozke tesno se prilagajoče hlače in majico, na ramah nima nahrbtnika, namesto težkih gorskih čevljev ima na nogah lahke superge. **Pierre-Andre Gobet**, 35 let star, v Chamonixu ni zato, da bi od tod šel na najvišji vrh Alp v klasični maniri; na vrh hoče priti kolikor je le mogoče hitro in se karseda naglo spet vrniti na izhodišče v dolini, najraje pa bi celotno to pot opravil v manj kot petih urah.

Spomniti velja, da je bil start na nadmorski višini približno 1000 metrov, vrh je visok 4807 metrov, višinska razlika znaša torej nekako 3800 metrov, mož pa bi jo moral seveda premagati v obeh smereh. Kot vemo, potrebujejo gorniki, ki gredo na Mont Blanc v normalnem, gorniškem slogu, za turo najpogosteje dva dni, vzpon pa si običajno še skrajšajo z žičnico s Plan d'Aiguille ali z montblanško železnico.

DIRKA NA VRH IN NAZAJ

Pierre-Andre se je na pot odpravil s prvim jutranjim svitom, že začel pa je z dolgimi, enakomernimi mačjimi koraki. Spričo trdega in dolgega vzpona deluje mož zelo majhen. In njegov ritem? Za vsakogar, ki mu poskuša – pa čeprav zelo kratek čas – slediti, je peklenski. Pierre-Andre pozna svojo pot, kajti o njej se je poprej natančno pozanimal in si jo ogledal. Celo to ve, kam mora postavljati noge: v resnici

Tekec na gorske vrhove Pierre-Andre Gobet

je pot skrbno označena, kritični odseki, na primer območja z ledeniški razpokami, pa so opremljeni s fiksnimi vrvmi. Varnost je sama po sebi razumljiva zahteva. Spremljevalno moštvo, razmeroma skromno glede na dolgo progo, kakšnih dvajset sorodnikov in prijateljev, je razporejeno pod strokovnim vodstvom gorskega vodnika **Jeana Troilleta** vzdolž poti.

Ko je Gobet prisopihal na vrh, se ni niti malo zamujal s tem, da bi užival v razgledu, ampak se je takoj odpravil nazaj in stekel po velikanskih vesinah, kot da bi imel na nogah ogromne čudežne čevlje.

Po le nekaj več kot petih urah in desetih minutah je spet na izhodiščni točki v Chamonixu. Na njegovem obrazu je sicer sled napora, toda Pierre-Andre se še vedno smeje. Ni namreč obseden od strasti po zmagi, ampak od veselja do teka.

Že kot otrok je Pierre-Andre odkril, da mu je v veliko zadovoljstvo, če lahko razdaljo med hišo svojih staršev in šolo v La Tour-de-Trême premeri v hitrem teku. K temu se je primerilo še to, da so ga njegovi starši – enako kot njegovega brata in njegove štiri sestre – redno jemali s seboj na ture v gore. Pozneje, v mladostniški dobi, je Pierre-Andre pogosto nastopal v tekaških športih in na regionalnih tekmah ter enkrat celo postal prvak Romandije. Predvsem je ugotovil, da je njegova velika sposobnost vzdržljivost. Redno sicer ni nikoli treniral, ampak je – pač glede na razpoloženje – kar pogosto pretekel tistih 25 kilometrov med svojim stanovanjem in svojim delovnim mestom; zaposlen je bil namreč pri Cibi v Marlyju kot kemijski laborant; po končani službi pa je tekel še domov.

Pri 22 letih se je odločil, da se bo teka lotil

Prva svetovna prvaka

V zahodnonemškem Frankfurtu je bilo od 2. do 6. oktobra 1991 prvo uradno svetovno prvenstvo v športnem plezanju, na katerem je postala prva svetovna prvakinja Švicarka Susi Good. Že pred začetkom tekmovanja je bilo v strokovnih krogih slišati napovedi, da bodo odločilni boji med mlado Švicarko in Francozinja Isabelle Patissier, ki je v Frankfurt prišla trdno odločena, da zlato medaljo odnese domov. Zato so bila predtekmovanja v ženskem plezanju karseda živčna, vendar so se v zaključna tekmovanja uvrstile vse najboljše. V finalnih tekmah pa je Susi Good pokazala do tedaj svoje najboljše plezanje v svoji kratki in strmi karieri. Nastopila je kot predzadnja in se izkazala predvsem v zgornjem delu z izvrstnim plezanjem (težavnostna stopnja 9+), kjer je pokazala vse svoje sposobnosti.

Dan pred tem so se za prve najvišje naslove v tej športni vrsti potegovali moški. Prepričljivo je zmagal Francoz Francois Legrand, ki sicer že precej časa velja za enega od najboljših športnih plezalcev na svetu.

resneje. Začel je urejeno živeti in redno, predvsem pa vsak dan trenirati. Pri tem je izgubil nekaj odvečnih kilogramov, tekal je ne glede na vreme vsak dan v letu in vsak teden pretekel najmanj sto kilometrov. Tako je pridobil hitrost in odpornost in kmalu ugotovil bistveno izboljšanje svojih zmožnosti. Od tedaj živi življenje vrhunskega športnika, vendar je kljub temu vseskozi redno zaposlen. Že več let dosega visoka mesta na krosih in na drugačnih tekaških tekmovanjih, njegov čas na maratonu pa je nekako 2 uri in 21 minut.

ZAMAJANI TEMELJI PLANINSTVA?

Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let sta dve poškodbi kolen bistveno vplivali na njegove tekaške sposobnosti, vendar mu to ni vzelo volje do tekanja. Svoj trening je izpolnil z vzponi in se začel zanimati za teke po hribovitih svetovih. Napredek na tem področju je bil presenetljiv in tako se je začel temu vse bolj in bolj posvečati. Leta 1988 je zmagal na teku Siere-Zinal, ki velja za gorski tek evropskega ranga. Leta 1989 mu je uspelo z 2 urama 33 minutami in 15 sekundami potolči skoraj deset let star rekord proge.

Tisti čas je začel nekoliko pogledovati na Mont Blanc in na takratni rekord **Laurenta Smaggheja** iz Grenobla (5 ur 29 minut). Vendar je od vsega začetka vedel, da ta posebna oblika solo teka brez vsake infrastrukture ob progi zahteva dolgotrajne priprave in natančno organizacijo. Kljub temu si je vzel »Le Mont Blanc Express« kot glavni cilj za leto 1990. Januarja tistega leta so ga povabili na dirko na Mont Cameroun, kjer pelje pot do nadmorske višine 4095 metrov. To je bila zanj dobra priprava, na kateri je zmagal s časom 4 ure 44 minut in ta čas mu je bil tudi nekakšno merilo za montblanško pustolovščino.

Zavedati se je treba, da je na takšnem teku na tako dolgi progi in do takšne višine poraba energije tako velikanska, da si atlet ne opomore tedne ali celo mesece dolgo, preden je spet sposoben vrhunskih dosežkov.

Ko so tekača po vrnitvi z Mont Blanca vprašali, če se mu ne zdi, da je s tem svojim podvigom zamajal kakšnega od temeljev klasičnega alpinizma, je odgovoril: »Ne, kajti to niti ni bil moj cilj. Na vsak način je treba pomisliti na dve stvari. Najprej: koliko alpinistov ne gleda na uro, ko pride na določen cilj, v kočjo ali na vrh? Mislim, da skoraj vsakogar vsaj malo zanima razmerje med potjo in časom. Na tem področju je dovolj prostora za vsakogar, pač ustrezno njegovim sposobnostim in zadovoljstvu, ki ga išče v tej dejavnosti. Vedeti je treba, da je človeku prirojen smisel za hitrost. Če naj dam primerjavo s čistim alpinizmom, je nedavnega leta 1969 **Reinhold Messner** sam in v manj kot osmih urah preplezal severno steno Droitov

nad Chamonixom, za kar so njegovi predhodniki potrebovali dva ali tri dni; s tem je dobesedno zamajal alpinistični svet. Pozneje je **Patrick Berhault** izboljšal Messnerjev rekord, nato pa je bil **Christophe Proffit** še hitrejši. Zadnja leta nekateri alpinisti – najpogosteje solo – z veliko vneto poleti in tudi pozimi v enem zamahu nanizajo celo vrsto težavnih smeri v stenah. Jasno je torej, da je stremenje k temu, da bi bili ljudje vedno hitrejši, logična posledica razvoja, in sicer v alpinizmu enako kot na drugih področjih.«

PRIPRAVE NA NOVE REKORDE

Na vprašanje, ali bi bilo mogoče na Mont Blanc teči še hitreje, kot je tekel on, je odgovoril: »Zdi se mi popolnoma možno, da bi ob profesionalnem načrtovanju in pripravih na takšen tek sedanji čas še bistveno izboljšal, nemara za nekaj minut ali celo za nekaj deset minut. Toda ali je na koncu koncev to v resnici cilj?« Rekel je, da je tek na to goro mogoče načrtovati še natančneje, kot ga je načrtoval on sam in da bi bilo torej v še ugodnejših vremenskih pogojih mogoče priteči na vrh in nazaj v manj kot petih urah, kar pa bi uspelo le dobro vsestransko pripravljenu atletu, ki bi si izbral za ta podvig najprimernejši trenutek in se s tem izognil skorajda vsakršnemu tveganju.

Ali se je torej rodila nova zvrst športa – tek na najvišje gorske vrhove? In kako je mogoče, da se Pierre-Andre Gobet s tem vrhunskim športom ukvarja, ko je redno zaposlen, pri tem pa dosega vrhunske rezultate?

»Zaposlen sem s polnim delovnim časom,« je dejal Pierre-Andre, »kar mi omogoča, da z določenim mirom gledam v prihodnost, saj bi samo od svojega športa komajda lahko živel. Tek je, vsaj kar zadeva opremo, tak šport in takšno prostočasovno razvedrilo, ki stane malo denarja in si ga torej lahko privoščijo prav vsaki. Sam redno tečem med opoldanskim odmorom, v eni uri pa je mogoče preteči že kar lepo število kilometrov. Konec tedna imam za tekmovanja, za treniranje ali za počitek, kar je kdajpakdaj tudi potrebno.«

Ali ima naš sogovornik kakšno skrivnost, kako trenira, kakšno posebno metodo? Pravi, da je nima. Živi, kot pravi, redno življenje, brez posebne prehrane, pa tudi brez pretiravanj. Ko govori o svojih bližnjih načrtih, na prvem mestu omeni tek na Mont Blanc in nazaj v Chamonix, kar naj bi mu uspelo v manj kot petih urah. Nato bi želel na teku Siere-Zinal doseči čas, ki bi bil boljši od dveh ur, kar pa bo težko doseči, kot pravi. Za lastno zabavo drugačnega kova pa bi želel prečiti Mont Blanc, vendar ne v teku, ampak »normalno«. »Tako bi se lahko za dalj časa ustavil tam zgoraj, od koder je pokrajina videti tako neizmerno lepa.«

Jesensko vreme na Kredarici

Temperaturni povpreček lanske jeseni (1991) na Kredarici, ki je znašal $0,1^{\circ}$, je bil enak dolgoletnemu temperaturnemu povprečku obdobja 1956–1985. V padavinskem pogledu pa je bila lanska jesen prekomerno namočena, saj je padlo kar 112 % normalne, to je dolgoletne jesenske višine padavin. Podrobnosti po mesecih so naslednje:

Septembrski temperaturni povpreček, ki je znašal $5,3^{\circ}$, je bil občutno nad septembrsko normalno temperaturo, ki znaša $3,8^{\circ}$. Oktobrski temperaturni povpreček je bil z $-1,1^{\circ}$ občutno pod normalno vrednostjo, ki znaša $0,4^{\circ}$. Novembrski temperaturni povpreček $-3,9^{\circ}$ je bil skoraj enak normalni vrednosti, ki znaša $-4,0^{\circ}$.

Mesečni temperaturni ekstremi so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov Kredarice. Najvišje temperature posameznih mesecev so znašale $13,4^{\circ}$ dne 19. septembra, $9,5^{\circ}$ dne 5. oktobra in $6,6^{\circ}$ dne 2. novembra. Najnižje mesečne temperature so naslednje: $-3,1^{\circ}$ dne 8. septembra, $-12,4^{\circ}$ dne 21. oktobra in $-12,9^{\circ}$ dne 11. novembra.

Septembrski mesečni povpreček oblačnosti (5,6 desetini pokritosti neba) je bil enak dolgoletnemu povprečku (to je normalni vrednosti). Heliograf na Kredarici je v tem mesecu registriral 169 ur sončnega sija, kar je 44 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v septembru. Skupno je v tem mesecu padlo 197 mm padavin v 12 padavinskih dneh, kar je 104 % normalne septembrske višine padavin. Dvakrat je vmes tudi snežilo. Snežna odeja je ležala dva dni, njena največja debelina je merila 2 cm (dne 29. septembra).

Oktobrski povpreček oblačnosti, ki je znašal 4,7 desetini pokritosti neba, je bil pod dolgoletnim povprečkom (5,1). V tem mesecu je bilo na Kredarici registriranih 172 ur sončnega sija, kar je 50 % njegovega maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu. V 11 padavinskih dneh (osemkrat je vmes snežilo) je skupno padlo 286 mm padavin, kar je 150 % normalne oktobrske višine padavin. Snežna odeja je 17 dni prekrivala Kredarico, njena maksimalna debelina je merila 35 cm (dne 20. in 21. oktobra).

V oktobru je bil najhladnejši dan 21. dan v mesecu. Tega dne je znašala najvišja temperatura $-9,4^{\circ}$. Se pa maksimalna dnevna temperatura kar devet dni ni dvignila nad ledišče. Potemtakem so imeli na Kredarici v oktobru devet »ledenih dni«. Novembrski povpreček oblačnosti (6,3) je bil le malo nad dolgoletnim povprečkom (6,0). Sonce je samo 99 ur obsevalo Kredarico, kar je komaj 35 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v novembru. V skupno 15 dneh sneženja je padlo 262 mm padavin ali 132 % normalne višine padavin tega meseca. Snežna odeja je ves mesec

prekrivala Kredarico. Njena največja debelina je merila 180 cm (dne 25. in 26. novembra).

Novembra je bilo na Kredarici 18 ledenih in 30 mrzlih dni; ledeni dnevi so dnevi, ko se najvišja dnevna temperatura zraka ne dvigne nad ledišče, to je nad 0°C ; mrzli dnevi pa so dnevi, ko je najnižja dnevna temperatura pod lediščem.

V novembru, ko se je nabralo nekaj več snega, so se utrgali prvi snežni plazovi. Na splošno pa so bile jesenske višine snežne odeje zelo skromne.

France Bernot

odmevi

Goethe v Soški dolini

Svelizhani šo ty, kir nevidio, ino viner veruju (S. Joannesa Evangeli, Cap. 21)

Edo, Edo, ti imaš veliku škèry inu muje: Ampak enu je potrebu (S. Lukesha Evangeli, Cap. 10): de bi nam všim kuker en prijatel pusstil šposnati, is katerich bukev tiga Goetheta šj naidell, de je ta issti Goethe po Dolynu Sošhky spanziral, inu al je blu tu v'telessu ali sunej telessa, na semli ali v'unstranškim lebny, inu kaku je taissti Goethe tu tebi nasnaniti puštil.

Ne dai, de v'temy nesnanian chlaštamo kuker ena ryba na ssuchem.

Po tih edinosvelizhavnih evangeliov inu po luria Dalmatina bessedi (»TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Teštamenta«) sa Eda Kosoroga (PV 1991/XI/488) našhkribal neveren Tomašh

SStancko Clynnar

Zapostavljeni planinski velikani

Lanskega avgusta (1991) je Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport izdal »Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik II – Štajerska z obrobjem«. Pri listanju po tem Vodniku, ki nas popelje iz kraja v kraj in opozori med drugim na pisatelje, pesnike in drugačne literate, ki so živeli in delali v posameznih krajih, je po mojem mnenju zopet močno opazno, da je planinska literatura slabo prikazana in če ni beseda pregraba – zapostavljena.

Res je, da Vodnik kot tak ne more obširno opisovati dela posameznikov. Vendar se vprašam, ali ni premalo napisano o **bratih Tomiňšek**: »Odpravimo se ob Dreti navzdol po Zadrecki dolini. – Na Slatini med Gornjim Gradom in Bočno sta se rodila literarni zgodovinar, opisovalec domačega narečja **Josip Tomiňšek** (1872–1954) ter njegov brat, sicer pomemben planinec **Fran Tomiňšek**.«

Mogoče ne bo odveč, da v potrditev misli, da je informacija v Vodniku pomanjkljiva, prepisemo, kaj je o Josipu Tomiňšku napisal **Peter Weiss**, ko je v Savinjskih Novicah opisal »Zna-

menite Zgornjesavinjčane: »Josip Tominšek, rojen prav tako kot njegov brat Fran v Bočni, je bil šolnik, literarni zgodovinar, jezikoslovec in pedagoški ter planinski pisec. Bil je urednik Planinskega vestnika (1908–1941), v katerega je tudi pisal, sestavljal je učbenike in pisal literarnozgodovinske članke, urejal je zbornike in izbrana dela, od jezikoslovnih del pa je najpomembnejša razprava *Narečje v Bočni* in njega sklanjatev (1903). Bil je tudi tajnik odbora za nabiranje slovenskih ljudskih pesmi. Objavil je okoli 60 knjig in nad 875 krajših in daljših člankov, kar je ogromna in že kar težko presegljiva številka.«

ln **Fran Kocbek** – kaj najdemo o njem v Vodniku? Najbolje, da prepišemo: »...Šolo je dolgo vrsto let vodil Fran Kocbek, sloveč planinec, pisec knjige *Savinjske Alpe* (1926) in zbiralec ljudskih pripovedk...«

Toliko in nič več! Mislim, da si je Fran Kocbek, odločen narodni borec in začetnik slovenskega planinstva, zaslužil mnogo več. Mimogrede: v Enciklopediji Slovenije, V. knjiga, je lepo predstavljeno njegovo delo. Ob drugem delu je predstavljen njegovo delo botanika, pisal je tudi strokovne razprave, kar pa je pozabljeno. Vidimo, da je v Vodniku omenjeno zbiranje ljudskih pripovedk. Ni pa omenjena njegova knjižica »Pregovori, prilike in reki« iz leta 1887. To je prva zbirka slovenskih pregovorov, prilik in rekov. Fran Kocbek je s svojim zapisom rekov in pregovorov opravil veliko delo, zaoral je ledino ljudskega modrovanja in izročila.

Prav pa je seveda, da je omenjeno delo »Savinjske Alpe«, ki vsebuje ogromno gradiva in je temelj za proučevanje Zgornje Savinjske doline z zemljepisnega, turističnega, zgodovinskega, naravoslovnega, planinskega, etnološkega in še kakšnega vidika.

Vendar ni prav, da ni omenjeno njegovo delo za *Planinski vestnik*, v katerem je sodeloval od leta 1895, ko je izšla prva številka, ni prav, da ni omenjen *Planinski koledar* (od leta 1910 ga je izdajal 14 let), predvsem pa ni prav, da se ne omenja, da je že leta 1894 izdal skupaj z **Mihom Kosom** *Vodnik za Savinjske planine* in najbližjo okolico, da je leta 1903 izdal *Savinjske planine – vodnik po gorah in planinah* – in še in še bi lahko naštevali.

Leta 1993 bo 90 let, kar je izšlo prvo njegovo samostojno delo *Savinjske planine*... Bomo ob 90-letnici lahko izdali, ponatisnili kakšno njegovo delo?

Leta 1993 bo 100 let, kar je 28. 8. 1893 v Mozirju ustanovil Savinjsko podružnico Slovenskega planinskega društva. Se bomo spomnili s spomenikom v Logarski dolini **Kocbeka** in **Frischaufa**, kot je predlagal **Gradišnik** ob lanski otvoritvi obnovljene kočne na Okrešlju? Zakaj sta ta dva naša **Aljaža** in **Kugyja** še vedno brez primerne obeležja?

Bliža se stoletnica planinske organizacije, zato je prav, da se spomnimo mož, ki so orali ledino pred sto leti in se tudi prek planinske organizacije borili za slovenstvo. Zato mislim, da ni odveč to opozorilo, kako so v knjigi, ki je namenjena mladini, pozabljeni naši pisci in borci za slovenstvo.

Franc Ježovnik

Spoštovani funkcionarji PZS!

V 9. številki obvestil PZS ste povabili planinske delavce, naj damo pripombe, mnenja ali predloge za predvideno likovno spremembo našega planinskega znaka. Najprej bi rad povedal, da prijazno povabilo slovenskim planincem nima dovolj podatkov za uspešno sodelovanje pri oblikovanju tega našega znaka. Kajti kdor se želi ukvarjati s heraldiko, mora o njej toliko vedeti, da jo bo pravilno uporabljal in tako dobil zelene rezultate. To pa najbrž ni UO PZS, ampak bi se moral zateči po pomoč k imenovanju komisije, katere člani naj bi bili akademski izobraženci – strokovnjaki za oblikovanje znakov, heraldiko, umetnostno zgodovino in likovno kritiko. Zato nam UO PZS tudi ni mogel postreči

Predaljaževski žig Triglava?

Prijetno sem bil presenečen, ko sem v lanski številki 7–8 *Planinskega vestnika* prebral zanimiv prispevek o planinskih žigih z vrha Triglava. To me je seveda še posebej razveselilo zato, ker se tudi sam ukvarjam z zbiranjem starih planinskih razglednic in žigov, aktivno pa tudi spremljam dogajanja v alpinizmu in gorništvu nasplah ter tudi hodim po gorah, kadar mi le dovoljujejo razmere. Omenim naj le, da sem že daljnega leta 1957 prehodil Slovensko planinsko transverzalo in dobil s te poti značko z redno številko pod sto.

Pošiljam vam fotokopiji dveh starih planinskih

pomenijo našo najvišjo vrednoto: to je ustvarjanje več novic v zvezi z lovcom iz bronaste dobe, ki so ga našli na ledeniku Similaun na meji med Avstrijo in Italijo, o čemer je natančno poročal tudi Planinski vestnik. V eni od teh novic je bilo zapisano, da so v dveh laboratorijih, v Uppsali na Švedskem in v Parizu, ugotavljali natančnejšo starost tega človeka z gore, in sicer na podlagi sena, ki si ga je kot izolacijo pred mrazom natlačil za »nogavico« in so ga našli med njegovimi prsti. Starost sena (in s tem gorskega lovca ali nabiralca rude) so v obeh laboratorijih ugotavljali ločeno in neodvisno. Po prvem podatku je gorski človek živel pred 4616 leti, po drugem pa pred 4866 leti. Ni izključeno, da je bil praslavenec, kot pravi bralec Planinskega vestnika **Dušan Fatur**, ki nam je sporočil to novico, oziroma Venet.

Albin Vengust,
Ljubljana

Gorski človek iz ledenika

Na nemškem teletestu so pred dnevi objavili več novic v zvezi z lovcom iz bronaste dobe, ki so ga našli na ledeniku Similaun na meji med Avstrijo in Italijo, o čemer je natančno poročal tudi Planinski vestnik. V eni od teh novic je bilo zapisano, da so v dveh laboratorijih, v Uppsali na Švedskem in v Parizu, ugotavljali natančnejšo starost tega človeka z gore, in sicer na podlagi sena, ki si ga je kot izolacijo pred mrazom natlačil za »nogavico« in so ga našli med njegovimi prsti. Starost sena (in s tem gorskega lovca ali nabiralca rude) so v obeh laboratorijih ugotavljali ločeno in neodvisno. Po prvem podatku je gorski človek živel pred 4616 leti, po drugem pa pred 4866 leti. Ni izključeno, da je bil praslavenec, kot pravi bralec Planinskega vestnika **Dušan Fatur**, ki nam je sporočil to novico, oziroma Venet.

iz planinske literature

Šport, I. 39, št. 2–3/91

V reviji Šport je nekaj zanimivih zapisov za planince.

»Športni dan – planinska vsebina« izpod peresa **Ivana Marčiča** je napisan kot pomnik z nekaj primeri. Podani so predlogi izletov od prvega do osmega razreda: jeseni, pozimi in spomladi ter po interesih.

Drugi članek, *Vzgoja v planinski organizaciji*, je napisal **Tone Golnar**. Podaja kratek razvoj vzgojno-izobraževalne dejavnosti od leta 1872 do danes. Narisana je tudi shema vzgoje. Pred osnovno vzgojo – planinsko šolo sta le ciciban in mladi planinec, ki gresta lahko v PŠ; enako je za vse odrasle nakazana PŠ. Ti pa nimajo nobenih pogojev za vstop v AŠ. Nakazana je možnost PLV prek zimskega tečaja, da lahko pride do planinskega inštruktorja.

Za inštruktorje varstva narave so tečaji. Tako sta bila na Uskovnici (19. do 22. 7. 1974) in Boču (20. do 21. 7. 1975) z izpiti v Kamniški

Bistrici (20. do 21. 12. 1975, PV 1976/197). Bila sta poleg tega vsaj še dva, na Rašici (1980) in Reški planini (1981, načelnik **Nada Praprotnik**).

Med kritičnimi pripombami in predlogi je zapisano: V prihodnje bi bilo treba utrditi povezave med PZS in vzgojnimi ustanovami (npr. Fakulteto za šport). KVIZ je pred leti to poskusil na PA v Ljubljani (PV 1977/649).

V prihodnje je treba čim bolj spodbujati pisce planinske vzgojne literature, PZS pa mora napraviti seznam najnujnejših učbenikov in zagotoviti denar za natis in izdajo. O prvem teče beseda v KVIZ, o drugem pa v Založniškem odboru, kjer je to pripravil **Pavle Šegula**. Tudi inštruktorji se izpopolnjujejo, kar velja vsaj za PLV, ki vsako leto pred zborom obvezno uskladijo novosti. Res pa je, da bi morali uvesti licence za inštruktorje (Komisija za VN in GS je tako licenco izdala) in razvid udeležbe na obnovitvenih tečajih ali vsakoletnih srečanjih inštruktorjev.

Med sklepi je zapisano, da je planinska vzgoja pri nas načrtna in dobro organizirana. Res pa je, da bo potrebno določene vrzeli zapolniti. To težko in odgovorno nalogo ima KVIZ. Trenutno dela pri usklajevanju vseh vodnikov v PZS, pričela pa bo tudi programe za vzgojo vseh kadrov v PZS ob sodelovanju komisij.

B. J.

Šolski šport 1/91

V reviji Šolski šport sta zapisana dva članka o planinski vzgoji: Bavšica za mentorje in **F. Krpač**: Varnost na šolskih izletih. Oba sta primerna za razmišljanje o vzgoji tudi v PZS.

Iz prvega bi povzel, da je res potrebno razmišljati o bolj kulturnem pristopu ne samo do mladih, ampak do vseh, ki jih vzgajamo. Bržda pomembnejša prvina usmerjanja je doživljanje gorā kot pa golo obvladovanje tehnike, pravi Franjo Krpač. To bi potrdil tudi iz svojih nekaj izkušenj pri vzgoji PLV.

Drugi članek piše o varnosti na šolskih izletih, ki velja prav tako za druge planinske izlete. Pri vzgoji za varnost v osnovni in srednji šoli ali v PŠ gre za pridobivanje znanj in navad in za razvijanje sposobnosti za varno planinarjenje. Prav zato bi morali PŠ in vse druge vzgojne akcije izpeljati po vseh načelih vzgojnih ciljev (smotrov) dosledno. Inštruktor planinske vzgoje ima veliko odgovornost. Kaže jo z lastnim zgledom, ki naj ga osvoji udeleženec in pozneje brez nadzora tudi sam izvaja. Če bo v OŠ in SŠ dan primeren delež planinski vzgoji pri športni vzgoji, bo tudi varnost posameznika večja. Upam, da bodo izbirne dejavnosti v novih srednješolskih programih dale tudi zainteresiranim za to večje znanje o planinarjenju.

B. J.

Naše jame, 33, 1991

Zadnji, nekoliko debelejši zvezek slovenske jamarske revije »Naše jame« prinaša gradivo s 16. zborovanja slovenskih jamarjev, ki ga je junija 1990 organiziral jamarski klub Črni galeb v Preboldu. To zborovanje je bilo obogateno še s posvetovanjem o jamarskem in kraškem turizmu, saj imamo v Sloveniji sedaj že vrsto za turistični obisk urejenih jam (poleg znanih Postojnske, Škocjanskih, Taborske, Pekla in Vilenice). Jamski turizem pa postavlja pred nas še svoje specifične zahteve, ki so jih nekateri prispevki posebej osvetlili.

Prispevki na zborovanju so prikazali tudi (dotedanje) stanje jamarskega katastra, ki je zaživel v zaklonišču na Zeleni poti v Ljubljani (in je njegovo delovanje zopet prekinila kratka vojna za Slovenijo), **F. Šušteršič** pa razmišlja o tem, s čim naj se speleologija sploh ukvarja.

Med manjšimi prispevki so tudi poročila o raziskovanjih na Veliki planini in na Dleskovski planoti v Kamniških Alpah ter o potapljanjih v bohinjskih izviroh. Pa seveda o vrsti drugih raziskav.

V oddelku s poročili naj omenimo poročila o udeležbah na krasoslovnih sestankih v Jajcu in na Češkem ter o odpravah v Ukrajino in v Tennengebirge.

Slede podrobnosti o odlikovanjih jamarjev ob 100-letnici organiziranega slovenskega jamarstva, odmevi in knjižna poročila. Revija bi lahko zanimala tudi bralce Planinskega vestnika, saj je v njej nekaj planinsko-jamarskih prispevkov. Naročiti jo je mogoče na naslovu Jamarske zveze Slovenije, 61109 Ljubljana, pp. 44.

D. Novak

Julijske Alpe

V založbi Bruckmann je izšla 160 strani debela knjiga »Planinske in zavarovane poti v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniških Alpah,« v kateri so s 55 barvnimi in 53 črno-belimi fotografijami, 31 zemljevidnimi skicami, 10 skicami vzponov, 36 višinskimi profili in pregledno karto predstavljene najlepše in najzanimivejše planinske poti po gorah, ki jih obljublja naslov knjige. »Že marsikatero od teh gorá ste videli na poti proti Jadrano, njih visoke grebene in slemená, markantne vrhove in prepadne stene. Za tiste, ki dobro poznajo Centralne Alpe, so te gore nekako na obrobju gorniške ponudbe Evrope, vendar po lepoti ne zaostajajo za bolj znanimi vrhovi okoli znamenitih gorskih krajev,« je napisano v reviji Avstrijske planinske zveze. »Toda čeprav so na robu, niso iz Münchna nič dlje kot Engadin, njihovi vrhovi pa so višji od Karwendla, te gore so obsežnejše od Allgáuskih in Lechtalskih Alp skupaj, njihove stene in zgradba (posebno Severna stena Triglava) pa so izjemno markantne. Tri gorske skupine v trikotniku

med Italijo, Avstrijo in Slovenijo so zdaj politično sicer še razdeljene, vendar imajo skupno zgodovino in upati je mogoče, da bodo nekoč imele skupno prihodnost v Evropi.«

Ta knjiga predstavlja v besedi in sliki več kot 30 najlepših tur v omenjenih treh pogorjih. Knjigo sta napisala in prispevala fotografije **Eugen E. Hüsler** in **Franz Hofstätter**, stane pa 452,40 avstrijskega šilinga.

Najvišje afriške gore

Opisi in gorniške ture, kot tura Lower in Upper (normalni smeri) ter Mwaka, Umbwe, Circuit Route in krater Reusch, skupina Shira, Uhuru Peak (5895 m) na Kilimandžaru, Mawenzi (5148 m), Mount Meru (4566 m). Predlogi in možnosti za planinske ture ter najpomembnejše informacije za letalce z zmaji in jadralnimi padali. Krožni ogledi (safariji) v najpomembnejših narodnih parkih, kot so Arusha, Gome Stream, Lake Manyara, krater Ngorogoro, Serengeti, opisi otoka Mafia in Zanzibarja ter kaznjeniškega otoka Changuu. Vodnik po glavnem mestu Dar es Salamu in Arushi. Napotki za pripravo potovanja v te predele: naslovi, oprema, rezervacije, podnebje, hotelska ponudba, cepljenja, popotna nujno potrebna lekarna, vize in podobno.

Vse to je na 216 straneh opisano v vodniku **Petra Rotterja** »Tanzania – Kilimanjaro Safari und Zansibar« ter ilustrirano z 8 barvnimi in 100 črno-belimi fotografijami in 15 skicami. V tem vodniku je široka paleta vsakršnih možnosti v teh predelih Afrike: tako za gornike kot za kopalce, ljubitelje safarija ali pustolovščin. Knjigo je mogoče dobiti po poprejšnjem plačilu na poštni žiro račun 563–801 München, BLZ 700 100 80, Brigitte Rotter, Eigenverlag, Weissenhausstrasse 2, 8000 München 19. Knjiga stane 39 mark.

Miti in kult v Alpah

V Rosenheimski založniški hiši v Rosenheimu je s predlansko letnico izida sredi lanskega leta izšla knjiga **Hansa Haida** »Miti in kult v Alpah«, v kateri so opisani številni najstarejši, stari in novejši kulturni spomeniki, znamenja in svetinje v alpskem prostoru. Knjigo, ki stane 94.10 švicarskega franka, je napisal avstrijski ljudski umetnik Hans Haid in v njej popisal skrivnostni svet stenskih slikarjev, božjih poti in Marijinih znamenj. Doslej so bili opisi in omembe teh prastarih in deloma do današnjih dni živih kultov predvsem v strokovnih knjigah in posamičnih študijah, Haid pa je zdaj poskušal sveta mesta in mite celotnega alpskega prostora, od stenskih slikarjev v Val Camonica prek retoromanske Pesmi o sveti Margareti in križev na gorskih vrhovih do modernih snežnih kultov predstaviti

in razvozlati. Pogosto je prišel do presenetljivih izsledkov in pogledov, toda še pogosteje ga je, kot se zdi, zanesla pesniška žilica. A če se bralec že izgubi v besedah, se spet reši v številnih slikah, ob katerih se človeku zdi, kot da bi na novo odkrival te stare in malone vsakomur znane korenine alpske kulture.

Najvišje gore sveta

V zbirki »Čar gorá« je izšla knjiga **Luisa Trenkerja** in **Helmuta Dumlerja** »Najvišje gore sveta« s podnaslovom »Doživetja in prvopristopniki«. To je že tretja izdaja te knjige, ki ima 200 strani in stane 195 šilingov.

Prvi človek na vrhu več kot 7000 metrov visoke gore je bil **Tom Longstaff**, ko je leta 1907 priplezal na Trisul. Mnogo pozneje, leta 1950, je »padel« prvi osemtisočak, Anapurna. Tri leta pozneje sta **Edmund P. Hillary** in **Šerpa Tenzing Norkay** stala na Mount Everestu, najvišji gori sveta. Potem se je vse skupaj začelo odvijati mnogo hitreje, kajti vsako leto so ljudje kot prvi prišli na enega ali dva osemtisočaka, dokler leta 1964 sveta ni obkrožila novica o prvem vzponu na zadnjega od 14 osemtisočakov, na mogočno Šišo Pangmo. Poglavlje o prvopristopnikih je bilo končano, ta knjiga pa zanimivo spominja na pogumne plezalce, ki so si kot prvi drznili splezati na najvišje gore sveta.

društvene novice

Sestanek GRS Alpe-Jadran

V Arnoldsteinu – Podkloštru na tromeji med Avstrijo, Italijo in Slovenijo so se 30. novembra lani sestali predstavniki GRS Alpe-Jadran. Kot gostje so sestanku prisostvovali tudi predstavniki ÖBRD avstrijske Štajerske. Slovenske predstavnike na sestanku je vodil načelnik Komisije za GRS **Danilo Škerbinek**.

Sodelovanje GRS sosednjih držav je bilo lani uspešno. Zbrali in izmenjali so alarmne liste postaj GRS v obmejnem pasu in podatke posredovali vsem obmejnim policijskim organom. Prav tako so izmenjali in ažurirali podatke o radijskih zvezah GRS. Koroška in slovenska GRS sta uvedli redno strokovno koordinacijo na področju radijskih zvez. Na italijanski strani Kanina so furlanski gorski reševalci marca pripravili tekmovanje v triatlonu, ki je bolj kot tekmovalni pomen imelo značaj prijateljskega srečanja.

Dogovorili so se o skupnih akcijah in sodelovanju v letu 1992. Konec februarja bodo koroški reševalci organizirali triatlon v okolici Kötchach-Mautherna. Konec junija bo na območju tromeje poskusna iskalna akcija avstrijske GRS, v katero bodo vključili tudi italijanske in

slovenske reševalce. Z akcijo želijo preizkusiti medsebojno sodelovanje v primeru resnične reševalne akcije večjega obsega. Dogovorili so se tudi za sodelovanje pri skupnem razvoju projekta IKAR, za postavitve »planinskega radijskega omrežja za klic v sili«, ki je pri nas znano kot PROKS.

Načelnik slovenske GRS je prisotne seznanil s proslavo 80-letnice Gorske reševalne službe v letu 1992. Obenem je vse prisotne povabil na prihodnji sestanek GRS Alpe-Jadran, ki bo v Sloveniji.

Ob koncu sestanka so se avstrijski in italijanski gorski reševalci živo zanimali za dogajanja pri nas med vojno v Sloveniji in za delo reševalcev v vrstah slovenske TO. Gorski reševalci avstrijske Štajerske so povedali, da so organizatorji pomoči štajerskega Rdečega križa za Hrvaško. Slovenski reševalci so še dolgo po sestanku odgovarjali na številna vprašanja o vojni pri nas in na Hrvaškem.

jk

60 let GRS v Celju

22. novembra lani so celjski gorski reševalci praznovali lep jubilej – šestdeset let delovanja. Bil sem na tej proslavi; čeprav nisem nikogar (ali skoraj nikogar) poznal, so vsi delovali tako domače in prijateljsko, kot da smo od nekdaj znanci. Ko gledam te ljudi pred sabo, si skorajda ne morem misliti, da isti ljudje rešujejo življenja v gorah ob vsakem vremenu, pozimi, poleti; njihova sezona je celo leto.

Praznovanja se je udeležilo približno sto ljudi; bilo bi jih še več, pa je bil na isti dan »Bloudkov večer« na Dobrni. Vabljeni so bili »dotacijski botri« in predstavniki GRS iz drugih regij, skratka – pisana paleta hrabrih. Ob poslušanju moškega pevskega zbora in recitatorja, ob podeljevanju priznanj, plaket in značk je čas prijetno potekal. Sledila je skromna zakuska in prijetno kramljanje do večernih ur. Mednje sem prišel kot neznanec, odšel pa v spoznanju, da so prijatelji povsod.

Stanč

Josip Sakoman – neutrudni planinec v Istri

V Planinskem vestniku skoraj v vsaki številki najdemo notico ali vest o planinski dejavnosti v Istri, kar objavlja **g. Josip Sakoman** iz Zagreba. Njegova poročila so kratka, pristna, doživeta in vedno kažejo na neko opravljeno delo v korist planinstva v Istri ali obče. Ob tem prebiranju PV se mi je utrnila misel, da se s posredovanjem PV javno zahvalim temu prizadevnemu planincu in človekoljubi in da izkažemo vsaj trohico pozornosti njemu in njegovemu narodu ob hudi preizkušnji, ki jo doživlja Hrvaška.

Josipa Sakomana pozna planinska srenja v slovenski in hrvaški Istri. Njegov prispevek za

razvoj planinstva in seveda opravljeno delo pri trasiranju in markiranju planinske poti od Slavnika do Učke (IPP) je nesporno enkrateno.

Našemu Josipu naj velja splošna zahvala vseh planincev z željo, da bi bil še dolgo med nami, čil in korajzen, in naj še dolgo poroča v PV o opravljenem delu v naši Istri; naj bodo novice vedno tako iskrive in spodbudne. Vse to mu kličemo planinci iz celotne Istre!

Karlo Kocjančič,
OPD Koper

Bernina (4050 m) – najvzhodnejši štiritisočak

Dolina Valmalenco je znana po tem, da je bila pred leti poplavljen zaradi pljuska vode čez jez v višje ležeči dolini Campo Moro. Privabila nas je, ker je v njenem območju najvzhodnejši štiritisočak Pizzo Bernina.

Iz mesta Sondria smo krenili proti severu po vzpenjačji se cesti mimo značilnih italijanskih gorskih hiš v mestih Spriana in Santa Maria do Chiesa, kjer smo zavili desno proti mestecu Lanzadi. Tukaj smo v prijazni trgovini s športno opremo kupili karti območja Bernina – Sondrio (okoli 10000 Lit obe) in se po serpentinasti cesti povzpeli do vasi Francisa (1648 m). Pot nas je vodila še štiristo višinskih metrov višje do akumulacijskega jezera Campomoro. Tukaj smo se utaborili. Višje leži še akumulacijsko jezero Alpe Gera, kjer pridobivajo velike količine elektrike.

Drugi dan smo krenili proti cilju – vrhu Bernine. Pot se začne na višini približno 2000 metrov. Najprej smo prečkali jez in nato krenili levo po pobočju navzgor. Spremljale so nas temne, ponekod že čisto črne granitne kamnine. Sledil je položnejši svet, ki je šele malo pod kočo Carate Brianza (2636 m) zopet postal strm. Do tu smo hodili dve uri in pol. Naprej nas je pot vodila na sedlo Forbici, kjer smo prvič zagledali ledenike. Pot se tukaj spusti približno sto višinskih metrov do ledeniškega jezercica. Do kočice Marinelli Bombardieri (2813 m) je le še kratak vzpon. Za pot od kočice Carate do kočice Marinelli smo potrebovali dobro uro.

Za marsikoga je kočica Marinelli končni cilj, saj se pol ure hoda višje začne ledenik Scerscen. Nam pa se je mudilo naprej mimo zelenih potokov talečega se ledenika. Na začetku lede-

nika (3050 m) smo si pridrili dereze, zgrabili cepine in se navezali. Prvi koraki po ledeniku so bili še negotovi, nato pa nas je slabo vreme prisililo k ostrejšemu tempu. Ledeniškim razpokam smo se ognili ali pa jih preskočili.

Po dobrih dveh urah smo prišli do vznožja stene. Jeklena pletenica nam je kvečjemu označevala smer, ni pa namenjena varovanju. Po uri hoje po krušljivi poti smo zagledali naše prenočišče, bivak Marco Rosa (3600 m). Za prenočišče smo plačali 11 000 Lit.

Naslednji dan smo se zopet navezali in krenili po ledeniku Morteratsch navzgor. Nekaj skalnih stopenj smo brez težav premagali. Najtežje mesto pa je gotovo zelo izpostavljen zasnežen greben, ki je širok za stopalo noge. Od tu smo tudi zagledali vrh Bernine, ki je na švicarski strani. Zadnji del poti se je vil po kopnih skalah. Po dveh urah hoda od bivaka Marco Rosa smo osvojili najvzhodnejši štiritisočak Bernina (4050 m). Vreme je bilo prečudovito, sončno, toda dokaj hladno. Prevela nas je občutek navdušenja, čeprav smo vedeli, da je pot v dolino še dolga in naporna.

Peter Fajfar

Seminar kadrov v Tamarju

V Tamarju je bil od 15. do 17. novembra lani seminar planinskih kadrov, ki ga je pripravila Mladinska komisija pri Planinski zvezi Slovenije. Ob tej priložnosti je izšla 45 strani debela brošurica, v kateri so strnjene teme s tega seminarja. Kot je mogoče prebrati v brošuri, so se na seminarju lotili tako čisto teoretičnih kot karseda praktičnih tem, tako organizacijskih kot pragmatičnih. **Irena Ahačič** je, na primer, govorila o teoretičnih izhodiščih eko-padagogike, **Bojan Pollak** o čisto praktični izdelavi vrne ograje za varen prehod večje skupine planincev prek težavnega mesta v gorah, **Zora Burnik** je pripovedovala o vodenju skupine na izletu in urejanju morebitnih konfliktov, **Marijan Leban** o orientaciji v naravi, **Vilma Purkart** je analizirala delo nekaterih mladinskih odsekov v slovenskih planinskih društvih v letu 1990, **Borut Peršolja** je govoril o planinstvu v osnovni šoli, **Darko Košič** se je spomnil 35-letnega dela Mladinske komisije pri PZS, **Ivan Maričič** je nanizal vrsto možnosti za pripravo športnega dne s planinsko vsebino v šoli. Seveda na seminarju v Tamarju niso pozabili govoriti o ekologiji v gorah, za kar sta bila mederatorja dveh pogovorov **Janez Bizjak** in **Mateja Poljanšek**. Tistim, ki so bili na seminarju, brošura osveži spomin na lanski novembrski Tamar, tistim, ki na seminar niso mogli priti (menda je bilo več prijavljenih, kot jih lahko prenočuje v Tamarju), pa pripoveduje, o čem so tam razpravljali. Gre pa izključno za seminarski priložnik.

Protesti PD

Planinsko društvo Celje je pri občinski skupščini Celje ostro protestiralo proti pobiranju vstopnine v Logarsko dolino. Prav tako je proti pobiranju vstopnine protestiralo Planinsko društvo Velenje in pisni protest poslalo izvršnemu svetu občine Mozirje.

Hom – privlačen hribček nad Savinjsko dolino

Spodnja Savinjska dolina je res bogata z različnimi zanimivostmi: rimsko nekropolo obiskujejo mnogi turisti Evrope, Pekel je ena od najlepših in največjih kraških jam na Štajerskem. Oboje ima na skrbi Turistično društvo Šempeter v Savinjski dolini. Na tisoče prostovoljnih ur je bilo opravljenih na obeh objektih in seveda tudi v okolju.

Na obeh obrobjih, južnem in severnem, je mnogo gričev in hribov, od koder so prekrasni razgledi, dostopi skrbno urejeni in markirani. Tu je Gora Oljka in v cerkvi znamenita Zadnja večerja. Na katerokoli stran obrneš oči, povsod so čudoviti razgledi. In Dobrovlje, Čreta! Nekdaj so bili dohodi steze in razorani kolovozi, danes z avtobusom prideš na vrh. Čreta je iz zadnje vojne zgodovinsko znana in tudi dom je dobro oskrbljen, posebno lovski.

Spustiš se lahko dol čez glavno cesto in se povzpneš na griček k zgodovinski Šmiglovi zidanci. Potem je tu Goljava, k dobro oskrbovani koči pa je dostop tudi z osebnimi avtomobili.

Ustavimo se torej na vrhu 608 metrov visokega Homa, najbolj priljubljene planinske postojanke tod okrog! Dragov dom je bil zgrajen tako rekoč s prostovoljnim delom. Tja je zares enkratni nedeljski sprehod. Ne samo, da je od tod čudovit razgled na vse strani; v domu tudi dobiš tako rekoč vse, odprt pa je vsak dan v tednu.

Ogledati si je mogoče lepo romantično cerkvico. Tudi dobre volje ne manjka v koči, saj je gospodar poklicni muzikant, kakor je njegova žena izvrstna kuharica. Tudi prenočiti je mogo-

če tam. Po želji gostov je dom odprt tudi v noč. Vsakdo, kdor je bil enkrat tam gori, bo prišel še večkrat, mnogi pa so stalni sobotni in nedeljski gostje. Ne morda, Hom je kar zanesljivo najprivlačnejša planinska točka Spodnje Savinjske doline. Kdor se bo hotel o tem prepričati, bo poleg vsega prejel še takole razglednico, kot je tale.

Drago Kumer

Na Porezen

Sobota. Vremenska napoved je bila ugodna, le nizka oblačnost je bila napovedana. Kam iz te sivine? Na Porezen! Morda bo vsaj tu kaj sonca. Ljubljansko zgodnje jutro ni bilo spodbudno; megla, vlaga, na postaji pa skoraj nikogar.

Vožnja do Škofje Loke in prek sedla Kladije v Cerčno je minila v dremavici. Tudi Cerčno je še dremalo, ko sva začela hoditi v hrib. Bila sva sama. Le koliko snega bo na vrhu? Bo pot shojena ali bova morala hoditi po celem snegu?

Dalj ko sva bila od mesta, bolj temačno in mrzlo je postajalo. Začel je pihati veter in megla se je spustila skoraj do tal. Ko sva zapustila domačijo, kjer ob zimskem pohodu postrežejo s čajem, ter krenila strmo v gozd, je bila megla že tako gosta, da je bilo videti ivje na drevju le nekaj metrov naokoli. Brrr, brrr! Če bo do vrha takole, pa je bolje, da se vrneva. – Ampak planinska trma zmaga.

Od nekod zaslišiva glas divje živali. Sopiha po strmi stezi navzgor in iz gozda prispeva na plano. Travnik s podrtima stajama; ob lepem vremenu je tu prijetno malo posedeti. S travnika zavijeva na levo po stezi, po kateri je ob zimskem pohodu potrebno hoditi previdno. Tudi sedaj ni nič drugače, saj je mokro in drsno. Ob

zemeljskem udoru so cerkniški planinci postavili leseno ograjo.

In glej: ko sva zavila po stezi na desno, ni bilo megle nikjer več, veter je ponehal, nebo nad nama je bilo čisto modro, sonce pa prijetno toplo. Tudi najino počutje se je spremenilo. Bodi previdna, mi pravi Peter pred menoj, pod listjem je sneg in blato. Saj, nič prijetno ne bi bilo drseti navzdol. Še nekaj previdnih korakov, pa sva na planem. Pred seboj zagledava vrh, na levi je lovski dom, pred nama pa sneg. Ne dela nama težav, ker ga ni toliko, da bi oviral pri hoji. Gore naokoli so zasnežene, nekatere bolj, nekatere manj. Zdijo se kot posute s sladkorjem, ko so obisjane s soncem. Vidiva tja do vrhov pri sosedih.

Malo pod Poreznom sva se spustila po stezi navzdol v dolino. Dva, trije plazovi, steza je široka, nekaj potočkov, tam na levi radovedna srna – in že sva v vasi Poče. Tudi polurna hoja po asfaltu nama ni vzela dobrega počutja, ko sva zgodaj popoldne prispela v Cerknjo. Še kavica v bližnjem bifeju, potem pa na avtobus in skozi Idrjvo v Ljubljano.

No, lep krog sva napravila ta dan.

Marinka Petančič Jecelj

28 značk transverzale kurirjev in vezistov

Že od leta 1969, ko je bila ustanovljena Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije, povabi odbor za transverzalo pohodnike na svečano podelitev značk za prehojeno pot. Tudi lanskega 21. novembra je bila v Sestavljenem PTT podjetju Slovenije prisrčna slovesnost, na kateri je predsednik odbora **Martin Prevorčnik** podelil značke 28 pohodnikom, ki so transverzalo pot dokončali v lanskem letu. Število podeljenih značk je enako predlanskemu, čeprav je poleti kazalo, da bo vojna vplivala na obisk gorā in tudi na hojo po raznih transverzalnih poteh. Že avgusta 1991. leta pa so ljudje začeli v velikem številu hoditi v gore in tudi po transverzalnih poteh.

Martin Prevorčnik je v svojem nagovoru povedal, da je več kot 1000 kilometrov dolgo pot od Prekmurja do Slovenske Istre doslej prehodilo 593 pohodnikov. Poudaril je, da je transverzala vsakomur na široko odprta, ni ideološko usmerjena, pa tudi pluralističnih načel ne moti. Po njej hodijo različno misleči ljudje. Je primerna rekreacijska pot, na kateri si popotniki krepijo duha in telo, hkrati pa spoznavajo Slovenijo, njeno zgodovino, kulturo in lepote. Transverzala je tudi spomin na kurirje in veziste narodno-osvobodilnega boja. Spomnil se je tudi jubileja radijske postaje Osvobodilne fronte »Kričač«, ki je bila pred petdesetimi leti v tehničnem pogledu pomemben dosežek na področju zvez. Predsednik Prevorčnik se je tudi zahvalil Se-

stavljenemu PTT podjetju in vsem devetim PTT podjetjem v Sloveniji za patronat nad transverzalo in za redno vzdrževanje celotne poti, ker s tem zagotavljajo pohodnikom brezskrbnejšo hojo in lepša doživetja ob poti.

Razveseljiv je bil nagovor namestnice glavnega direktorja Sestavljenega PTT podjetja Slovenije **Julke Žibertove**; hkrati s čestitkami vsem, ki so pot prehodili, je poudarila, da bodo slovenska PTT podjetja še naprej skrbela za transverzalo kurirjev in vezistov, s katero so PTT delavci zgodovinsko povezani.

Med lanskimi prejemniki značk jih je kar sedem, ki so to pot večkrat prehodili. Največkrat, kar 16-krat, jo je prehodil **Slavko Krušnik** iz Ljubljane; sledita mu **Vida Pliberšek** iz Ljubljane, ki jo je prehodila devetkrat, in **Gojko Bjelaković** iz Ljubljane, ki je že petkrat prejel značko za prehojeno pot. Vsi, ki so lani prejeli značke, so povedali, da bodo po tej transverzalni poti še šli, ker je lepa, ni pretežka in ker daje popotniku veliko zanimivega; vprašanje pa je, če bodo zmogli stroške, ki nastajajo ob hoji. – Lani sta pot prehodila tudi dva zagrebška planinca, **Božidar Fürst** že celo tretjič.

Predsednik transverzalnega odbora je na slovesnosti podelil **Štefaniji Žagmeister**, direktorici PTT podjetja Ljubljana, častno značko transverzale v zahvalo za njeno razumevanje in pomoč, ki jo že dolgo vrsto let daje transverzali. »Častna značka mi bo predvsem izziv, da bom začela hoditi po transverzali«, je med drugim dejala direktorica Žagmeisterova.

Prejemniki značk so se po slovesnosti zadržali v družbi transverzalnega odbora in s predstavniki PTT podjetij; predlagali so marsikaj koristnega za izboljšanje transverzalne poti, spomnili pa so se tudi zanimivih dogodkov z dolge poti.

Jože Dobnik

11. pohod na Tisje

Planinsko društvo Litija je poslalo Hrvaškemu planinskemu društvu Željezničar iz Zagreba vabilo, ki ga je hrvaško društvo sprejelo, se povežalo še s HPD Japetič iz Samobora in Matica iz Zagreba – in tako je lanskega 8. decembra 53 hrvaških planincev prišlo na 11. pohod na Tisje od Litije skozi Tisje do Velike Kostrevnice pod Bogenšperkom. Hrvaški planinci so se ta dan odpravili iz Zagreba s posebnim avtobusom prek mejnega prehoda Bregana, kjer so bili na obeh straneh tako cariniki kot policaji korektni. V Litijo so prišli pred 9. uro in od tod z veliko skupino slovenskih planincev šli na Tisje, kjer je bila kontrolna točka, na kateri so organizatorji pripravili za udeležence pohoda tople pijače, pečen kostanj, domače klobase, kruh, spominke, značke, razglednice in podobno. Med potjo je pomalem prepreženo snežilo, tako da so pohodniki hodili po pokrajini iz lepe zimske pravljice. Med hrva-

škimi planinci je bilo tudi nekaj starejših, tudi prek 80 let starih, ki so si še s posebnim zanimanjem ogledali Valvasorjev grad Bogenšperk. Na Tisju, kjer stoji spomenik, postavljen v spomin na 24. december 1941 in na partizanski boj, je nekdaj rdeča zvezda prebarvana z rumeno, ob spomeniku pa je bila kajpada tudi slovenska zastava.

Gostitelji so bili veseli sodelovanja hrvaških planincev, posebno še, ker so se odzvali v tako velikem številu. Organizacija pohoda je bila zgledna, nekateri udeleženci, ki so pogosteje sodelovali na teh vsakoletnih pohodih, pa so dobili bronaste, srebrne in zlate značke in za deseto sodelovanje na pohodu posebno plaketo.

Josip Sakoman

Planinske akcije, planinske koč

Planinska zveza Slovenije je že v začetku lanskega decembra, kar je izjemen rekord, izdala knjižico »Planinske akcije – planinske postojanke 1992«, brošuro v 2500 izvodih, v kateri je poleg koledarskega dela in taksativno naštetih planinskih akcij, ki so jih planinska društva prijavila Planinski zvezi Slovenije do določenega roka, natisnjen tudi koledar vzgojno-izobraževalnih akcij PZS v letošnjem letu, seznam vseh slovenskih planinskih koč, navodila za akcijo Mladinske komisije PZS »Družinska potepanja«, seznam slovenskih planinskih transverzal in planinske publicistike, ki je na voljo pri Planinski založbi Slovenije.

Ob teh nadvse koristnih podatkih, ki bi jih potreboval vsaj enkrat na leto vsak aktivni planinec, je v brošurici natisnjen tudi prispevek »Gibanje ob državni meji Republike Slovenije«, ki se ga bodo (najverjetneje v praksi šele pozno pomladi in poleti) razveselili številni planinci. V njem je zapisano:

»Skupščina Republike Slovenije je 25. junija 1991 sprejela Zakon o nadzoru državne meje. Glavne značilnosti zakona so:

- ukinja kategorijo »mejnega pasu« in s tem vse omejitve gibanja ob mejni črti;
- za gibanje in muditev ob mejni črti ni več potrebnih nobenih dovoljenj;
- **kompletan nadzor državne meje je v rokah poklicne slovenske policije.**

V skladu z navedenim zakonom o nadzoru državne meje je omogočeno gibanje do mejne črte vsem ljudem, domačinom in tujcem, prehajanje na sosednje območje oziroma v sosednjo državo pa samo toliko, kolikor je določeno oziroma urejeno z mednarodnim sporazumom. Vsak prestop meje zunaj mejnih prehodov in na območju, kjer to ni določeno z mednarodnim sporazumom, se smatra kot mejni incident in se zoper to osebo uvede postopek pri sodniku za prekrške.

Za prehod slovensko-avstrijske meje je potre-

ben veljaven potni list ali prepustnica. Prestopi meje so dovoljeni na naslednjih krajih:

- Kepa (od 15. aprila do 15. novembra);
- Stol in sedlo Belščica (od 15. aprila do 15. novembra);
- Jezersko sedlo, Savinjsko sedlo in Pavličevo sedlo (od 15. aprila do 15. novembra);
- Peca (od 15. aprila do 15. novembra);
- Radlje – Radlpass (od 1. marca do 30. novembra);
- Radlje – Radlberg (od 1. marca do 30. novembra);
- Remšnik (od 1. marca do 30. novembra);
- Gradišče (od 1. marca do 30. novembra);
- Duh na Ostrem vrhu (vse leto).

Pri prestopu meje mora planinec upoštevati naslednje:

- hodi lahko le po poteh, ki so označene s Knafelčevno markacijo, ki ji je dodan še zelen kolobar;
- skupina lahko šteje največ 30 izletnikov;
- v sosednji državi lahko ostane (le na območju, za katerega velja sporazum) največ pet dni;
- s seboj lahko prenaša samo predmete za osebno rabo.

Kar zadeva planinske predele ob italijanski meji, je bil leta 1959 sklenjen Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o prostem dostopu na Mangart in Kanin.

S sprejetjem nove slovenske zakonodaje na področju mejnih zadev so prišli časi, ki so bolj naklonjeni razvoju planinskega turizma ob državni meji, zato je mogoče pričakovati, da se bodo mednarodni sporazumi o prehodu državne meje z Italijo in Avstrijo še bolj liberalizirali.

M. R.

Valvasorjev dom odprt ob koncih tedna

Planinsko društvo Radovljica se je lansko pozno jesen preselilo v nove prostore. Sprejeli so urnik dejavnosti, po katerem bodo prostori na voljo ob ponedeljskih vodnikom, ob torkih mladinskemu odseku, ob sredah bodo uradne ure za članstvo in druge občane, ob četrkih jih bodo uporabljali alpinisti in gorski reševalci, ob petkih pa markacisti. Za čiščenje bodo poskrbeli, kot so dejali, dežurni člani. Prostore v graščini, ki so jih imeli radovljiški planinci do konca lanskega leta, so prebelili in jih vrnilo Delavski univerzi.

Ob zaključku poletne planinske sezone so radovljiški planinci napravili prvo analizo poslovanja svojih postojank. Med tremi postojankami je imel največ prometa Pogačnikov dom na Kriških podih, kjer še nobeno leto doslej ni bilo toliko nočnin kot leta 1991. Zimska soba v Pogačnikovem domu, v kateri je šest ležišč z jogiji in odejami, je odprta to zimo, Valvasorjev dom pod Stolom pa je v zimskem času odprt ob koncih tedna.

VZPON NA EVEREST BO ODSLEJ VELJAL 10 000 DOLARJEV

DRAGE NAJVIŠJE GORE

Nepal je doslej približno četrtnino svojih gorskih območij označeval kot »restricted areas«, kar je pomenilo, da turisti in gorniki za te predele niso mogli dobiti dovoljenja za vstop, hojo in plezanje. Tako je bilo le prav maloštevilnim raziskovalcem in odpravam dano, da so obiskali predele, kot so Mustang, Dolpo, Mugu, Humla in Rongshar. Vendar je zadnji čas opaziti težnjo po odpiranju tudi teh območij. Tako so jeseni leta 1989 dovolili vstop na zunanja območja Dolpo in v predele Kangčendzenge, spomladi leta 1991 pa so postali dostopni še zgornji Guri Gandaki (Sama, Larkya La) in Gurkha Himal.

Zdaj je nepalska vlada ob prav močnih zvokih pavk naenkrat sklenila odpreti še večino doslej zaprtih predelov. Menda naj bi ta odlok začel veljati letošnjo pomlad, saj je napovedan skupaj s povečanjem pristojbin za odpravarska dovoljenja. Za vse novo odprte predele velja določilo, da je treba za pridobitev dovoljenja poprejšen dogovor z uradno registrirano agencijo, ki se v Katmanduju ukvarja z organiziranjem trekingov ali odprav. Tako te agencije kot tudi trekerji so kajpada odgovorni za ohranitev naravnih lepote in znamenitosti ter kulturnih bogastev.

Novo stanje v Nepalju bo »zagrizenim« trekerjem z vsega sveta odprlo veletok novih možnosti in kombinacij. Ker je največ na novo odprtih predelov v zahodnem Nepalju, ki je znan po izredni odročnosti in težavnih dostopih, si bo vsaj v začetku razmeroma prav malo tujcev upalo tvegati potovanje na primer v Humlo, Mugu ali v notranjo Dolpo. Že dostop v ta območja zahteva izredno veliko časa, kar pomeni, da tja ne bo prihajalo prav veliko turistov.

Hkrati z novico o odprtju novih območij v državi je Ministrstvo za turizem v Katmanduju najavilo velikansko povišanje pristojbin, ki jih bo treba plačati za vzpone na gore. V nekaterih primerih

Čo Oju: Pristojbina za odpravo enega ali odpravo devetih na ta osemtisočak bo odslej veljala 8000 dolarjev.

se bodo pristojbine povečale celo za več kot 400 odstotkov. Tako bo odslej stalo dovoljenje za vzpon na Sagarmato (Mount Everest) okroglih 10 000 ameriških dolarjev, medtem ko je doslej stalo 2500 dolarjev za vsako odpravo. Poleg tega bo treba odslej plačati še posebno pristojbino, ki je bodo pobirali za vsakega člana številčno močnejše odprave.

Povišanje zadeva predvsem vse gorniške cilje, ki segajo višje od 8000 metrov, se pravi vse osemtisočake, pa tudi številne sedemtisočake, ki so že zdaj dostopni odpravam iz tujine. Nepalske oblasti trdijo, da je stanje v baznih taborih pod najvišjimi gorami tako katastrofalno, da se bo treba lotiti obsežnih ukrepov, ki bodo veljali veliko denarja, zato pa je treba zvišati pristojbine tistim, ki hodijo na takšne vrhove in ki so že od poprej krivi, da je ekološko stanje pod Himalajo tako katastrofalno. S tako zasluženimi dodatnimi sredstvi bi nepalska vlada rada prišla do denarja, s katerim bi najprej popravila škodo, potem pa zadevo obdržala na kratkih vajehtih.

Kot smo zvedeli, bo od letošnje pomladi veljala pavšalna tarifa za odprave, ki ne bodo štele več kot devet članov. Vzpon (do) devetčlanske odprave na Everest bo veljal 10 000 ameriških dolarjev, vzponi na druge vrhove nad 8000 metrov 8000, na vrhove med 7501 in 8000 metri 3000, med 7001 in 7500 metri 2000, na vrhove med 6501 in 7000 metri 1500 in na vrhove pod 6501 meter 1000 ameriških dolarjev. Dodatne dajatve za vsakega dodatnega člana odprave bodo od 1200 dolarjev (za Everest) in 800 dolarjev (za druge osemtisočake) do 100 dolarjev za vrhove nad 6500 metri.

Dvanajstčlanska odprava na Everest bo torej po novem morala odšteti kar lepo vsoto 13 600 dolarjev: kot osnovno pristojbino 10 000 in za tri dodatne člane po 1200 dolarjev. Upati je le mogoče, da bo ta denar zares šel v prave roke.

Čutila

Človek se vse bolj zapleta v pajčevino organizacije, ki jo je zgradil. Kot golobu, ki so mu iztrebki v golobjaku zavzeli že ves prostor, tako da mu vrh odpadkov ostaja komajda še kaj (in progresivno vse manj) življenjskega prostora, tudi človeku v pehanju za tem, da ostane »v igri«, ostaja vse manj »prostora«. Kaj storiti v nedeljo? V toplem prostoru, zleknjen v naslonjač, s pivom in slanimi palčkami uživati »zaslužen počitek« – ali pa obuti tople gojzarice in se podati v hladno jutro, v sneg, dež, veter, točo?

B. Ogrizek